

naš
tovariš

TV 15

Št. 8 ● 3. marca 1977 ● Leto XV

Borci podprli predlog, da tovarišu Titu tretjič podelimo red narodnega heroja

S Titom in ob Titu

»...Pred nami je podoba revolucionarja, ki je dal daljnosežne pobude, ki so zagotovile, da so posamezne vstaje naših narodov postale narodnoosvobodilni boj in istočasno revolucionarni boj za socialistično družbo.

Titova misel je vtkana v vse velike rezultate naše družbe, pa naj govorimo o samostojni poti v socializem ali o marksističnih odnosih med delavskimi partijami in narodi, o samoupravljanju in delegatskem sistemu, o miroljubnem sožitju in neuvrščenosti, o podobi novega enakopravnega sveta ali o boju proti vsem oblikam kolonializma, za neodvisnost vseh narodov in držav, za mir in miroljubno reševanje odprtih vprašanj.

Tovariš Tito je vedno uspel osvoboditi se dogme, ker je bil in ostal teoretik prakse, tisti, ki je teorijo spreminjal v prakso.

Sledili smo mu v dneh osvobodilnega boja in revolucije, sledili smo mu v letih obnove in izgradnje. V vseh obdobjih našega samostojnega in vsestranskega družbenega in ekonomskega razvoja, ki je v svetovni zgodovini brez primerjave, smo krepko stopali s Titom in ob Titu.

To jubilejno leto, ko slavimo 40-letnico prihoda tovariša Tita na čelo partije in njegov 85. rojstni dan, lahko rečemo, da je naša organizacija, ustanovljena na pobudo tovariša Tita, ki je tudi naš doživljenjski predsednik, bila in ostala — kakor je rekel že sam Tito — »borbena organizacija».

Trideset let je minilo od našega ustanovnega kongresa, od onega zgodovinskega dne, ko je tovariš Tito od nas zahteval, naj ne bomo »veterani vojne, ki so odložili orožje in odigrali svojo vlogo s koncem NOV in zmago revolucije, ampak stalni borci, ki vso svojo zanesenost, ki so jo dokazovali v vojni, usmerjajo v boj za uresničevanje ciljev naše revolucije»...

Veselite in čast in ne samo obveznost je živeti in delovati v Titovem času, biti prežet z njegovimi hotenji, biti borec v gibanju, ki ga vodi on, ker vemo, da tudi Titova moč izvira iz moči in zgodovinske nujnosti tega gibanja.

Zaradi tega mi vsi kot tudi komunisti, za katere je tovariš Tito rekel, da »biti komunist še vedno pomeni biti pripravljen, da se marsičemu odrečeš«, jubileje revolucije spreminjamo v ustvarjalne akcije...»

Iz govora predsednika Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije Kosta Nadja, ki ga je imel na 13. seji predsedstva zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije 28. februarja letos

OB
8. MARCU,
PRAZNIKU
ŽENSK -
NAŠE
ISKRENE
ČESTITKE!

Po vojni, kdo ve kolikokrat že, sem se spomnil na našo partizansko mamo z Loga pri Čadrgu. Naša »Fujdenca« smo ji pravili. Dan za dnev smo hodili mimo njene hiše, pogosto krepko otovorjeni.

»Kako je, moji fantje, kurirji iz 23 P?« nas je ogovarjala. Večeli smo: vsak trenutek nas bo povabila čez prag in nam postrega s tem in onim.

»Nekaj toplega morate zaužiti,« je hitela in nas že kar takoj ogrela s toploto v njenih očeh.

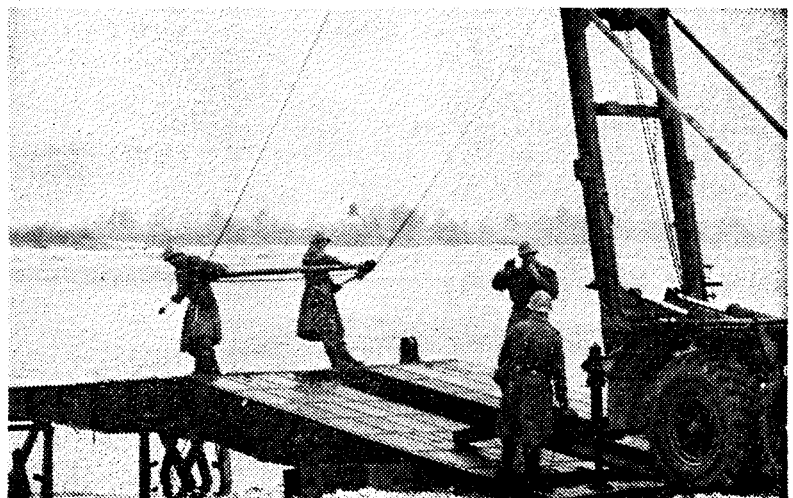
Tistega dne, ko smo končno dočakali najsrečnejšo pomlad, ko se nam je nasmejala svoboda, mi je še zadnji dan dala skodelico toplega mleka. Zdelo se mi je, da je še dolgo stala pred hišo in gledala za svojimi fanti, za svojimi partizani, ki smo odkorakali v svobodni Tolmin.

RUDI ŠTURM

INŽENIRCI PRAZNUJEJO

Vrhovni komandant oboroženih sil SFRJ je z ukazom št. 18, z dne 22. aprila 1976, razglasil 7. marec za DAN INŽENIRSTVA. To je dan, ko je pred 34 leti pionirska četa Vrhovnega štaba, na ukaz vrhovnega komandanta NOV in POJ tovariša Tita, začela graditi znani most na porušeni konstrukciji starega mostu čez Neretvo. Bilo je to med četrto sovražnikovo ofenzivo. Triintri-deset graditeljev je most zgradilo v devetnajstih urah.

Foto: S. Kerševan

od torka
do torka

Sreda, 23. februarja 1977

Na obisk v Sovjetsko zvezo je odpotoval sekretar za notranje zadeve Franjo Herljevič.

Kurt Waldheim: »Sedanje razpravljanje o manjšinah v Avstriji je obžalovanja vredno.«

Četrtek, 24. februarja 1977

V senatu italijanskega parlamenta se je začela splošna razprava o osimskem sporazumu med Italijo in Jugoslavijo.

Zvezni svet za mednarodne odnose je pod predsedstvom Edvarda Kardelja, na seji v Beogradu, proučil odnose med Jugoslavijo in sosednimi državami.

Objavljeno je sporočilo, da smo Jugoslavlani v zadnjih dveh letih namenili v solidarnostne sklade šest milijard sto osemindeset milijonov dinarjev.

Petek, 25. februarja 1977

V Rimu so ratificirali osimski sporazum.

Na obisk v našo državo je prispel podpredsednik začasnega etiopskega vojaškega sveta A. Abate.

Sekretar izvršnega komiteja predsedstva CK ZKJ Aleksandar Grlićkov je na obisku pri socialdemokratski stranki Nemčije v Bonnu.

Sobota, 26. februarja 1977

V Titogradu so predsedniku Titu izročili listino o izvolitvi za prvega častnega člana akademije znanosti in umetnosti Črne gore.

Spor med ugandskim predsednikom Aminom in ameriškim predsednikom Carterjem se zaostruje.

Ameriški zunanji minister Vance je izjavil, da bi morali mir na Bližnjem vzhodu doseči s »sedanjimi diplomatskimi pogajanjmi«.

Aleksandar Grlićkov se je v Bonnu pogovarjal z W. Brandtom.

Ponedeljek, 28. februarja 1977

Etiopskega gosta Abateja je sprejel tovariš Tito.

Jordanija je priznala vlogo palestinske osvobodilne fronte.

V Kartumu se je začel trojni sestanek voditeljev Sudana, Egipta in Sirije.

Gradiščanski Hrvati so se odločili, da ne bodo sodelovali v sosvetih.

Torek, 1. marca 1977

V skupščini SFRJ se je začela razprava o osimskem sporazumu.

Za generalnega konzula v Celovcu je bil imenovan Milan Samec.

V Etiopiji se nadaljujejo politični uboji.

Pismo dr. Franji

Tako bi zunaj meja naše domovine podrobneje predstavili našo revolucijo, naš narodnoosvobodilni boj

Pošiljam ti fotokopijo dopisa borcev francoskega odpora A. N. A. C. R. (Association Nationale des Anciens Combattants de la Résistance) oziroma članov tako imenovanega Biroja za pariško četrt Nanterre, ki so kot gostje organizacije ANPI iz Tržiča (Monfalcone) pred nekaj leti obiskali bolnišnico Franjo. Pismo, ki sem ga poslal tebi, sem poslal tudi časniku TV 15 za objavo med Utrinki in odmevi, saj je zanimivo, vsaj tako mislim, da vse bralce našega časnika.

S to delegacijo je bila tudi mama in sestra bratov Fontanot, po katerih se je imenovala italijanska brigada »Fratelli Fontanot«, ustanovljena v Suhorju na Dolenjskem.

Povedati moram, da sem delegacijo spremljal in jo tudi seznanil z zgodovino bolnišnice Franje. Nad to našo znano partizansko bolnišnico je bila delegacija dobesedno prevzeta in so jo fotografirali z vseh strani. Po vrnitvi so se mi pismeno zahvalili in še posebno za prikazani film. Jaz sem jim poslal članek s fotografijo delegacije, ki so ga objavile Primorske novice, oni pa so mi poslali članek, objavljen v časniku L'Evenil.

France Zupan: SUPB Franja v Pasicah pri Cerknem, akvarel 1945

Zadovoljen sem, da je to srečanje rodilo ne le prijateljstva, marveč mnogo več. Kot je videti iz dopisa, so 11. 12. 1976 napravili celo neko razstavo in na njej prikazali oziroma predstavili bolnišnico Franjo.

Stiki se nadaljujejo. Po srečanju franjovcev sem jim poslal nalepko (zlata fojanska kapljica) s podpisom prisotnih, oni pa razglednico s podpisom vseh članov delegacije A. N. A. C. R. iz Nanterre, ki so se udeležili nacionalnega kongresa borcev odporiškega gibanja. Pisal sem jim za novo leto, oni pa so mi vrnili voščilo s prošnjo, naj tople želje posredujem tudi borcem zaščitne čete bolnišnice Franje. Morda bi bilo lepo, če to voščilo posreduje tudi naš časnik. (Sedaj, ko sem to pismo poslal uredništvu, morda to ni več potrebno, saj bodo te vrstice mnogi brali!)

In zdaj k predlogu. Mislim, da je naša dolžnost te stike negovati. Tudi bi ne bilo napak posneti šestnajstmilimetrski film o bolnišnici Franji, ozvočenega v francosčini. Morda bi ta predlog podprla (oziroma omogočila uresničiti) Komisija za mednarodne stike pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije. Tako bi zunaj meja naše domovine podrobneje predstavili našo revolucijo, naš narodnoosvobodilni boj. Prepričan sem namreč, da bi tovariši iz Nanterre film posodili še drugim tovrstnim odborom širom po Franciji.

IVO GABRIJELČIČ
Valentinčičeva 11
p. Šempeter

Nekaj predlogov

Izkušnje narodnoosvobodilnega boja še zdaleč niso izčrpane in v doslednem posredovanju le-teh vidim poslanstvo našega tednika

Pišem vam kot vaš bralec in občan, predvsem pa kot delavec, ki se profesionalno ukvarja s tematiko ljudske obrambe in družbene samozaščite.

Pri izdelavi sedanje zasnove in doktrine splošne ljudske obrambe so avtorji z veliko žlico posegli po naših izkušnjah iz narodnoosvobodilnega boja, ki so bile v času liberalizma zapostavljene in celo omalovaževane. Kljub temu pa te izkušnje še zdaleč niso izčrpane in v doslednem posredovanju le-teh vidim poslanstvo našega časnika.

Danes bi predvsem rad spregovoril o zaščiti prebivalstva in materialnih dobrin v vojni in v izrednih razmerah hudih naravnih ali drugih nesreč, saj je prav prebivalstvo najbolj izpostavljeno, zlasti v totalni vojni, kakršno je pričakovati na našem ozemlju.

Se v prvi svetovni vojni so bile žrtve med civilnim prebivalstvom bolj slučajne, saj je padel en civilist na 17 vojakov, v drugi svetovni vojni na dva, že v korejski vojni je razmerje 5 civilistov na enega vojaka, v Vietnamu pa je bilo to razmerje še neugodnejše za civilno prebivalstvo. Pri nas so fašistični, nacistični in drugi zavojevalci že med narodnoosvobodilnim bojem z nezasišanim terorjem povzročili 1.700.000 žrtev, med katerimi so bile v veliki

večini neoborožene žrtve terorja, milijon drugih pa je bilo ranjenih, interniranih, razseljenih ali kako drugače prizadetih. Tudi sam sem bil med njimi, saj sem kot otrok preživel vse tegobe neusmiljene vojne, brez doma, saj so bili starši prvoborci.

Mislím, da se o teh problemih zavarovanja ljudi premalo piše v vašem tedniku, mogoče tudi zato, ker snov ni tako privlačna kot so boji in doživljanja v zvezi z njim. Pa vendar je to eno izmed bistvenih vprašanj splošnega ljudskega odpora. Pisanih dokumentov o tem je malo, pa še ti so pretežno iz zadnjega leta vojne, vprašanja pa so se nekje bolj, nekje manj uspešno reševala tudi prej. Pomembne so tako pozitivne kot negativne izkušnje!

Ljudje, ki so doživljali in reševali socialne in eksistenčne probleme, so še živi, zato predlagam, da v TV 15 izmenjujemo izkušnje in mogoče odpremo stalno rubriko. S tem bi obdelali področje, ki je bilo doslej zapostavljeno, ki pa v sodobnih vojnah dobiva čedalje večji pomen, močno pa bi prispevali k uresničitvi zasnove splošne ljudske obrambe. Seveda bi se ti podatki obdelali in posplošili, skupaj z arhivskim gradivom, ki je ohranjeno iz narodnoosvobodilnega boja in prvih poveljnih let.

Kot primer naj navedem le nekaj vprašanj, ki bi bila zanimiva za obravnavo, pri čemer so pomembni vsi načini reševanja, tudi tisti najbolj preprosti:

- kako se je reševalo varstvo otrok padlih borcev in otrok, katerih starši so bili v partizanskih vrstah, otrok brez staršev, brez doma, invalidnih otrok, otrok internirancev, razseljenecv in drugih;
- kako so se preživljali ljudje, katerih domovi so bili uničeni (v Jugoslaviji je bilo uničenih več kot 500.000 hiš!);
- kako so ljudje ravnali po sovražnih ofenzivah ter dobre in slabe izkušnje, izhajajoče iz tega;
- vse, kar zadeva evakuacijo prebivalstva z ogroženih območij;
- vse, kar zadeva disperzijo — razpršitev prebivalstva z območij, na katerih se je pojavil sovražnik, obvarovanje živine, živil in drugih dobrin;
- vse, kar zadeva skrb za stare in onemogle ljudi;
- problemi z vrnitvijo domov po končani vojni (interniranci, razseljenci in drugi), problemi z iskanjem pogrešanih družinskih članov, načini posredovanja pri iskanju pogrešanih članov.

Seveda je to le za primer naštetih nekaj vprašanj, s čimer snov še zdaleč ni izčrpana. Mislim, da s tem ne izhajamo iz koncepta TV 15, zato upam, da boste o predlogu razmislili in ga objavili.

TONE KIKELJ
Zvezda 13
p. Ljubljana-Šentvid

Kje so vzroki,
tovariš Ciril
Cvetko?

Odmev na oddajo »Še pomnite, tovariši«

V oddaji »Še pomnite, tovariši?«, ki je bila na sporedu 20. februarja, ste, tovariš Ciril Cvetko, na vprašanje urednika — kakšna je povojna slovenska glasbena ustvarjalnost na revolucionarno tematiko — našeli imena Arnič, Kozina, Sivic in Božič (?). Ne glede na to, da ste prezrli imena Srebotnjaka, Liparja, Vrabca in Stuhca, vas vljudno obveščam, da obstaja na to tematiko tudi obsežen opus mojih skladb, z navedbo katerih bi bile vaše izjave o podobnih priložnostih popolnejše.

Naj jih naštejemo:

1. Mladinska simfonija (Delovna brigada, Mladostne sanje, Ples, Himna delu)
2. Osvoboditeljem, kantata
3. Svobodna zemlja, kantata
4. Njegovo ime je legenda, kantata
5. Rdeča kantata, kantata
6. Poslednja rožica, kantata
7. Naše trate, kantata
8. Narodni praznik, scensko-glasbeni prizor
9. Dobro srečo, domovina, kantata
10. Kri v plamenih, opera
11. Splavarji na ognjeni reki, kantata

Na revolucionarno tematiko sem napisal še 46 zborov za odrasle, 36 zborov za mladino in 28 množičnih pesmi za razne priložnosti.

Ne samo to, da je moj opus med najzajetnejšimi, nekatera dela so prejela tudi visoka javna priznanja:

Nagrado mesta Ljubljane 1948 in 1965 (Mladinska simfonija)
Nagrado Zveze svobod 1950 (Osvoboditeljem)
Kajuhovo nagrado 1962 (Njegovo ime je legenda)
Nagrado SUBNOR 1971 (Kri v plamenih)
Nagrado Zveze skladateljev Jugoslavije 1976 (Splavarji na ognjeni reki).

Skladbe za pevske zборе pa so prejele 4 prve, 4 druge in 5 tretjih nagrad raznih ustanov. Večino navedenih skladb je posnela Radiotelevizija Ljubljana in še nekatere jugoslovanske postaje.

Verjetno bi bilo pošteno, da bi omenil tudi edino slovensko celovečerno opero na partizansko tematiko »Kri v plamenih«.

Številni poslušalci oddaje »Še pomnite, tovariši?« poznajo mnogo navedenih del in moj prispevek k razvijanju tradicij narodnoosvobodilnega boja in me zato vprašujejo, kje so vzroki za tako površno in neodgovorne izjave.

RADOVAN GOBEČ
Stare Pravde 5
p. Ljubljana

S seje predsedstva zveznega odbora

Vrednotenje dela

V ponedeljek, 28. februarja 1977 je bila v beograjskem Domu družbeno političnih organizacij trinajsta seja predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije z dokaj obširnimi dnevnimi redom. Govorili so o dejavnosti ZZB NOV pri organiziranju proslav v letošnjem jubilejnem letu, sprejeli poročilo zveznega komiteja za vprašanje borcev in vojnih invalidov za obdobje od junija 1974 do decembra lanskega leta, nadalje so se pogovarjali o mestu in vlogi žensk v splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, o podeljevanju plaket ZZB NOV Jugoslavije ob dnevu borcev, o sodelovanju borcev na srečanju rezervnih vojaških starešin, poslušali so informacijo o snemanju filma »Rojevanje nove Jugoslavije« in še nekatere druge točke.

Uvodni govor je imel predsednik ZZB NOV Jugoslavije tovariš Kosta Nadj, ki je najprej predlagal, da z minuto molka počastimo spomin nedavno preminulega predsednika Džemala Bjeđića, njegove žene in sodelavcev. V svojem govoru je tovariš Nadj spomnil na predloge, ki vsak dan prihajajo iz številnih delovnih organizacij, da bi tovarišu Titu še tretjič podelili Red narodnega heroja ter mu tako še enkrat izkazali vdanost ob njegovem dvojnem jubileju. Člani predsedstva so predlog enoglasno podprli.

Uvodne misli k poročilu o delu Zveznega komiteja za vprašanje borcev in vojaških invalidov je povedala njegova predsednica Mara Radić. Poudarila je, da so z razvojem družbenopolitičnega sistema na podlagi samoupravljanja, s krepitvijo materialnih možnosti družbe in s prenosom skrbi za borce in vojaške invalide s federacije na ožje družbenopolitične skupnosti, bili ustvarjeni vsi potrebni materialni in družbeni pogoji za nadaljnje razvijanje sistema zaščite borcev, vojnih invalidov in družin padlih borcev. Z Ustavom je zagotovljena, da federacija skrbi in urejuje osnovne pravice borčevske populacije v tesnem sodelovanju z republikami in avtonomnimi pokrajinami. V skladu z ustavnimi načeli v federaciji so na edinstven način regulirane osnovne pravice borcev, vojnih invalidov in družin padlih borcev. Konec lanskega leta je te pravice koristilo 120.633 vojnih invalidov, 124.717 družinskih invalidov, 344.295 upokojenih borcev, 22.826 nosilcev partizanske spomenice 1941, 154 udeležencev španske državljanske vojne v letih 1936—1939, 360 upravičencev je dobivalo stalni mesečni znesek, 82 pa je bilo ostalih upravičencev. Ostale pravice so regulirale republike in avtonomne pokrajine ter občine in organizacije združene dela, koristi pa jih več kot 250.000 borcev, vojnih invalidov in družin padlih. Za kompletno družbeno skrb za borce so zagotovljene precejšnja družbena sredstva (okoli 1500 milijard starih dinarjev). To je prav gotovo velika vsota, je bilo poudarjeno v diskusiji, nad katero se morajo tudi borci zamisliti. Se posebej je bilo postavljeno vprašanje, kdo so tisti vojni invalidi, ki jih je bilo v lanskem letu več kot leta 1974 in zakaj je do povečanja števil prišlo. Diskutanti so bili mnenja, da so v tem neke nepravilnosti, verjet-

no pri zdravniških komisijah, kar bi moral Zvezni komitej za vprašanje borcev raziskati.

Na seji so poslušali tudi poročilo tovariša Antića o mestu in vlogi žensk v splošnem ljudskem odporu in družbeni samozaščiti. Ugotovil je, da je kljub formalni enakopravnosti še vedno premalo žena v vodilnih mestih v gospodarstvu in le nekoliko več jih je v republiških in pokrajinskih družbeno političnih organizacijah. Poudaril je, da bi morale borčevske organizacije na tem področju več narediti, saj še niso pozabljeni dela in vloga žena v narodnoosvobodilnem boju. Vendar ne gre le za sodelovanje žena v organih in različnih forumih, ampak za priprave in usposabljanje žena za uspešno sodelovanje v eventualni obrambni vojni, kjer bi lahko delovale v izvidnicah, saniteti, oskrbi vojakov in na vseh drugih področjih.

V diskusiji je tovarišica Špiljakova poudarila, da ne gre le za to, da bi žene bile na vodilnih mestih, ampak gre za vrednotenje njihovega dela.

Predsedstvo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije bo tudi ob letošnjem dnevu borcev na predlog republiških in pokrajinskih odborov ZZB NOV podelilo plakete ZZB NOV Jugoslavije za služnim posameznikom in organizacijam ZZB NOV, družbeno političnim organizacijam, kulturnoumetniškim društvom, šolam, kulturnim ustanovam, organizacijam združenega dela, zdravstvenim ustanovam in drugim, ki so pripomogli k uspešnemu reševanju nalog in ciljev Zveze združenj borcev NOV v skupni fronti. V razgovoru je bilo izrečeno mnenje, da je preveliko število plaket lahko razumeti kot »inflacija«, zato je treba najti prava merila za podeljevanje teh visokih zveznih priznanj.

Zveza rezervnih vojaških starešin že sedem let pripravlja srečanje ob 4. juliju. Letos bo takšno srečanje na Kožari, udeležilo pa naj bi se ga čimveč mladih rezervnih starešin in delegacij borcev.

V nadaljevanju seje so govorili tudi o pripravah in sodelovanju komisije za negovanje tradicij ZO ZZB NOV pri snemanju filma o nastajanju nove Jugoslavije ter še o nekaterih dopolnitvah in spremembah zakonov.

MILAN VOGEL

V spomin na tragično padla graničarja Veljka Djurovića in Smaje Tamisa, ki sta dala življenji med opravljenjem dolžnosti na meji svoje domovine dne 25. marca 1954, je približno 150 pionirjev jeseniške občine, skupaj z graničarji enote Danila Djurovića, položilo vence in sodelovalo na komemoraciji pred karavlo nad Valvazorjevim domom pod Stolom. Bilo je to 18. februarja letos, na dan, ko so v spomin na 35-letnico boja partizanov Jeseniške čete z Nemci tod organizirali že tradicionalni »Pohod na Stok«. Na fotografiji vidimo med drugimi starešino karavle »Matija Verdnik-Tomaž« tovariša Draga Grbavaca, ko pripoveduje pionirjem o tragično preminulima graničarjema.

Predvolilni sestanek v Tolminu

V zvezi z volitvami v občinske odbore ZZB NOV je bil v sredo, 23. februarja v Tolminu sestanek predsednikov in tajnikov vseh krajevnih združenj ZB NOV.

V letošnjem letu poteče mandatna doba delegatov krajevnih združenj ZB v občinskem odboru ZZB NOV. Da bi se borci v krajevnih združenjih na volitve čimbolje pripravili, so v Tolminu za svoje območje pripravili sejo, na kateri sta tajnik in predsednik občinskega odbora ZZB NOV Tolmin seznanila vse navzoče z izvedbo volitev in dala navodila in potrebna pojasnila. Vse krajevne organizacije so dobile tiskana navodila s potrebnimi pojasnili, kako in katere organe naj volijo. Poleg tega so dobili tajniki in predsedniki vseh krajevnih združenj ZB NOV še napotke za razprave na volilnih sestankih. Pogovarjali so se tudi o vseh drugih borčevskih vprašanjih, še posebej pa o sodelovanju borcev v krajevnih organizacijah Socialistične zveze delovnega ljudstva in samoupravnih organih, o vključevanju borcev v organe ljudske obrambe in družbene samozaščite ter o nalogah borcev pri odpravljanju posledic lanskega potresa. Borci naj bi se vključevali v gradbene odbore in v komisije za solidarnostno pomoč.

Ugotovili so tudi, da je v minulem obdobju občinski odbor ZZB NOV Tolmin pogosto obravnaval tiste svoje člane, ki živijo v težkih gmočnih razmerah in jim poskušal po svojih močeh pomagati. Leta 1973 so stoosemdesetim

članom razdelili za petstoosemdeset tisoč dinarjev priznavačnin. Lani se je število prejemnikov priznavačnine povečalo na 270, porabili pa so dva milijona šesttisoč dinarjev. Ob lanskem potresu je občinski odbor ZZB NOV Tolmin prejel za pomoč svojim članom, ki jih je potres najbolj prizadel, dvestodvajset tisoč dinarjev. Sredstva so prispevali RO ZZB NOV Slovenije, PTT Ljubljana, občinski odbor ZZB NOV Tržič in krajevna organizacija ZB »Štiriindvajset talcev« Poljane. Za vojaške invalide je združenje vojaških invalidov iz Tržiča prispevalo deset tisoč dinarjev.

Na sestanku je poročal tudi predsednik komisije za priznavanje posebnih dobe. Omenjena komisija je obravnavala 247 prošenj borcev-prekomorcev in šestinsedemdeset drugih vlog. Prekomorcem je pozitivno rešila osemindvajset vlog.

Ko so na sestanku spregovorili še o časopisu »TV-15«, so predlagali, da bi naročniki pri plačevanju naročnine vplačali še primeren prispevek tudi za tiskovni sklad tega glasila. Na volilnih sestankih naj bi zbirali tudi nove naročnike. Sedaj je v tolminski občini na TV-15 naročenih osemindvajset odstotkov članov ZZB NOV.

ANDREJ PAGON-OGAREV

Aktivnost ZZB NOV Jugoslavije

Delovne pobude

Revolucionarne tradicije je treba čimbolj povezati s pridobitvami in rezultati našega današnjega razvoja.

Naša socialistična samoupravna skupnost v letošnjem letu povezuje vse svoje uspehe in dosežke z dvema pomembnima jubilejema v življenju tovariša Tita. To je štirideseta obletnica njegovega prihoda na čelo komunistične partije in petinosemdesetletnica njegovega rojstva. Hkrati praznuje ZZB NOV Jugoslavije tridesetletnico svojega organiziranega delovanja. Naj povemo, da je iniciator in ustanovitelj ZZB NOV Jugoslavije bil prav tovariš Tito, ki je tudi doživljenjski častni predsednik. Proslavljanje teh pomembnih dogodkov iz naše zgodovine bo ZZB NOV Jugoslavije od združenj v krajevnih skupnostih do zveznega odbora in povezano z drugimi družbeno političnimi organi-

zacijami, posvetila nadaljnjemu poglobljanju in razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov na podlagi Ustave in Zakona o združenem delu, krepitvi bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, splošnemu ljudskemu odporu in družbeni samozaščiti ter politiki neuvrščenosti in neodvisnosti naše države. Z vsakodnevnimi prizadevanji za izvajanje politike in programa ZK Jugoslavije bomo najboljše obeležili spomin na revolucionarno pot tovariša Tita.

Ogromni rezultati, ki smo jih dosegli pod vodstvom tovariša Tita, nas obvezujejo, da v letošnjem jubilejnem letu o njem čimbolj popolno spregovorimo. Proslave naj ponovno potrdijo našo pripadnost misli in delu otvarja Tita.

Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije bo tesno sodeloval pri proslavah, ki jih pripravljajo družbenopolitične organizacije, je pa tudi nosilec nekaterih akcij. Tako je že dal pobudo za gradnjo monumentalnega spomenika zmage v Šidu, ki ga bodo začeli graditi še letos v sodelovanju z republiškimi in občinskimi odbori ZZB NOV. Gre za spomenik splošnega jugoslovanskega značaja, ki naj bi trajno spominjal na zmago naših narodov in narodnosti v narodnoosvobodilnem boju in socialistični revoluciji in na zmago vseh svobodoljubnih sil v boju proti fašizmu. Spominjal naj bi na tisoče žrtev, ki so padle v ključnih bojih za dokončno osvoboditev naše zemlje.

Na dan ustanovitve organizacije ZZB NOV Jugoslavije tridesetega septembra naj bi bila svečana seja, ki bi bila hkrati tudi posvečena jubilejema tovariša Tita. V proslave so vključene tudi založniške hiše, ki bodo v letošnjem letu izdale številne knjige in publikacije na temo narodnoosvobodilnega boja in povojne izgradnje. Borčevske or-

ganizacije so vključene tudi v akcije mladih. Tako je predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije že prevzel pokroviteljstvo nad preizkušanjem znanja mladih na temo »Tito-revolucija-mir« ter nad shodom jugoslovanskih pionirjev v Jastrebarskem. Sodelovali bodo tudi v številnih športnih prireditvah, kot je mednarodna kolesarska prireditev »Po poteh revolucije«, avtorally »Sutjeska« in drugih.

Pri proslavah, ki naj bodo organizirane tako, da bodo zajemale vsa področja našega družbeno političnega življenja, si bo treba prizadevati, da bi revolucionarne tradicije čimbolj povežali s pridobitvami in rezultati našega današnjega razvoja. Treba bi bilo organizirati čimveč srečanj borcev z mladino. V šolah naj bi mladi pisali nagradne naloge na temo delavskega gibanja, narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije, še posebej pa o vlogi tovariša Tita v njem ter o njegovih današnjih prizadevanjih in vlogi v svetu, še posebej med neuvrščenimi državami.

Njegovo delovanje in življenje lahko razdelimo na tri obdobja. Že pred vojno je bil odličen aktivist in sposoben smučar tekač, ki je bil celo desetletje jugoslovanski prvak na dolgih progah. Bil je navdušen planinec in ne nazadnje bohinjski in hkrati gorenjski prvoborec. Tomaž je zaradi delovanja med ljudmi in zaradi svojih smučarskih uspehov postal bohinjski ljudski junak. Tako je že ob starejšem bohinjskem revolucionarju Jožetu Ažmanu, ki je bil udeleženec Oktobrske revolucije, rasel nov velikan. Tomaž Godec, ugleden in v svojem času nepremagljiv smučar tekač in hkrati planinec, ki je v štirih urah prišel iz Stare Fužine na Triglav, je bil tudi med začetniki organizatorjev naprednega kmečkega gibanja. Z njegovim imenom so povezani začetki Društva slovenskih fantov in deklet v letih 1936/37, ki so najbolj zaživela v Zgornji Bohinjski dolini. Z njegovim imenom je povezan tudi vpliv naprednih idej v tem lepem kraju. Tomaž je bil usnjari, vendar je prebral veliko knjig. Kmalu je postal sumljiv staro-jugoslovanskim oblastem, ki so ga zasledovale in preganjale. Bil je tudi med tistimi, ki so jih oblasti leta 1940 pod pretvezo orožnih vaj internirale v Ivanjici in Bileci.

Tomaž je bil ob razpadu stare Jugoslavije in ob napadu Nemcev že doma. Pogosto se je srečeval z Jožetom Ažmanom in drugimi naprednjaki v okolici in na Jesenicah. Njega in Ažmana, ki sta postala člana vojno-revolucionarnega komiteja, so začeli Nemci, s pomočjo svojih podreptnikov, iskati kmalu po okupaciji. Tomaža bi skoraj ujeli že maja 1941, a je ušel skozi okno in se nad Nomenjem pridružil prvi partizanski skupini, ki jo je vodil Ažman. V njej sta bila še Janez Zupan in Alojz Pintar iz Nomenja. Ta prva partizanska skupina je začela v Bohinju pripravljati tla za množično vstajo. Njihovo delo je bilo delno pretrgano že 8. avgusta 1941, prav na dan nemškega napada na Cankarjev bataljon na Jelovici, ko je zaradi domačega izdajalca padel Jože Ažman, Janez Zupan pa je bil ranjen. Nemci so ga ujeli in ga 28. avgusta še s štirimi talci ustrelili v Spodnjih Gorjah. Godec se je odslej največ zadrževal po vaseh Koprivnik, Gorjuše, Bistrica, Stara Fužina, Jereka in še nekaterih drugih. Bližal se je čas decembrske vstaje, ko smo se spet nekajkrat srečali. V tej vstaji, ko je bil 15. decembra na Koprivniku iz številnih upornikov na hitro ustanovljen Prešernov bataljon, je Tomaž postal komandir čete. Še danes ga vidim, krepkega hrusta, kako je v Nomenju stal nad cesto pred hišo, katere ožgane zidove lahko še danes vidimo, se zadovoljno smehljaj in štel, koliko pušk je v naših rokah. Komaj je čakal, da bomo začeli uresničevati naš uporniški načrt. A kako je pogledal, ko so se sredi Nomenja nenadoma pojavili Nemci! »Saj to ni mogoče!« je vzkliznil. »Spet nas je nekdo izdal!«

Tedaj je začelo pokati in vsi načrti so bili postavljeni na glavo. Jutranji delavski vlak, ki naj ne bi pripeljal tisto jutro na Jesenice, naj bi bil znak, da lahko z uporniškimi akcijami začnemo. Iz Nomenja smo se umaknili na Gorjuše, kjer smo se razšli. Tu smo se mnogi videli s Tomažem zadnjič.

S Tomažem je ostala majhna skupina borcev, ki naj bi se priključila četi na Pokljuki, da bi lažje prezimovali, organizirali obveščanje in se ob napadih lažje branili. Do priključitve ni prišlo, ker so Nemci 19. januarja 1942 četo v Lipanci napadli. Tomaž je z Avgustom Gašperinom ter Ivanom in Francem ostal v okolici Bohinja. V hudi zimi, kakršne že dolgo ni bilo, je bila razbita tudi ta Tomaževa skupina.

● Rdeče rože na svežem snegu

Tomaž in Gustl sta se v noči od 9. na 10. marec zadrževala v Stari Fužini in še pred svitom odšla iz vasi. Namenila sta se proti dolini in planini Voje, ki je le slabo uro hoda od vasi, za korenjaka, kakršna sta bila Tomaž in Gustl, pa še mnogo bliže. Na smučeh sta po novem snegu lahko prišla do staj. Nista slutila, da bi lahko bile smučine za njima komu sumljive. Ker sta bila potrebna počitka, sta odprla stajo blizu poti, se zarila v listje in kmalu zaspala. To je bil tudi konec njune poti, kajti že iz vasi ju je zasledoval izdajalec. Ko je videl, kje počivata, je odhitel do najbližje nemške postaje.

Nemci so se v več skupinah pognali proti Vojam. Sveže sledi smuču so jim bile dober pokazatelj. Blizu staje so postavili zasedo, nato pa obkolili zgradbo.

Ko so ugotovili, da borca trdno spita, so planili nanju, da bi ju ujeli živa. Vedeli so, kaj in koliko bi od njiju lahko zvedeli, če bosta spregovorila. Partizana je zbudilo kričanje Nemcev, ki so grabili proti njima. Vse se je odvijalo hitreje, kot lahko pišem. Gustl se je bliskovito dvignil in segel po puški, ki jo je bil obesil na steno. Še preden jo je dosegel,

Kdor je poznal imenitnega smučarja, borca in komunista Tomaža Godca, govori o njem kot o heroju, čeprav uradno ni bil tako imenovan. Doma je bil iz Bohinjske Bistrice, kjer se je rodil leta 1905. Spomini nanj so še močno živi, njegov vpliv v Bohinju in drugod na Gorenjskem pa je bil tako velik, da je vredno, da se spomnimo nanj in na njegove soborce ob petintrideseti obletnici njegove smrti.

POT IN SMRT BOHINJSKEGA JUNAKA TOMAŽA GODCA

Ujeti Tomaž s puško Avgusta Gašperina 10. marca 1942

Tomaž Godec v begunjskih zaporih (glej njegove polomljene prste in zatekle ustnice)

ga je zgrabilo več rok. Tedaj je najbližjega Nemca sunil od sebe s takšno močjo, da je podrl še nekaj svojih pajdašev. Gustl je bil v nekaj skokih že pri odprtih vratih in tudi že zunaj. »Skočil je za bližnji ovinek, ko ga je za hip ohromil rezki »Hände Hoch!« Videl je več cevi, ki so bile uperjene vanj, vendar se ni ustavil. Pognal se je naprej in tedaj je iz zasede zaropotalo. Gustl-Avgustin Gašperin je naredil še nekaj korakov, potem pa se je zrušil v deviško beli sneg in na njem so zacvetele rdeče rože njegove tople krvi.

Tomaž ni utegnil niti toliko. Nekaj trenutkov je bil tako otrpel, da niti ni mogel seči po revolverju. Z golimi pestmi je skočil nad Nemce, kajti vedel je, da jim živ ne sme priti v roke. In prav to se mu je zgodilo. Dva ali tri bi še zmogel, a lotilo se ga je preveliko število rok, ki so ga vedno bolj stiskale. Nazadnje so ga zvezali še z vrvjo in Tomažu ni ostalo nič drugega, kot da je srdito stiskal zobe. Ko so ga zvezanega potisnili iz staje, je videl, da je Gustl obležal. Nemci so pobrali njegovo puško, jo obesili Tomažu okrog vratu in ga ponosni odgnali proti dolini. Vedeli so, da je Tomaž eden glavnih »banditov« in temu »primerno« so z njim tudi ravnali. Odgnali so ga na postojanko pri sv. Janezu, kjer so ga začeli zasliševati. Molčal je in po njem so začela padati kopita pušk in udarci. Med Bohinjem, Bledom in Jesenicami so brneli telefoni, ker so na vse gestapovske sedeže sporočali, da so ujeli »glavnega bandita«. S Tomažem, ki je stal med njimi kot velikan, so se Nemci zadovoljni slikali, nato pa so ga odpeljali na Bled, kjer ga je zasliševal glavni gestapovec. Od tam so ga odpeljali v begunjske zapore.

Tomaž si je ves čas očital, da se je dal tako poceni ujeti. Zasliševanja so sledila eno drugemu in na njegovem telesu je bilo iz dneva v dan več krvavih podplutb. Polomili so mu tudi prste. Kljub zverinskemu mučenju iz Tomaža niso spravili ničesar, le zobe je še naprej jezno stiskal. Gestapovci so ga nehoti začeli spoštovati. Tako razbitega so Nemci celo obvezali in takšnega je na hodniku srečal zapornik Ludvik Cesar iz Jereke. S kimanjem glave mu je Tomaž sporočil, naj se zaradi njega nihče ne boji.

● Junak je spregovoril

Nekega dne, ko so bili gestapovci od mučenja že močno utrujeni, je iz razbite in obvezane Tomaževe glave nenadoma prišel glas. »Saj nima smisla, da me sprašujete! Lahko me tolčete kolikor hočete, povedal vam bom le, da sem komunist. Boril sem se proti vam in še bi se, če bi me ne bili ujeli. To je vse. Druga od mene ne boste zvedeli nikoli.« S temi besedami je premagal posurovele gestapovce. Te neupogljive besede so kmalu našle pot preko kazniških zidov in hrabrile tiste, ki so Tomaža poznali in še bolj tiste, ki jih je poznal on. Od tistega dne so ga gestapovci pustili pri miru.

Sedemnajstega aprila, ko so partizani na Jesenicah ubili izdajalskega župana Lukmana, se je Tomažovo ime našlo v seznamu petdesetih talcev, ki so jih odpeljali v Mauthausen, kjer so jih 19. aprila, razen redkih, vse postrelili. V tej skupini je bil tudi ujeti medicinec in dražgoški borec Janez Konšek s Trojan, štiriinštiridesetletni Jože Šter iz Tržiča, najstarejši med njimi je bil komunistični vodja Tomaž Volf z Jesenic, organizator Marjan Kavalir z Javornika, Miha Pestotnik iz Kostanja v Tuhinjski dolini, sedem- inštiridesetletna mati Vinka Hafnerja Marija iz Strazišča ter hčerka Marija in sin Franc ter še vrsta drugih dragocenih ljudi. Tudi tu je imel vmes svoje krvave prste nedavno odkriti gestapovec Druschke.

Bohinjski kot je začasno ostal brez partizanov, saj tudi Ivan in Franc nista ostala tam. Nekega večera sta se oglasila pri meni. »Vsega je konec. Tomaža so ujeli, midva pa sva na poti v Ljubljano. Tu ne gre več.« S temi besedami sta me prosila za pomoč. Zaprepaščen sem gledal in nekako razumel besede malodušja. Tudi sam sem že nekajkrat preživel podobne trenutke. A da bi se umaknil v Ljubljano ali njeno bližino, nisem pomislil. Ne zaradi junaštva, ampak zaradi strahu pred tujimi kraji in ljudmi. Toda kaj bom jaz govoril partizanom. Obljubil sem pomoč. Na moč prikrito sem poiskal tedanjo hotelirko Ivanko Rus-Trnkovo v hotelu »Triglav« pri blejskem kolodvoru. Dala mi je hrane, moževno žepno uro in še buteljko vina. Vse sem izročil partizanu.

Italijani so fanta kmalu ujeli in poslali v Dachau. Njunega partizanstva je bilo konec in za nekaj časa tudi partizanstva v Bohinju. Nekaj mesecev so Nemci po vaseh hodili povsem brez strahu.

8. marec, dan žena ● 8. marec, dan žena ● ● 8. marec, dan žena ● 8. marec, dan žena ● 8. marec, dan žena ● 8. marec, dan

Težavno je biti partizanska učiteljica

Konec maja 1944 me je pozval k sebi takratni trziški župan in gestapovec Kurz ter mi dejal, da mu je vsa moja dejavnost za NOB znana. Prikazal mi je posledice in rekel, da lahko rešim življenje svojih otrok in svoje le s tem, da jim privedem moža, ki je bil med partizani. Po eni strani mi je ponujal udobno življenje v Nemčiji, po drugi pa pretil s smrtjo, če njihovega načrta ne izvedem. Dali so mi tri dni odloga. Ko sem se vračala domov, je v meni dozorel sklep, da se z otrokoma umaknem v ilegalo in tam po svojih močeh sodelujem še naprej. Tako sem se 3. junija 1944 znašla v Kropi.

V Kropi je bila upraviteljica partizanske šole moja sorodnica Heda Šolar, ki me je kmalu vpeljala v delo. Imela sem svoj razred. V našo šolo so prihajali otroci vseh družin in so pouk zelo redno obiskovali. Obveščevalna služba je bila v Kropi tako dobro organizirana, da nas Nemci nikoli niso zatekli v šoli, čeprav smo imeli pouk vsak dan in so bile hajke pogoste. V šoli smo poučevali po navodilih takratnega šolskega nadzornika Ivana Bertonclja-Janoša. Partizani so nam oskrbeli ves potreben material: zvezke, svinčnike in mladinski partizanski tisk.

Dne 11. januarja 1945 so Nemci in belogardisti navsezgodaj prišli v Kropo. Ker me je nekdo izdal, so prišli naravnost v sobico, kjer sem se skrivala z otrokoma. Gestapovec me je močno oklofotal in zahteval, da morata otroka vzeti s seboj šolske torbice, da bodo videli, kaj se v »banditski« šoli uče. Zaprli so nas v gostilni pri Jarmu. Tisti dan je bil strašni snežni metej. Partizanski kurirji, sami mladi fantje, so pričeli obstreljevati gostilno, kjer smo bili zaprti. Nemci pa so, misleč, da jih obkoljuje brigada, planili v beg. Mi smo pa zmedo izkoristili in zbežali nazaj proti Kropi. Kasneje so mi domačini pravili, da so me Nemci pogrešali šele v Lipnici.

Še istega dne sem se umaknila čez Jamnik na Podlonk in kasneje v Farji potok. Trinajstletni sin Milan je ostal tu za kurirja, s hčerko Mileno pa sem šla na Malo Jelovico v Blegošu, kjer sem ponovno organizirala šolo. Tudi tam so otroci kar pridno obiskovali pouk, pa tudi marsikdo od staršev je rad prisedel za veliko kmečko mizo in poslušal. Kmalu pa sem morala to vasio zapustiti in oditi organizirat šolo v Javorje v Poljanski dolini. Zbrala sem okrog sebe nekaj otrok in jih pričela poučevati. Prostor smo imeli v zapuščenem župnišču. Vsak dan so prihajali novi otroci z željo, da bi se lahko priključili pouku. Ko je prišla 5. marca 1945 še moja sestra, učiteljica Francka Šušteršič, sva imeli otrok za dva razreda. Ena od naju je poučevala dopoldne,

druga popoldne. Najina naloga je bila, pomagati tudi partizanskim učiteljicam, ki niso imele strokovne izobrazbe. To so bila dekleta — domačinke. Prvi in zadnji sestanek smo imele pred zadnjo ofenzivo 19. marca 1945. Prišla so dekleta iz Gabrške gore, Zetina, Malenskega vrha in še nekaterih drugih vasi. Na sestanek so prinesle izdelke otrok in se živo zanimale, kako naj poteka njihovo delo. V spominu mi je posebno ostalo mlado dekle iz Delnic, ki je prosila, da bi se lahko čimbolj pogosto oglašala pri naju zaradi strokovne pomoči.

Naših nadaljnjih načrtov nismo moge več izpolniti, ker se je že čez nekaj dni začela velika in zadnja ofenziva na Gorenjskem in Primorskem. V tej ofenzivi sta umrli mučeniške smrti mlada učiteljica iz Delnic, Marija Naglič in moja sestra Francka. Ubili so ju belogardisti — domačini iz Selške in Poljanske doline.

V sami ofenzivi sem se s hčerko in sestro priključila Gorenjskemu vojnemu področju. Ker pa sem bila preveč izčrpana, so me svetovali, naj si poiščem zavetje v vasi Robidnica. Tam nam je neka žena svetovala, naj se raje umaknem v sosednjo vasio Lajše nad Kopačnico. Sem se je zateklo še nekaj partizanov. Od vseh sva po naključju ostali živi le jaz in moja hčerka. Vse do osvoboditve sva iskali zvezo, dokler naju niso kurirji privedli na Martinj vrh, kjer se je zopet zbralo Gorenjsko Vojno področje. Nato sva šli na 9. korpus v Trebušo in 3. maja v Gorico.

(Iz izjave Kati Kušar leta 1959)

Okrožna konferenca aktivistk OF škofjeloškega okrožja 15. decembra 1944 v Cerknem.

Dveletni sinek mi je trgal verigo z rok

Naša vasica Okonina leži v Zgornji Savinjski dolini. Čeprav je od rok, jo je okupator brž našel, in kakor mnogim drugim, tudi njej ni prizanesel.

Osvobodilno misel je zanesel v našo vas leta 1942 Jože Blekač. Z enako vneto kot možje in fantje so se tudi žene in dekleta zagnale v boj za izgon mrzkega okupatorja. V tem skupnem cilju so se združile k sodelovanju: Jožefa Černevšek (poročena Blekač), Mlinarjevi dekleti, Ančka in Tončka, Marija Rihter, po domače Udončnica, Potnikova dekleta, Tišlarjeva Katra, Marija Poličnik, po domače Enpohovka, jaz in še nekatere.

Tudi mene je nagovoril za sodelovanje v osvobodilnem gibanju Jože Blekač-Slave, ki je bil že v ilegali. Imela sem moža — invalida in enega otroka, dveletnega Andrejčka. Z možem sva brez oklevanja privolila v pomoč. Hotela sem, da bi Nemci zapustili našo deželo, zato sem z veseljem pomagala v borbi za uničenje tega krvoloka. Najprej sem zbirala hrano — zbirališče je bilo v Potnikovi hiši. Ko sem prinesla poln koš domov, je mož hrano ponoči odnesel k partizanom. Ti so bili na Miklači in v Zavračkem bregu. Poleg tega, da sem zanje kuhala, prala in šivala, so me zadolžili tudi z raznašanjem partizanske literature. Morda se nevarnosti tega početja s kraja niti nisem dobro zavedala in sem te stvari prenašala kar sredi belega dne. Literaturo sem prenašala v cekarju k Mežnarjevim. Nekajkrat me je policija srečala, toda, začudeno, nisem kar nič preveč prestrašila. Na srečo mojega cekarja

niso pregledali, mene pa so le povprašali, kam in zakaj.

Nekaj časa je ležal pri nas tudi ranjenec Toničev. Takrat sem pa vseeno trepetala, ne zase, ampak zanj, ker so policisti neprestano hodili okoli hiše. Leta 1943 skoro že ni bilo večera, da domačini partizani in aktivisti ne bi bili v naši hiši. Nismo se zavedali, da je nevarnost tako velika in da nam preti skorajšnja nesreča. Bilo je novembra 1943, ko sta stopila v našo hišo »skuševca« Part in Kastelic. Možu sta dejala, naj skuša dobiti Slavca-Jožeta Blekača. Kastelic se je predstavil kot partizan in je prošil za hrano. Seveda mu je mož brez oklevanja postregel. Ker Slavca niso dobili, so planili po nas. V hipu smo spoznali, s kom imamo opravka, toda bilo je prepozno. Siljali smo v bližini pokanje pušk. Mene in moža so vklenili in odgnali iz domače hiše. Še prej sem planila po svojega sinka Andrejčka, ki je bil ves preplašen in je neprestano jokal. Dvignila sem ga na roke, medtem ko mi je desnico iztrgal gestapovec in jo oklenil z možovo levico. Tako sem šla neznani usodi nasproti, vklejnjena in z otrokom v naročju. Kljub temu, da sem se hotela obvladati, so me premagale solze, ko je otrok tako silno trgal verigo z mojih rok. Na vsak način je hotel naju z možem razkleniti in je obupno jokal, ker se mu to ni posrečilo. Še dolgo pozneje, ko sem bila v taboriščih, me je spremljal ta neutolažljivi jok in spomin na te tople otroške ročice, ki so trgale verigo.

Vklenjena so naju gnali k sosedu Udončniku. Tu se je moj obup še stopnjeval, ko sem pred hišo zagledala Udončnika mrtvega. Bila sem prepričana, da ista usoda čaka tudi mene, moža in otroka. Krčevito sem stiskala telesce svojega otroka in se poslavljala od njega. Pri vsakem koraku me je spremljala misel — zdaj, zdaj bo počila puška. Toda odgnali so nas le do Potnika. Istčasno so odpeljali sem tudi Udončnico. Ko je prišel župan iz Ljubnega, nas je zmerjal, da smo »banditenbanda«. Takrat je v meni spet vstal pogum in ponos in trmasto sem z očmi sledila nemškemu županu, ko je hodil po sobi gor in dol ter nas na vse pretege zmerjal. Ta ponosni pogled ga je sila razkačil, pa mi je nastavlil puško na prsi. Ko je mož s strahom pogledal po meni — jaz sem bila v ponosu kot okamenela — ga je župan udaril s puškinim kopitom v obraz, da se mu je poredila kri.

Odpeljali so nas v Stari pisker v Celje, moža so kmalu za tem ustrelili v Zrečah kot talca, mene pa odpeljali z ostalimi sotrpinkami v Ravensbrück. Otroek je ostal pri moji materi.

(Zapisano leta 1959, po izjavi Ane Atelšek, roj. Belač)

Mama, ponosna bodi!

Članek o smrti drugega sina Južinove matere iz Suhorja v Beli krajini, iz brošure: žene, matere, dekleta.

★ Po cesti je prihrumel tank, za njim drugi in tretji, nato avtomobili v dolgi, neskončni vrsti. Ženske na njivah so dvignile glave.

»Cankarjeva brigada je. Saj so že pravili, da dobi avtomobile in tanke!« je vzkliknilo dekle. Cankarjeva brigada motorizirana! Zajelo jih je veselje, mahale so z rutami in veselo vzklikale. Tedaj se je tank na cesti zasukal, zadržala je strojnica in krogle so se vsule le po strnišču na njivi. Žene so onemele.

»Jezus! Nemci!« so vkleknile ter se zagnale proti gmajni nad vasjo, medtem ko so tanki zavili na Suhor. Spodaj po cestah je bilo videti že kolone vojakov, ki so prodirali od vseh strani.

»Ofenziva!« Beseda je padla težko in grozno med ljudi. Pri Suhorju so zaprasketale puške, matere pod drevesi so zatrepetale v mislih na može in sinove, ki so se spoprijeli z Nemci. Strahovito streljanje ni prenehalo.

Tedaj je planila Južinova mati. »Ženske, pomagati bo treba! Kaj če bo kdo od naših ranjen? Domov grem po obveze!«

»Ne nori, Južina! Zdaj, ko so v vasi krog in krog

Nemci. Ubijajo te!« jo je prijel za ramo sosed.

»Naj me! Jaz grem.«

Pred vasjo se je ustavila. Izpod kozolca je vzela koš in stopila počasi proti hiši. Nemci so jo nezaupno ogledovali, vendar se je ni nihče dotaknil. Doma je vzela obveze in drugo potrebno in odhitela proti Suhorju, od koder se je streljanje oddaljilo pod goro.

»Je kdo ranjen? Ubit? Kaj je z Janezom?« je trepetala, ko je stopala oprežajoč za Nemci po cesti. Iz vasi se je utrvalo dekle.

»Južinova mati, na apotekarjevi njivi leži! Kramariča so tudi ubili!« je hlipalo in kazalo z rokami.

Mati je stekla proti njivi. Ubit? Moj bog, pozabila je vprašati kdo. Truplo je ležalo z razprtimi rokami na obrazu sredi brazd. Tedaj je postal materin korak naenkrat silno težak, kri ji je pritislila v senca, njive, travniki, gore, tanki in Nemci na cesti, vse se ji je zavrtelo.

»Janez!« Krik je zarezal prav do vasi. Neka ženska je kriknila: »Beži, da ne ustrele še tebe!« Toda mati ni več jokala, ne klicala. Ko je zatislila sinu oči in ga je pogladila po blestem čelu, se je zavedela.

»Ne bom jokala,« je rekla, »samo stran te spravim, da te še mrtvega ne oskrumijo.« Dvignila je truplo v naročje. Šele tedaj je opazila tanke, ki so

se bližali po cesti. Spustila je sina na tla in kot ne bi bilo nič, je krenila preko njive, dokler tanki niso odbrneli mimo. Potem je skočila k truplu in ga odnesla. Komaj pa je bila sredi poti, so se med hišami spet oglasili tanki. Spet je položila sina na njivo in čakala, kdaj jo pokosi strojnica. Nemci so se ozirali za ženo, ki je tavalala sredi njive, vendar se jim ni zdelo vredno, da bi se ustavljali.

Ko pa je bila že tik pred vasjo, so pridrli izza hiš nemški vojaki. Z zadnjimi močmi je zbežala s sinom v naročju med hiše in se skrila v prvem kozolcu. Iztrgala je kopo krme ter jo vrgla nase in na sina, da se je zakrila. »Kar bo, bo, naj me ubijejo pri tebi,« je stiskala k sebi mrtvo glavo, medtem ko so stikali in preklinjali okrog kozolca Nemci. Ko so fašisti odšli in je odhrumel za ovinkom poslednji tank, se je izkopala iz kod krme. Dvignila je pest in zažugala za njimi: »Dva sina ste mi ubili, prokleto golazen! Toda ne pridite mi v roke, kadar boste bežali od tod!«

Ko so prišli sosede, da bi jo potolažili, so začuden videli, da na njenih razoranih licih ni solza. Samo žalostno jih je pogledala in dejala trdo, skoraj ponosno: »Hotela sem pomagati ranjenim partizanom, pa sem našla mrtvega svojega sina. Vedel je, zakaj je padel. Pomagajte, da ga pokopljemo!«

8. marec, dan žena ● 8. marec, dan žena ● ● 8. marec, dan žena ● 8. marec, dan žena ● 8. marec, dan žena ● 8. marec, dan

Povezujeta nas ljubezen in trpljenje! Veže nas kri! Delo in ustvarjanje je naša skupna pot.

Izteka se dvaintrideset let, ko je 27 tovarišev, borcev, partizanov iz okolice Nevesinja, le dva dni prej, predno so nemške horde priznale, da smo na svoji zemlji svoj gospodar, tistega nikoli pozabljenega maja 1945. leta žrtvovalo svoja življenja na oltar svobode. Vasica BRCE, nedaleč od Ilirske Bistrice je bila tiste dni s krvjo prepojena, s trupli posejana. Kako kruta je usoda človeka!

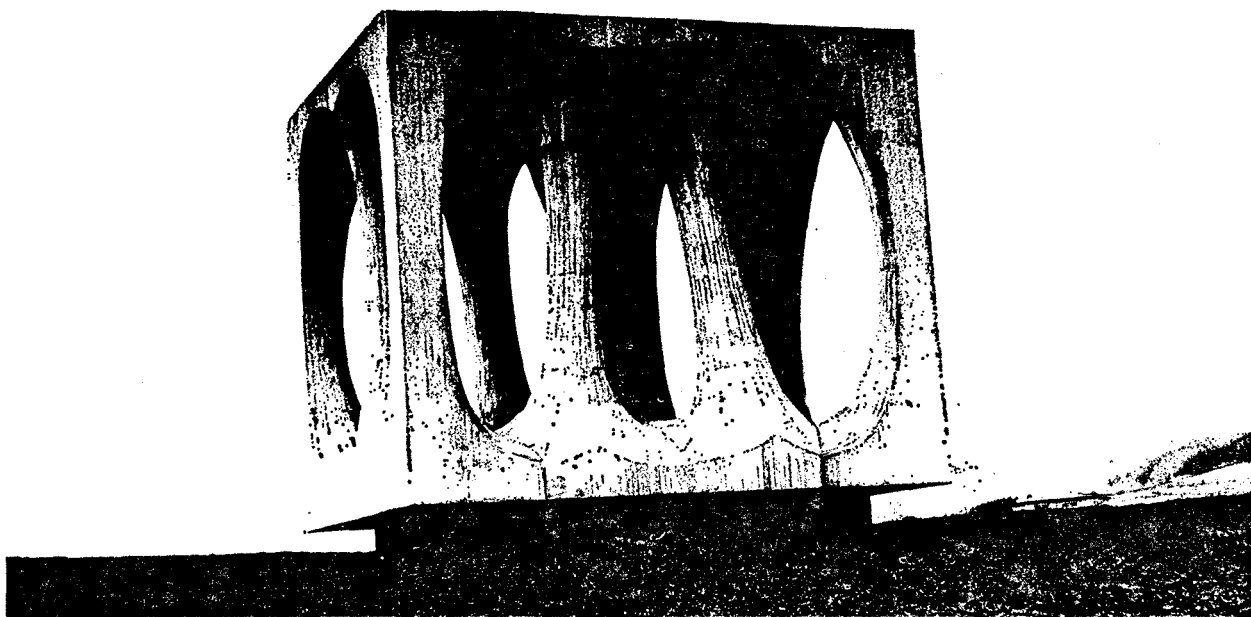
Začetek maja 1945. leta. Štiri leta vsemogočni nemški škorenj izgublja tla pod podplatom. Bega kot zver v brlogu kadar ji grozi nevarnost. Vrti se v krogu, besni, grize... išče izhod. Tak ali drugačen. Pozablja da je zver!

Borci okoli Ljubljane se pripravljajo na poslednji juriš, na juriš za osvoboditev Ljubljane...

Drugi bataljon desete hercegovske udarne brigade, 29. udarne divizije pod vodstvom Vlada Šegrtarja, bi se zadnje boje s sovražnikom na območju Ilirske Bistrice. Besedo svoboda je bilo te dni slišati večkrat kot juriš. Svobodni po toliko letih zatiranja in suženjstva! Je mar to sploh mogoče?!

Po nekaj dneh nenehnih bojov so borci desete hercegovske udarne brigade utrjeni polegali po hišah in hlevih. Domačini, kolikor jih je še osta-

VEŽE NAS KRI

skupni grob ob vaški cerkvi. Nekaj let zatem so jih prekopali in njihove posmrtni ostanke položili v skupno grobnico na HRIB SVOBODE nad Ilirsko Bistrico kjer počiva 286 borcev. Velikost spomenika pa opozarja vsa naša sedanja in bodoča pokolenja na nenehni boj in nato kako se je treba boriti za svoje pravice, za svobodo, za našo domovino, ki nam je in nam mora biti tudi v prihodnje sveta in draga. Na spomeniku, zgrajenem v trajen spomin padlim borcem in opomin živim, piše:

»IZ KRAŠKE GLOBOCINE VAS ZADNJI DOM KIPI! SPOMIN NA VAS NE MINE, MED ŽIVIMI ŽIVI!«

Zdaj sta občini Nevesinje in Ilirska Bistrica pobrateni. Pobrateni na predlog nekdanjega komandanta 29. udarne divizije VLADA ŠEGRTAR, narodnega heroja in se-

V Brcah so padli naslednji borci desete hercegovske udarne brigade, ki so bili doma iz nevesinjske občine:

IVKOVIĆ DANILO, IVKOVIĆ DUŠAN, ZUBAC VLADO, ZUBAC RISTO, IVKOVIĆ ČETKO iz vasi Drežanj, KOVAČ BOŽO in KOVAČ RAKO iz vasi Zovi Do, BACINA PERO, BACINA LAZAR, KLJAKIĆ DRAGO in KLJAKIĆ LJUBO iz vasi Udrežnje, SPREMIR MIRKO in PAROVIĆ RADOVAN iz Biograda, SULETIĆ JOVAN iz Zaloma, ČABRILO MIRKO iz Zuberin, SAMARDŽIĆ RADOŠLAV iz vasi Slati, BULAJIĆ DUŠAN iz vasi Čitluk, MALESEVIĆ NIKOLA iz vasi Šehovina, KOVAČEVIĆ VASILIJ iz Gaja, DEMIĆ MUJO iz vasi Lakat, VUJIŠIĆ DANILO iz vasi Frkovići, MARIĆ MEHO, SKULJIĆ SALKO in CATIĆ SALKO iz vasi Žulja, MILOŠEVIĆ BOGDAN iz Rilje, RUPAR GOJKO iz Trusine in ČOLAKHOVIĆ MUSTAFA iz vasi Presjeka.

lo v vasi Brce, so jim dajali hrano in pijačo. Zadnje grizljaje kruha, žgancev, mleka, krompirja, slivovke... Tako kot vedno so jim dali vse kar so imeli skritega in prihranjenega v svojih skrinjicah. Zarja svobode se je že dvigala tam zadaj za Brkini, Nanosom, Hrušico...

Utrjeni borci so kaj hitro zaspali. Tako kot borci v hišah in hlevih so zaspali tudi stražarji, ki so bili razporejeni na stražarska mesta zunaj vasi.

Nemci so jih opazili. Kjer je straža, tam je tudi vojska, so menili Nemci. S specimi stražarji niso imeli težav. Šlo je brez opozorilnega stre-

la. Nemci so obkolili Brce, obkolili sleherni hišo v vasi. Na Fajglvem vodnjaku so imeli mitraljez, ki je sejal smrt po mirni vasi.

Od domačinov, ki smo jih obiskali pred dnevi, nihče natančno ne ve koliko borcev in bork je za vedno ostalo v Brcah. Šest ali sedem se jih je menda uspelo rešiti tega pokola, pokola Nemcev, ki je bil samo dva dni prej, predno je zasijalo sonce svobode. Med temi številnimi padlimi borci na pragu svobode, med borci desete hercegovske udarne brigade, 29. udarne divizije, ki so padli v Brcah, je bilo tudi 27 borcev iz območja občine Nevesinje.

● Kaj so povedali domačini pred dnevi

64-letni LOJZE BOŠTJANČIĆ iz Brce, borcev istrskega in kasneje belokranjskega odreda ter KNOJ, se je ravno tiste dni, ko je v njegovi vasi divjal pokol, pripravljaj s tovariši na zadnje boje za osvoboditev Ljubljane. V 1946. letu se je vrnil domov na pogorišče. Vse njegovo imetje je bilo tedaj tisto, kar je prinesel na sebi. Zgorela je hiša in gospodarski poslopji skupaj z

vedal, da grem v partizane, naj se pazim, naj bom previden, pripoveduje Lojze. »Jaz pa sem ji dejal, še sedaj se tega natančno spominim, naj zame nikar ne skrbi, jaz da se bom že vrnil domov in naj raje pazi nase. No, jaz sem se vrnil, ona pa je samo dva dni pred svobodo izdihnila v domači kuhinji pod streli nemškega oficirja!«

Sosed JOŽE BOŠTJANČIĆ ima danes že 76 let, njegova žena Marija pa 73. Takole se spominjata tistih dogodkov:

»Tokrat, ko je naša vas gorela sem bil v bor-

NEVESINJE — mesto v Hercegovini, nedaleč od Mostarja. Mesto šteje 3.500 prebivalcev, občina pa 19.300.

Borcev v NOB je bilo kar 2.450. Pet med njimi je narodnih herojev. Padlo je 450 borcev, 72 pa jih ima spomenico 1941.

Ob koncu lanskega leta je bilo v nevesinjski občini zaposlenih 1.800 delavcev. V prihodnjih treh letih pa naj bi jih bilo tisoč več. Tudi nacionalni dohodek na prebivalca naj bi se od sedanjih 5.200 din povečal skoraj za trikrat.

ILIRSKA BISTRICA — Na območju občine živi 15.000 prebivalcev, od katerih jih je 4.200 zaposlenih.

V NOB je sodelovalo 1.806 borcev in 1.333 aktivstov, od katerih jih je 399 darovalo svoja življenja. V koncentracijskih taboriščih pa je bilo kar 1.332 občanov. Sovražnik pa je požgal 542 hiš in 586 gospodarskih poslopj.

živino. Tudi mamo so takrat ubili v kuhinji.

»Pa mi je takrat dejala mama, ko sem ji po-

bah za Ribnico, le nekaj kilometrov stran od rodnosti. Drugi dan sem prosil mojega komandirja za daljnogled in videl iz Šembija, da je naša hiša, ki smo jo bili zgradili 1921. leta le še pogorišče. Takrat pravzaprav še nisem vedel kaj se je zgodilo, vendar sem slutil, da se je moralo zgoditi nekaj strašnega.«

»Partizani so prišli v Brce že dopoldan. Sicer tega zagotovo ne morem trditi, vem pa, da smo ravno takrat dajali hrano našim otrokom. Takrat sem bila v sosednjem Zarečju. Kot se spominjam so takrat bili v vasi le Pavla Princ, Antonija Boštjančič in takrat šestnajst ali osemnajst letni fant Ivan Frank. Ko smo se po borbi vrnili v vas

Delegacijo Ilirske Bistrice so v Nevesinju predstavljali:

Inž. BOJAN BRUZINA — predsednik skupščine občine, VIDA TOMŠIĆ — častna občanka Ilirske Bistrice, JOŽE GRILJ — predsednik izvršnega sveta občine, FRANC GOMBAC — sekretar občinske konference ZKS, IVAN BERGOČ — sekretar občinske konference SZDL, RUDI DIMIĆ — sekretar občinskega sindikalnega sveta in član CK ZKS, DJORDJE MILICKOVIĆ — podpolkovnik in pomočnik komandanta 13. proletarske brigade Rade Končar, FRANC MUNIH — ravnatelj osnovne šole Dragotin Kette, MARTA BERNIK — učenka osmega razreda osnovne šole Dragotin Kette, DUŠAN KRNELJ — direktor TOZD tovarne plošč LIK Lesonit, RUDI SEPIĆ — direktor Plama iz Podgrada, MARKO ČERNEČIĆ — sekretar medobčinskega sveta ZKS v Postojni, MILKO PRIMC — predsednik medobčinskega sveta SZDL v Postojni, JOŽE STAMBERGAR — direktor Transporta, RADO JURAC — predsednik občinske konference ZSM in PETAR NIKOLIĆ kot poročevalec.

se nam je od hudega kar trgalo srce. Naša in sosednji dve hiši, skupaj z gospodarskimi poslopji, so bili do tal požgani. V njih so zgoreli borci in borce, živina, stroji... Na cesti in po dvoriščih polno trupel partizanov. Grozno! Še dobro, da sem vse to, kar sem videla, preživela, se spominja tistih dni Marija Boštjančič.

● Povezujeta nas ljubezen in trpljenje! Veže nas kri! Delo in ustvarjanje je naša skupna pot

Mrtve partizane so naslednji dan pokopali v

danjega generalpolkovnika naše armade. Predstavnik občine Nevesinje in Ilirske Bistrice so podpisali sporazum o pobratenu na slavnostni seji, ki je bila v Nevesinju 14. februarja letos.

V Nevesinje je odpotovala delegacija Ilirske Bistrice pod vodstvom predsednika skupščine občine inž. BOJANA BRUZINE. Občani ilirskobistriške občine pa bodo imeli čast pozdraviti visoke goste, predstavnike pobratenih Nevesinjske, ob praznovanju občinskega praznika, ki ga v Ilirski Bistrici praznujejo 4. junija.

TONE URBAS

MARIJA BOŠTJANČIĆ, Brce 3

LOJZE BOŠTJANČIĆ, Brce 4

JOŽE BOŠTJANČIĆ, Brce 3

Ob podpisu sporazuma o pobratenu so predstavniki občine Ilirska Bistrica izročili svojcem padlim borcem desete hercegovske udarne brigade z območja nevesinjske občine spominske plakete kot trajen snomin in zahvalo vseh občanov Ilirske Bistrice.

Dolgo smo premišljevali, kako bi se pravzaprav lotili praznika, ki že nekaj časa v naši družbi nima več prave teže in vsebine. Da je temu res tako, priča tudi vedno ostrejša pisanje o dnevu žena, ki se pojavlja v vsakodnevem tisku, še posebno izpod peresa ženskih avtoric. Kaj vse to pomeni? Ali so se ženske tako razpisale, ker imajo na nek način »svojo« revijo in svoje koticke v časopisih, ali pa se je nekaj premaknilo tudi v ozračju in še največ v ženski sami? O vsem tem smo se spraševali pred praznikom dneva žena in sklenili zaupati že preverjeni zgodovini, se pravi osvetliti prave trenutke tega praznika in kaj je takrat to praznovanje za svet pomenilo, na drugi strani pa dati besedo žensk, ki se je vrsto let v okviru Inštituta za delavsko gibanje v Ljubljani, ukvarjala prav s tem vprašanjem, se pravi vprašanjem ženske v naši družbi in praznovanjem njenega dne. Lahko, da se bodo zdele njene misli, ki segajo tu in tam še v preteklo skušnjo, ostre in pretirane, pa vendarle moramo jim verjeti, saj so zrasle na življenjskem in znanstvenem preverjanju. Morda pa bomo prav s pomočjo ostro zastavljenega odnosa lahko lažje pristopili k sodbi in presojanju problematike tudi med poslušalci in bralci in tako izoblikovali svoje lastno mnenje. Skušnja in znanost namreč dopuščata razvoj in spremembe, če so seveda dokazljive. In kdo je bila naša sogovornica, ki je vrsto let svojega dela posvetila problemu, ki nas danes še posebno zanima? To je profesorica slavistike, ERNA MUSER. Prepustimo ji besedo.

Klara Zetkin
v začetku
svoje politične
dejavnosti
(1878)

Ze leta 1960 je v Naši ženi predstavila najpomembnejšo žensko osebo za razvoj svetovnega gibanja in njeno vlogo v njem ter nanizala tudi nekaj svojih ugotovitev iz domače, slovenske prakse. Iz tega sestavka povzemamo podatke o »rojstvu« dneva žena in o prenosu ženskega gibanja v slovensko prakso

ter narodnoosvobodilni boj.

»Klara Zetkin, sekretarka socialističnega Mednarodnega ženskega sekretariata, ustanovljena leta 1907 na prvi ženski konferenci v Stuttgartu, je bila zmeraj neizprosna in dosledna revolucionarka. Leta 1910, februarja meseca, so socialistke v Združe-

8. MAREC, KAJ JE TO?

Bežen pomenek

nih državah Amerike priredile socialistični ženski dan, ki naj bi se priredil vsako leto in po vseh državah v znamenju skupnega boja proti kapitalističnim izkoriščevalcem in hkrati s tem v znamenju skupnega boja za žensko enakopravnost. Konferenca je predlog sprejela kot resolucijo.« In malo dalje.

»Ženske so ob mednarodnih ženskih dnevih vedno potrjevale — svojo politično zrelost. Vedno so se vključevale v boj prav tam, kjer je bilo tedaj najbolj potrebno — bodisi na političnem, bodisi na gospodarskem, bodisi na pravem, krvavem bojišču. In če katera, potem izpričuje to zlasti naša — slovenska, jugoslovanska zgodovina.

Mednarodni ženski dan, dan prebujenih in prebujajočih se žensk, ki so se že zavedale ali pa se začenjajo zavedati, da gre za socializem, ko gre zanje, in da gre zanje, ko gre za socializem, ki so zato že stale ali stopale v veliko vojsko razredno zavednega in bojevitega mednarodnega proletariata, je tedaj od vsega začetka izrazito političen dan, dan pregleda bojnih vrst in postavljanja bojnih nalog — daljnih in bližnjih. Od vsega začetka je tedaj to praznik mednarodnega delavskega ženskega gibanja in ni imel nikoli nič skupnega s solzavimi in hinavskimi materinskimi dnevi meščanske družbe. Zakaj rodil se je pod socialističnim praporom in je tedaj, ko se je ta vojni vihar nagnil le preveč na desno, prešel po nov, resnično revolucionaren prapor, pod komunistični prapor.«

Danes po več kot desetih letih pa Erna Musserjeva razmišlja o osmem marcu in odnosu do njega in ženske po svetu in pri nas takole. O osmem marcu bi radi kaj?

Pa prav o osmem marcu, ki sem že dolgo nanj tako rekoč alergična in bi ga najrajši z zakonom odpravila!

Zakaj? Zato, ker se je tako zelo skrotovila, da mu bo težko spet izbojevati pravo veljavo, pomen in namen, čeprav si zadnja leta konferenca za družbeno aktivnost žensk — ki se zdaj spet nekoliko drugače imenuje — za to prizadeva. Vse preveč velja za ne-

kakšen ženski praznik, celo za materinski dan, ali — dan žena, kakor po nemarnem najraje političnih vzrokov in namenov svojega časa, da gre za mednarodni dan rekamo, in vse preveč pozabljamo ali ne razumemo, da je nastal iz naprednih, bojujočih se žensk, tistih, ki vedo, da so njihove človeške in politične pravice odvisne od njihovega neodvisnega gospodarskega položaja, ki pa tudi vedo — zdaj, ko je delavski razred že marsikje tako rekoč na oblasti, da je revolucija v glavi težja in počasnejša kakor revolucija z orožjem v roki. Pravim zdaj, zakaj nekoč se je pač bolj ali manj utopistično mislilo — tudi me smo nekoč tako mislile — da se bo ves svet, z vsemi moškimi in ženskami vred, postavil takoj, ko se družba spremeni, z glavo na noge. Pa se to, žal, ni zgodilo. Seveda tudi zato ne, ker smo si v tej smeri vse premalo prizadevali. Nekaj let se je sploh zdelo, da nam je do tega, da počasi odpravimo to — žensko enakopravnost. Moški so smeli in še zdaj smejo napisati in izreči o ženski vse najslabše, ženske pa takoj razkrižajo za sufražetke in feministke, če se drznejo s preveč odkrito in bojovito besedo nastopiti za svoj položaj v družbi. Kakor da so bile sufražetke in feministke nekakšna strahotna in kar najbolj nazadnjaška bitja! Bile so pogumne bojevnice za žensko enakopravnost in za enakopravno vrednotenje ženskega spola, čeprav se niso bojevale v vrstah delavskega razreda.

A bolj ko se je delavsko gibanje razvijalo — še v časih pred prvo svetovno vojsko — več teh feministk iz malomeščanskih in tudi meščanskih krogov je stopalo v delavsko žensko gibanje. Če dobiva danes po mnemu nekaterih novo feministično gibanje absurde oblike, pač zato ker nekdanje še zmeraj ni doseglo svojih namenov. Sicer pa so se nekatere sufražetke in feministke tudi zdele večini svojih sodobnikov nekaj nemočnega. No, in vsaj pri nas se še marsikomu zdi tako. Kljub temu, da se imamo za dialektične materialiste, namreč nasploh ne znamo niti preteklosti niti sedanjosti presojati dialektično; še zmeraj smo vpeti v okove nekakšnega vulgarnege, nedialektičnega materializma, in vse preveč se po katekizemsko obnašamo na marsikaj, kar

je bilo nekoč rečeno. In vse premalo vemo. O novem feminističnem gibanju v ZDA pišemo na primer tako, kot da se je tam to gibanje sploh šele začelo, kot da pred tem ni bilo ničesar.

Prinesla sem vam nekaj svojih nekdanjih pisarij. Iz njih lahko povzamete podatke o nastanku itn. nesrečnega osmega marca.

Zakaj nesrečnega? Ker se vsako leto že dolgo prej bojim, kaj bom spet neumnega in nazadnjaškega slišala in brala ob osmem marcu. — Torej nekaj starih pisarij, ki so, žal, čeprav so nekatere stare že dvajset let in več, še zmeraj aktualne. Preberite si na primer tole:

»Življenje gre sicer nujno svojo pot naprej, toda kljub temu mu moramo pobrati izpred nog čimveč nerodnih kamnov, ki se še kotatijo za njim, zato da bo lahko stopalo s čim večjimi in hitrejšimi koraki. In zato pač smemo in moramo od tistih, ki kakorkoli že ustvarjajo javno mnenje, ki vzgajajo, ki gradijo našo vrhno stavbo, terjati, da v svoj boj za socializem vsekdar vključujejo vse državljane v FLRJ ne glede na spol.«

In mi? Ali sproti pobiramo kamenje, ki se vali socializmu, danes samoupravnemu socializmu, pred noge in ga ovira pri razvoju? Ali si dovolj prizadevamo za resnično in dokončno revolucijo v glavi? Tu pa tam se seveda splašimo. Ali pazimo na to, kaj občila javnega obveščanja trobijo v svet? Ne! In vendar bi se morali ob vsako predpotopno misel in čustvo, zlasti pa ob vse, kar skuša ženske samo poniževati in jih prikazovati kot zgolj spolna bitja — pa naj si še tako domišlja, da je »umetnost« — neprehoma spotikati. Potem bi se na primer ne moglo

zgoditi, da jo dobi nekdo tako grdo in nedemokratsko — zakaj tisti, ki hočejo čim več svobode govora, jo hočejo samo zase — po glavi, če se loti Sheakespeareove 'Ukročene trmoglavke', češ da ne spada na našo televizijo. Tudi jaz mislim, da tako uprizorjena, kot smo jo videli, nikakor ne spada! Vendar še marsikaj ne spada. Na primer povezovalne besede pri Veseljem toboganu, ki tako rade, ali so vsaj do nedavnega tako rade, diskriminacijsko ločujejo deklice od fantičev. Namesto da bi takšne prireditve in oddaje vzgajale v našem duhu, v duhu enakopravnosti spolov!

Mimogrede še to, kar bi moralo še prej zanimati vaš list: veliko teh veselih toboganov sem si pred časom ogledala, pa nikoli nisem slišala kakšne naše revolucionarne, partizanske pesmi. Samo enkrat je bilo navrženo: Ker smo ravno pred praznikom, pa še eno takšno in takšno... Ali morda te pesmi za naše osemletkarje in osemletkarice niso dovolj »vzgojne«? Je morda sedaj kaj bolje?

In kaj bi bilo treba storiti? Pred desetimi leti — ob znanstvenem posvetovanju ob 50. obletnici oktobrske revolucije in ob 30. letnici ustanovnega kongresa KPS — je pokojni Dušan Kermavner v svojem referatu dejal, da bi morala biti zgodovina delavskega gibanja integralna sestavina splošne in narodne zgodovine. Takrat sem rekla in še zmeraj tako mislim, da bi morala biti tudi zgodovina ženskega gibanja zmeraj in povsod najprej integralna sestavina zgodovine delavskega gibanja in s to vred del splošne narodne zgodovine, zlasti še v učnih načrtih in šolskih knjigah! Ali je? In seveda še manjka!

Partizanska Majda

V Veliko goro je Majda odšla, se poslovila od njiv in polja, jo klical je z gore njen fantič glasno in vzela je puško in šla je v goro.

Pogumna bila je in hrabra za tri, dokler je pri srcu ne zaskeli, priskočil k njej je njen mlad partizan, ji rano obvezal, odnesel jo stran.

Hvaležno pogleda ga medlo oko, dahnila besedo mu je za slovo, odnesel na varno jo je partizan, pa mrtvi omahne glava na stran.

Obrisal si solze je, stisnil pesti: Prekleti sovražnik maščujem se ti! Junaško boril se je mlad partizan, dokler ni sovražnik bil zadnji pregnan.

Ostala v spominu je hrabro dekle, ki z borci junaško borila se je, da lepše živeli naj mladi bi vsi, za zlato svobodo prelila je kri.

RUDI MIKOLIČ · ADAM

Pesem je napisana v spomin partizanki Majdi, ki je znana med borci kot mladinska aktivistka, politična delavka in hrabra borka.

Slovenska
partizanska
vojska

Slovencev nas je bilo tedaj na Sardiniji v vseh treh polkih že nekaj ti-soč. Slišali smo, da je Italija stopila z Jugoslavijo v vojno, kot so Italijani imenovali svojo priskledniško, zahrbtno in mrhovinarsko politiko okupacije. Veselili smo se na tiho in naivno pričakovali, da bo jugoslovanska vojska naučila spoštovati tujo lastnino. A razočaranje, ki smo ga začeli doživljati že drugi dan in še prihodnje dni, ko smo poslušali poročila o italijanskih, s slavo ovenčanih zamagah in o napredovanju brez kakršnega koli odpora, nas je tako bolelo kot zasmehovanje in poniževanje, ko so nas sramotili drugi vojaki italijanske narodnosti in to skoraj vsi brez izjeme. Le malo resničnih in iskrenih prijateljev, ki jim je v resnici bilo žal, da je do vojne prišlo, nas ni žalilo in zaničevalo.

Tistega dne — datuma se ne spominjam več — ne bom nikoli pozabil, tako živo mi je še vedno pred očmi. Bilo je okoli poldne, čakali smo v vrstah na kosilo in kot vsak dan morali poslušati poročila z bojišč. Iz razmišljanja me je nenadoma zdrnil razburjen glas napovedovalca, podoben glasu športnih napovedovalcev ob najbolj napetem prenosu. Objavil je, da je vsak or-

Ivan Sulič-Iztok

Rafali za svobodo

Spomini na partizanske dni

ganiziran odpor v Jugoslaviji popolnoma in za vselej zatrt ter da so se že predali zadnji ostanki jugoslovanskih sil.

Jugoslavija, ki smo v njej Primorci do tedaj videli objubljeno deželo in odrešnico, je hitro in sramotno kapitulirala in kot država nehala obstajati. V meni se je nekaj sesulo, zazdela se mi je, kot da padam nekam globoko v prostor brez dna.

Prve vesti o uporih v Jugoslaviji smo dobili sicer že proti koncu leta 1941, a zelo nejasne, da nismo vedeli, kdo se bori in zakaj. Vse je bilo zavito v skrivnost, tudi vojaki italijanske narodnosti niso vedeli, za kaj pravzaprav gre. Zvedeli smo in še več uganili od samih Italijanov, in sicer iz vojaških biltenov. V dnevnih poročilih ni nikoli manjkalo hvala o številu ujetih in ubitih ter o

številu in količini zaplenjenega, poškodovanega ali uničenega orožja. Včasih, ko že niso mogli prikriti, so objavili tudi svoje izgube, a vedno v zmanjšanem številu. Vedno pogostejše smo opazili, da so bile izgube v Jugoslaviji enako ali celo večje od izgub na vseh drugih bojiščih skupaj razen ob obsežnejših ofenzivah.

Ugibali smo, kdo se bori in zakaj. Četudi nismo nič vedeli, smo bili kljub temu veseli njihovega odpora. Zvedeti ni bilo mogoče ničesar. Na celino niso puščali na dopust nikogar več, tudi Italijanov ne, vsa pošta pa je šla skozi strogo cenzuro, posebno še naša. V pismih je bilo včasih več kot pol vsebine premazane, da se ni dalo razbrati drugega, kot da so domači živi in zdravi. Pisati o dogodkih je bilo sicer hudo tvegano, vendar so nas ljudje hoteli obvestiti, kaj se dogaja v domovini. Pisali so pisma brez podpisa ali

pa z izmišljenimi imeni, zakaj pisec takih pism bi se znašel v hudih težavah, če bi ga odkrili.

Rafael Nemec, akademski slikar iz Vrtojbe pri Novi Gorici in pripadnik nekdanje 234. »slovenske čete«, je ohranil s Sardinije nekaj originalnih risb. Pričujoča risba prikazuje potrtost Primorcev in Istranov po odhodu jugoslovanske delegacije s Sardinije, ki zaman čakajo na odhod v Jugoslavijo.

Letos je založba BOREC v Ljubljani podelila le dve Kajuhovi nagradi. Žirija v pogledu izbora ni imela težkega dela, ker sta v beri prispelega materiala očitno izstopala dva avtorja: Alenka NEDOG s svojim delom »Razvoj ljudskofrontnega gibanja na Slovenskem v letih 1935—1941« in Ivan SULIČ z literarnim delom »Rafali za svobodo« (spomini na partizanske dni).

Kajuhova nagrajenca 1977

Ker sta oba avtorja že umrla, je žirija tem bolj občuteno ovrednotila delo obeh nagrajenih ustvarjalcev. Njuno delo je bilo sicer prekinjeno, ko še ni bilo povsem sklenjeno in zaokroženo, vendar je tisto, kar je že bilo ustvarjenega, namenjeno pa je nam, vsemu ljudstvu in kot izročilo še drugim, tako bogato, da je vredno objave in tudi nagrade. Na tej strani objavljamo nekatere odlomke iz nagrajenih del.

Konec februarja 1937 je Kardelj odšel v Slovenijo z nalogo, da dokončno reši vprašanje slovenske opozicije proti centralnemu komiteju, ki ga je načel že Tito, da izpelje legalno posvetovanje in da pripravi ustanovni kongres KPS. Predtem so na podlagi dela slovenske komisije v centralnem komiteju sestavili dva dokumenta, ki naj bi bila Kardelju osnovna orientacija pri delu. To sta bila projekt skupnega pisma centralnega komiteja in pokrajinskega komiteja KPJ za Slovenijo slovenskemu partijskemu članstvu in drugi dokument, ki je vseboval stališča centralnega komiteja do slovenskega ljudskofrontnega gibanja in do enotne delavske fronte. Kardelj je že sredi marca poročal, da je spor končan in da slovenski tovariši soglašajo z obema dokumentoma centralnega komiteja, in tudi s predloženimi odloki, proglasom in resolucijami za kongres. To vprašanje so pretresali potem še na sestanku plenuma PK KPJ, kjer je bil »spor definitivno likvidiran v duhu pisma centralnega komiteja«. Tudi projekt skupnega pisma obeh vodstev partizanskemu članstvu je bil sprejet potem, ko so tekst spremenili v tem smislu, da se je v Sloveniji formuliral nezdrav frakcijski center in da je imel PK KPJ do njega pomirljiv odnos. (133) To pomeni, da v pokrajinskem vodstvu v tem sporu ni bilo enotnih stališč.

S tem se je v pripravi na ustanovni kongres KPS partija v Sloveniji povsem konsolidirala. Nosilci separatistične akcije niso imeli več vpliva v centralnem komiteju KPS izvoljenem na kongresu. V času, ko so se reševala ta vprašanja in se je pripravljala kongres, so sprejeli tudi precej novih članov v sicer maloštevilno partijo. Marca 1937 so imeli v evidenci 198 organiziranih članov, v aprilu, v času kongresa pa jih je bilo že 250. (134)

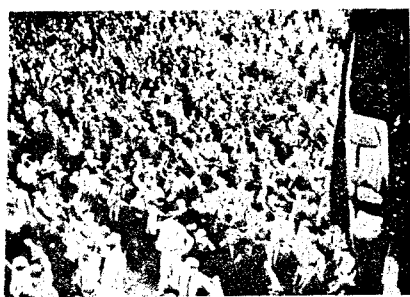
Alenka Nedog

Razvoj ljudskofrontnega gibanja na Slovenskem v letih 1935—1941

Nastanek in razvoj Ljudske fronte na Slovenskem

Glavna vrednota ustanovnega kongresa KPS pa je v programu, ki ga je sprejel v obliki manifesta. S tem, da se je KPS v njem zavezala, da se bo bojevala za življenjske koristi vsega slovenskega naroda, za njegovo zedinjenje, svobodo in napredek je bila zastavljena izhodiščna točka za tisto pot, ki jo je pripeljala do voditeljice narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije.

Manifest ustanovnega kongresa je pomenil po eni strani potrditev smeri, sprejete že na četrti konferen-

Zlet zveze delavskih kulturnih društev Svoboda 7. julija 1935 v Celju — pomembna manifestacija delavske enotnosti in solidarnosti.

ci, ki se je v ljudskofrontnem gibanju v letih 1935—1936 že uveljavljala, po drugi strani pa se je poglobil v razčlenitev takratnega položaja slovenskega naroda. Zato je izhajal iz ugotovitve, da je nevarnost fašističnega imperializma za slovenski narod smrtna nevarnost, kajti, če ne bi bil sposoben nuditi odpora temu pritisku, bi izgubil osnovo za svoj obstoj. Spričo tega je kongres nastopil z geslom pobratenja slovenskega ljudstva, to je združitve vsega, kar je pripravljeno braniti obstoj slovenskega naroda od proletariata do patriotskega dela buržoazije. (135) Pri oblikovanju bodoče partijske politike, izražene v manifestu, je kongresni referat »Zakaj ustanovljamo slovensko komunistično stranko« izhajal iz naslednjih glavnih vidikov: Nevarnost, ki grozi slovenskemu narodu od nemškega in italijanskega fašizma, postavlja slovenski delavski razred pred zgodovinsko nalogo, da sam prevzame obrambo svojega naroda.

Slovenski komunisti, ki so se doslej ukvarjali predvsem v vprašanju razredne politike delavstva, se morajo zavzeti za problem vsega slovenskega naroda.

Ustanovitev KPS bo izpodbijala

trditev sovražnikov, da komunisti niso resnični branilci svojega naroda in da je njihova politika glede narodnega vprašanja zgolj propagandni maneuver.

Ustanovitev KPS bo pospeševala rast slovenskega partijskega kadra in ga tesneje povezala s slovenskim narodom. Komunisti morajo biti ravno zato, ker so dobri internacionalisti, tudi dobri Slovenci. Poznati morajo svoj narod, njegovo preteklost in njegove posebnosti, ker jim bo le to dajalo legitimacijo za delo med ljudskimi množicami.

Ustanovitev KPS bo okrepila tudi enotnost KPJ. Zato se je treba bojevati proti separatističnim in nacionalističnim tendencam znotraj slovenskega komunističnega in delavskega gibanja, ki ne slabijo le skupnega boja jugoslovanskih narodov, temveč tudi in celo v prvi vrsti boj slovenskega naroda in slovenskega delavskega razreda. (136)

Konkretizacijo usmeritve ustanovnega kongresa je pomenila prva konferenca KPS aprila 1938, ki je sprejela nadroben program politične akcije na vseh področjih družbenega življenja, s poudarkom na združitvi vseh sil, ki so pripravljene braniti eksistenco slovenskega ljudstva in se boriti za njegovo osamosvojitve od veselrske hegemonije, predvsem za obrambo pred fašistično nevarnostjo. (137) Za sestavni del te usmeritve in razmišljanj je imeti tudi Speransovo knjigo o razvoju slovenskega narodnega vprašanja. Kardelj sam pravi, da je od ustanovnega kongresa do prve konference dozorevala v njem misel, da je potrebno globlje obdelovati stališče komunistov do narodnega vprašanja, do vprašanja slovenstva, do zgodovinskih nalog, ki jih mora prevzeti na sebe delavski razred zaradi zaščite obstanka in svobode slovenskega naroda. (138)

VIKTOR STOPAR

Skoraj pozabljena obletnica

Pred 40. leti, sredi februarja, je policija prijela 160 prostovoljcev, ki so hoteli po morju v Španijo, na pomoč španskemu ljudstvu.

Brez omahovanja sem se odločil. Koliko sem do takrat poznal prostovoljce, so odhajali v manjših skupinah ilegalno ali ilegalno preko Avstrije v Francijo in potem v Španijo. Pepca Mačkova mi je izročila denar za pot do Splita in mi povedala, da bo v Zalogu vstopil v vlak Stane Bobnar in da ima on vsa nadaljnja navodila za pot. Navajen konspiracije si nisem mogel predstavljati takega načina odhoda v Španijo v dobi sicer kratkega zatišja diktature. V Zalogu so »Spance« spremljali prijatelji, ki so se na dolgo poslavljali, ter jim želeli veliko uspeha. Vse do Splita smo bili skupaj v gruči. V Splitu je bila naša zveza Slavko Zidanek. Pet nas je spalo privatno pri neki vdovi. Na vprašanje, kaj delamo v Splitu, smo odgovorili, da smo prišli gledat tekmo Hajduka iz ljubljanske Ilirije (Hajduk tisto nedeljo sploh ni igral v Splitu). Nadaljnja zveza iz Splita je bila mala ribiška vas okrog 12 kilometrov proti Omišu. Prvotno je bilo mišljeno, da se bomo vkrcali na ladjo blizu Splita, toda Splitčani te ladje niso dobili in zaradi tega smo morali tako daleč. Razdelili smo se v manjše skupine ter prespali na prostem, ker je bilo navodilo za odhod šele za naslednje jutro. S Slavkom Zidanekom sem prespal v nekem vinogradu, od tam pa sva odšla na določeno javko. Ta dopoldanska hoja na novo javko v toplem sončnem februarju je bila za prebivalce, ki so nas srečevali, kaj nenavadna. Vsaj mi Slovenci smo bili v težkih čevljih, površnikih, puloverjih in z nahrbtniki. Srečno smo prišli v vas, ostanek dneva pa presedeli v borovem gozdičku nad vasjo ter čakali odhod. Po 8. uri zvečer smo se vkrcali na barko, ki je bila do roba potopljena v vodo, saj ni bila pripravljena za tak tovor, kot ga je sprejela. Bilo nas je namreč 160 prostovoljcev, lastnik barke in njegov sin. Bili smo dobro razporejeni, saj smo bli prepričani, da nas ladja, ki nas bo popeljala v Španijo, že čaka na odprtem morju. Še nekaj dni in republikanska Španija bo dobila nove borce za svobodo. Bolj mučno vzdruže pa je postalo po nekajurnem križarjenju, ker francoske ladje ni bilo od nikoder. Poleg tega pa so se tovariši, ki so bili v prostoru pod palubo, slabo počutili zaradi pomanjkanja zraka. Barka je bila namreč namenjena prevozu razsutega tovora, zato je imela samo majhno odprtino. Naši tovariši pa so bili v tako majhnem prostoru nabiti kot sardine in zato je primanjkovalo zraka. Celo noč smo križarili za otokom Bračom ter čakali na napovedano ladjo, ki pa je ni bilo od nikoder. Kakšno razočaranje za nas! Toda upali smo, da se bomo odpeljali vsaj naslednjo noč. Ker zveze nismo dobili — francosko ladjo so naše oblasti zajele in odpeljale v Dubrovnik — nas je lastnik barke, na zahtevo vodstva pohoda, izkrcal na otoku Braču. Z njim se je odpeljal eden od organizatorjev, da bi ponovno vzpostavil zvezo z odgovornimi tovariši in nam omogočil nadaljevanje poti. Izmučeni od dolgega potovanja smo polegli po pesku ob čistem morju in pod toplimi sončnimi žarki, ter poslali pet tovarišev v Supetar po hrano. Okrog 10. ure smo zaslišali strel iz puške in že smo bili obkoljeni. Vse so nas zajeli. Takoj je priplula v zapuščeni zaliv policijska ladja, na katero so nas potem vkrcali. Mi smo Supetra, kjer so vkrcali še tistih pet tovarišev, ki so šli po hrano, so nas odpeljali v Split. Policaji so takoj pokazali svoj odnos do komunistov, saj so začeli s puškinih kopiti pretepati tiste tovariše, ki so jih že poznali kot komuniste. Zaradi po-

manjkanja zaporov so nas strpali v nedograjeno carinsko skladišče. Prebivalci Splita so pokazali razumevanje in solidarnost z nami. Čeprav so nas šele v poznih nočnih urah zaprli v skladišče, so se zgodaj zjutraj slišali glasovi, petje, žvižganje in prekanje okoli našega zapora. Splitčani so že vedeli za nas in bolj ko jih je policija odganjala, več jih je prišlo. Ker je bil naval vse večji, je policija popustila toliko, da so smeli sorodniki prinašati hrano svojcem. Tako imenovani sorodniki in znanci so prihajali s polnimi košarami hrane ter si izmišljevali, da imajo brata, očeta, sina med nami. Po nekaj urah je bila v bližnji gostilni organizirana posebna kuhinja, kjer so kuhali samo za nas. Policaji sami so nam povedali, da je nek Splitčan javno dal gostilničarju 5.000 din za našo prehrano. Te javne manifestacije za nas in s tem za republikansko Španijo so pokazale, kaj je Split mislil in kako je čutil. Policijski zapor v Splitu so bili premajhni za vse, zato so nas, ki smo prišli iz drugih krajev, v manjših skupinah vozili v sodnijske zapore, kjer smo bili v dveh, treh dneh zaslišani in potem poslani na matične policije.

Poti preko Zagreba v Ljubljano se nisem veselil, saj sem imel vzrok za to.

Točno leto dni prej sem bil namreč zaprt na zagrebški policiji v zloglasni Petrinjski ulici, kjer sem spoznal še bolj zloglasne zasliševalce in krvnike. Zelo nerad bi se bil s katerim od njih srečal, ker bi me verjetno isto doletelo, kar se je zgodilo s tovarišem v Dalmaciji. Policija je namreč komaj čakala, da se je lahko znesla nad nami. Na srečo je bil Zagreb samo prehodna postaja. Tam smo čakali brez zasliševanja tri dni in potem so nas prepeljali v Ljubljano. Kako se je godilo v zaporu zagrebškimi tovarišmi, pa ne vem. Na vožnji iz Splita pa so tudi potniki z vlaka pokazali zelo veliko zanimanje za nas. Tudi pri njih se je videlo, da obžalujejo, ker nas je policija prijela. Prinašali so nam kruh in vino, sprejemali od nas naslove, da so sporočili našim domačim, da smo aretirani itd. Pozneje mi je brat, pri katerem sem stanoval, povedal, da je dobil karto od popolnoma neznanе osebe, ter je bil prepričan, da je karta prišla samo zaradi kamuflage, da bi bil laže zanimal pred policijo, da sem odšel v Španijo.

Kot rečeno, so nas Slovence prepeljali v Ljubljano. Na kolodvorskem izhodu smo čakali na policijske avtomobile, da nas prepeljejo v zapor. Slučajno je šel mimo tovariš Leskošek, sekretar CK KP Slovenije, tako da so vse partijske organizacije izvedele o naši aretaciji in ponesrečenem odhodu v Španijo. To so hitro izvedeli tudi prebivalci, ki so začeli množično prihajati in se zavzemati za nas. Rezultat tega je bilo hitro razmišljanje, čemur je sledila samo policijska kazen z desetdnevnim zaporom zaradi nameravanega poizkusa ilegalnega prehoda preko meje. Priznali so nam zapor od aretacije na Braču, tako da smo bili vsi takoj izpuščeni, razen Slavka Zidaneka in Cirila Keršiča, ki ju je policija smatrala za organizatorja odhoda. Kaznovana sta bila s 30 dnevi zapora. Oba sta padla v partizanih.

Pozneje sem poskusil še legalno oditi v Španijo, toda ni se mi posrečilo. Pri zahtevi za poti list nas je več tovarišev odšlo k takratnemu republikanskemu konzulu v Španijo. Ta nas je odpravil z izgovorom, da ne more posredovati za naše potne liste in nam izdati vize, ker je v Španiji državljanska vojna.

KONEC

Kdo ve, koliko predelov dolenske zemlje, tam okoli Višnje gore in Stične pa okoli Šentvida sem prehodila, ko sem iskala njegov grob. Vsaj grob sem hotela imeti, kamor bi lahko nesla cvetje. Zanj. Za našega Franceta. Za mojega ljubljene brata, ki so ga tako zverinsko aretirali in ubili beli. Črnorokci.

V Šentvidu so mi pri iskanju groba pomagali tudi otroci, ki so takrat po osvoboditvi živeli v domu vojnih sirot. Ne spominjam se, kje je stal ta dom, na katerem koncu Šentvida. Tudi bi ne mogla reči kakšen je bil; a še danes, kot da bi bilo včeraj, vidim vse tiste kupe zemlje, kjer smo kopali, iskali in nič našli.

Prav tako ne bom nikdar pozabila dne, ko sem zvedela, da so na dvorišču bivšega višenjskega sodišča našli trupla. Takrat sem stanovala v Grosuplju in Lesjakov Tone iz Stične me je z motorjem odpeljal v Višnjo goro, na kraj, kjer so odkrili žrtve. Ko sva prišla je bilo tam že polno ljudi. Polno ljudi in polno žalosti. Brata med izkopanimi ni bilo, a sem kot otrpla stala ob črnih jamah, ki so zijale vame in zdelo se mi je, kot da sem sredi množice ljudi čisto sama, podobna usahli strugi,

ga očeta, ki so bili ubiti istega dne kot on, naš France.

Neverjetno! Zares neverjetno! In vendar...

Pri založbi BOREC so izdali knjigo, zapiske pisatelja Jožeta Vidica z naslovom »Po sledovih črne roke« in eden od bralcev se je ob prebiranju žalostnih spominov nenadoma spomnil ruše izpod katere so izkopali štiri neznane žrtve. Nekje pri Turjaku so jih odkrili. Identite žrtev takrat niso mogli ugotoviti, zato so posmrtno ostanke prepeljali v Ljubljano, kjer so jih zagrebli na pokopališču neznanih junakov.

»Pojdi v Grosuplje.« mi je ljubeznivo svetoval bratranec Pavel, »ali pa telefoniraj predsedniku grosupeljske Zveze borcev, Medvedu in ti bo on razložil vse podrobnosti; povedal ti bo naslov očitidca in morda se bo ta spomnil, kam so jih takrat zakopali, na katerem delu pokopališča. Potem bi jih lahko prepeljali domov. V Višnjo goro.«

Poslušala sem glas, ki je prihajal iz drugega konca telefonske žice in komaj, da sem iz sebe spravila zahvalo. Požirala sem solze, ki so mi nemo drsele po licih in rekla, da se bom takoj oglasila pri Medvedu; ali pa mu bom telefonirala. In res sem mu. Še istega

STRAH

po kateri tacajo, bijejo in tolčejo spomini. Ne, saj nisem hotela misliti, a misli same so se mi ponujale.

Vseposvobod sem ga videla, Franceta.

Videla sem ga, kako leži krvav, leži med prvimi pomladnim cvetjem in gleda v jasno nebo, v bele oblake, ki jih je imel tako rad. In spet se mi je prikazal živ; tak, kot je bil, vedno nežen in hkrati vesel, vedno pripravljen, da mi obriše solze in me hkrati ošteje zavoljo pretirane občutljivosti in ranljivosti. In spet sem ga videla, še majhnega dečka, ki je v pločevinasti škatici hranil bonbone, zame, za komaj dve leti mlajšo sestro, da mi jih je ob večerih skrivaj polagal na blazino. Sto in sto spominov. Sto in sto lepih podob iz otroštva in mladosti, ki jih je vedno znova in znova prekrivala kri; kri, ki je polzela čez njegov obraz...

Pravijo, da čas celi rane. A take rane tudi čas ne more zaceliti. Kvečjemu se človek navadi nanjo, sprejme jo kot nujno in neodločljivo zlo; podobno kot invalid sprejme žalostno dejstvo, da je ostal brez noge, morda brez obeh nog. Tako so leta tekla, kljub vsemu hudemu in z leti je tudi upanje, da bi še našli njegov grob, počasi umiralo in končno povsem umrlo. Nenadoma pa je prišla čisto nepričakovana in skoraj neverjetna novica. Po dobrih treh desetletjih naj bi našli njegov grob; grob našega Franceta. Našli naj bi grob Defarjevega, Znidaršičevega in Kodriževega

dne sem zavrtela njegovo telefonsko številko, a predsednika, kot nalašč, takrat ni bilo. Rekli so, da naj pokličem v sredo, da je ob sredah najlažje dosegljiv.

Od takrat je preteklo že kdo ve koliko sred, a še nisem govorila z njim. Saj ne vem zakaj, strah me je. Čudno strah. Bojim se pogovora z njim. Bojim se pogovora s Pavlom. Celo sestri Veri in bratu Rafkotu ne morem razložiti tega, kar čutim v sebi.

Kljub vsemu sem nekajkrat še dvignila slušalko, a sem jo vselej odložila. Nemara zato, ker sem se vsakikrat spomnila na dan, ko so izkopali žrtve na dvorišču višenjskega sodišča in mi je takrat nekdo rekel, da naj pogledam ostanke izkopanih. »Pridi, Martka,« mi je nežno rekel, »poglej... Morda boš Francita spoznala po zobeh. Tako lepe zobe je imel...«

Tako lepe zobe...

In spoznala naj bi ga po zobeh... Bi ga tudi zdaj morala spoznati po zobeh?

Ne vem več ali si še želim imeti njegov grob ali ne? Ne! Ne želim si ga! Da bi Franceta morala spoznati po zobeh? Po zobeh...

»Ne, ne! Nočem! Nočem! Strah me je kosti in zob! Naj počiva tam kjer je, med neznanimi junaki; meni in nam vsem pa naj ostanejo spomini. Samo spomini...«

MARTA GROM

v nekaj vrsticah

Solze tovarištva

V prvih februarjskih dneh je jubilejna 50. generacija mornarjev končala pouk v »Mornarskem vzgojnem centru v Puli« in se podala novim nalogam naproti. Tudi tokrat se je ponovilo staro pravilo, da je armada najmočnejša kovačnica bratstva in enotnosti. Čas, ki smo ga preživeli v vojašnici, na poligonu, v učilnicah in kabinetih, na športnih terenih, nas je zblizal in zgradil čvrst kolektiv. Njegovo jedro so sestavljali mladi iz vse naše domovine.

Jugoslovanska ljudska armada oplemeniti mladega človeka, obogatiti ga z ljubeznijo in žarom za naš samoupravni socializem, za bratstvo in enotnost, za domovino. Mornarji smo sedaj že v novih sredinah, na novih objektih in delovnih dolžnostih nekje na obalah sinjega Jadrana in lepe Donave. Tudi solze so tekle ob slovesu, solze tovarištva in prijateljstva. In to naše tovarištvo ne bo nikoli ugasnilo.

TONE BEZGOVSEK

Člani ZRVS v Kopru

V veliki dvorani koprškega gledališča je bilo v začetku februarja predavanje za višje in nižje častnike in rezervne vojaške starešine. O organizaciji ognjenega sistema — vod, četa in bataljon v obrambi sta govorila polkovnik Marjan Kovačič in podpolkovnik Rudi Šafar. Predavanje je bilo priprava za praktično reševanje te naloge na terenu in sestavni del programa splošnega vojaškega usposabljanja rezervnih vojaških starešin. Zanimanje za strokovno vojaško temo je bilo na obeh predavanjih potrjeno z visoko udeležbo. Do konca

tega meseca bo predavanje na isto temo še v Izoli in Piranu.

Člani ZRVS so bili opozorjeni, da bo letošnji program potrebno izpeljati v časovno krajšem roku, ker bo v prvi polovici junija na obali republiško tekmovanje v taktično-orientacijskih vajah. Prireditelj tega tekmovanja bo republiški odbor ZRVS in ZSMS, glavni nosilec nalog pa obalna organizacija ZRVS.

Š. C.

ILIRSKA BISTRICA — Na sestanku predstavnikov družbenopolitičnih organizacij skupščine občine, predstavnikov JLA, sindikatov Lesonita, Bač, Knežaka in ostalih delovnih organizacij, so se predstavniki dogovorili o delovni akciji pogozdovanja še neizkoriščenih površin na območju občine Ilirska Bistrica. Odločili so se, da se akciji priključijo tudi občani Bistrice, študentje in pripadniki JLA.

P. NIKOLIČ

HORJUL. V življenju in delu krajevne skupnosti Horjul ima ZK že vrsto let nadvse pomembno vlogo. Dobili so tudi lastno terensko organizacijo. Vključujejo nekdanje borce in aktiviste, kmetovalce, mladino in druge občane. Tako se v tem kraju odpirajo nove perspektive v idejno-političnem usposabljanju, hkrati pa večajo tudi možnosti za še širše in aktivnejše angažiranje v življenju tega kraja.

B. VRHOVEC

GABROVKA. V letu jubilarnih proslav se je iniciativni odbor dogovoril z občinskim odborom ZZB Litija, Trebnje in ZB KS Gabrovka, da organizirajo tovariško srečanje ob 35-letnici ustanovitve ZDO. Srečanje bo povezano tudi z odkritjem spominskega obeležja padlim tovarišem, spremljevalcem Mihe Marinka. Vse preživele člane in svojce članov ZDO naprošamo, da nam pošljejo točne naslove in navedbo časa, v katerem je član opravljal dolžnost, oziroma, kje je padel ali po vojni umrl. Prav tako naprošamo tudi vse občane, ki imajo kakršenkoli material ali slike borcev ZDO, da ga pošljejo s spominskimi zapiski na naslov: Franc Simončič-Maks, Ljubljana, Veselova 12.

JOŽE LUKŠIČ

RADOVLJICA

PROSLAVA DNEVA ŽENA

Letošnje praznovanje 8. marca — dneva žena, bo za razliko od prejšnjih, imelo predvsem delovno in družbenopolitično obeležje. V vseh krajih radovljiške občine pripravljajo v bližnjih dneh svečane seje KK SZDL, ponekod kot je to v KS Radovljica, pa so posvetili problemom žena tudi posebne delovne sestanke koordinacijskega odbora za družbenopolitično in ekonomsko vprašanje žensk pri KK SZDL. V Radovljici je bilo največ govora o otroškem varstvu, ki je še zelo pomanjkljivo, zaradi česar so sprejeli vrsto konkretnih predlogov, ki jih bodo dali v razpravo na svet KS in KK SZDL.

Osrednja proslava bo v ponedeljek, 7. marca ob 17. uri v avli osnovne šole A. T. Linhart v Radovljici, kjer bo o pomenu 8. marca, 35-letnici ustanovitve AFŽ in o položaju žena v naši družbi spregovorila udeleženka NOB in družbenopolitična delavka Kati Bem. Na svečanosti bodo podelili po sklepu izvršnega odbora KK SZDL posebna priznanja zaslužnim družbenopolitičnim delavkam Mariji Ani Globočnik, Lojzki Hrovat, Darinki Jensterle, Bernardi Kastelic, Stani Vučkovič in Rezki Zorko. V kulturnem programu bodo nastopili mladinski in pionirski pevski zbor ter recitatorska skupina osnovne šole.

V petek, 11. marca ob 18. uri, bodo v počastitev praznika žena sve-

čano odprli v dvorani radovljiške graščine razstavo ilustracij slikarke Marije Lucije Stupice. V kulturnem programu pa se bodo tokrat predstavile skupine in solisti Glasbene šole Radovljica.

V nekaterih delovnih kolektivih bodo organizirali skupinske obiske ter zanimive razstave, ki bodo na ogled do 21. marca.

Na Bledu bodo v okviru kulturne akcije in 40. jubileja partije počastili praznik žena s svečano otvoritvijo razstave partizanske grafike prvoborca Ive Šubica. Slovesnost bo v petek, 4. marca ob 18. uri, v avli osnovne šole dr. Josipa Plemšja. V kulturnem programu bo nastopil moški zbor KUD Bled in recitatorji osnovne šole. Slavnostni govor bo imel predsednik občinskega sveta ZSS Radovljica Marjan Vrabec.

Na Bohinjski Beli organizira proslavo v soboto, 5. marca zvečer, DPD Svoboda v sodelovanju s podružnično šolo in KK SZDL v tamkajšnjem kulturnem domu. O pomenu praznika 8. marec bo govorila Ljubica Belšak. Priznanje KK SZDL bosta ob tej priložnosti prejeli aktivisti SZDL Olga Knafelj in KS Pavla Medja.

Dan žena bo kot rečeno slavnostno obeležen tudi v vseh drugih KS in na vseh osnovnih šolah ter vzgojno-varstvenih zavodih.

POLENŠAK

OBLETNICA NATAŠINE SKUPINE

Ob robu braslavske hoste pri Polenšaku v Slovenskih goricah stoji spomenik sedmim padlim borcem Natašine skupine. Preživeli so se spominjali preteklih dni, mladi so poslušali. Potem je tudi mladi komunist spregovoril o nadaljevanju borbe za pravične odnose med ljudmi, za boljši jutri, za mir med narodi. Rdeča zvezda se zdi vsem lepša od vseh drugih zvezd na svetu. Oh takih grobovih spozna mladi rod veličino naše borbe in črpa moč za svoje delo in vero v življenje.

DANA FEGUŠ

JESENICE

Priprave za osrednjo prireditev meseca mladosti

Pri občinski konferenci ZSMS Jesenice se zelo prizadevno pripravljajo na pohod po partizanskih poteh in na osrednjo proslavo v čast meseca mladosti. Prireditev postaja že tradicionalna, letos ob visokem jubileju tovariša Tita pa mora biti še prav posebno pripravljena. Za to skrbi posebni odbor za pripravo pohoda in prireditev. V njem so tudi predstavniki štaba Ježkovega odreda s Koroške Bele, predstavniki občinskega odbora ZZB NOV Jesenice in člani komisije za šport in prireditve pri OK ZSMS.

Pohod bo 21. maja, osrednja prireditev pa istega dne ob 12.30 na Pristavi. V pohodu bodo sodelovali učenci osnovnih šol, taborniki, enote teritorialne obrambe, člani ZRVS in drugi. Mladi bodo na pohodu slišali o oblikovanju pohodnih kolon, načinu hoje ter orientacije brez tehničnih pripomočkov. Seveda se bodo poklonili vsem spominskim obeležjem, mimo katerih bo vodila njihova pot. Pohod bo spremljal kulturni program, program na Pristavi pa pripravlja komisija za kulturo pri koordinacijskem svetu ZSMS Železarne. Proslavo bo prenašal tudi radio, s pomočjo radijske vojne pošte. Planinsko društvo Javornik—Koroška Bela pa bo poskrbelo za jedačo in pijačo.

BRANKO BLENKUS

POSTOJNA

Prometna sekcija je zelo delavna

Aktiv ZZB NOV železničarjev pri Prometni sekciji Postojna vsako leto pregleda svoje delo, zapisano v Poslovniku o delu in organiziranju ZZB NOV v ŽG Ljubljana.

Čeprav se kolektiv lahko pohvali, da uspešno sledi določitvam Poslovnika, vendarle vse naloge niso opravljene kot je potrebno. Glede evidentiranja borcev v kartoteko je upati, da bo delo opravljeno v letošnjem letu. Zgodovinskega gradiva primorski železničarji nimajo, kajti slovenskim Primorcem ni bilo dano služiti pri železnici pod nekdanjo Italijo. Aktiv pa ima skrbno zabeležene vse akcije iz časa NOB, opravljene na progi Pivka—Reka, kurirske in ostale prehode čez progo Postojna—Sežana, Divača—Buzet in Prešnica—Koper. Tu takrat proge še ni bilo, vendar so imeli kurirji in borci NOV tod svoje prehode.

Informiranost članov je v veliki meri odvisna od glasila železničarjev Slo-

venije in Istre »Nova prog« in od TV-15. Vendar pa žal vsi člani kolektiva niso naročeni na TV-15, menda zaradi previsoke naročnine, čeprav jih prav borčevska problematika v tem časopisu najbolj zanima. Sodelovanje članov z ostalimi organizacijami je bogato in plodno. Tudi obveščenost o družbenem delu je velika, ker imajo predstavnike v upravnih odborih na vseh nivojih.

Strokovna služba je na zadovoljivi ravni, čeprav ni pri vseh službah v TOZD enako. Člani aktiva se bodo vključili tudi v vse proslave letošnjega leta.

IVAN MEZGEČ

CERKNO

Na dan žena bodo slavili

Osnovna šola — spomenik NOB v Cerknem je končno dograjena. Ta do godlek bo svečano proslavljen na dan žena, 8. marec. Prva faza je bila končana sicer že leta 1972, a ker je zmanjkalo denarja, so dogradili prostore za nižje razrede šole do letošnjega leta. Društvo prijateljev cerkljanske šole, predsednik je član sveta federacije Miha Marinko, je zbiralo finančna sredstva vztrajno pet let in uspelo. Končno vsoto je prispeval še sklad samo prispevka občanov.

V novem objektu po osem učilnic in sanitarni prostori. Po slovesnosti bo do takoj pričeli pouk v novih prostorih. Novo opremo je šola kupila sama, s pomočjo kreditov in amortizacije. Sedaj bodo še uredili okolico tako, da bo občutiti spomeniško podobo. Prihodnje leto bo šola prešla na celodnevni pouk.

Tako se je uresničila želja nekdanjih slušateljev in predavateljev 6. partijskega tečaja v Cerknem. Šola, ki že nekaj let skrbi za prenašanje tradicij NOB in v tem duhu vzgaja mladi rod, bo odslej opravljala to zaupano ji poslanstvo še z večjo zavestjo.

JANEZ JERMAN

BELTINCI

Pričelo se je izobraževanje

Minulo nedeljo je bilo v beltinski knodvorani predavanje za rezervne vojaške starešine s področja Beltinec in okoliških krajevnih skupnosti. Predaval je tovariš Nikola Belamarič, predsednik občinskega odbora ZRVS Murska Sobota, delovni naslov predavanja pa je bil »Organizacija sistema ognja partizanske čete v zasedi na začasno okupiranem ozemlju«.

Predavatelj je v prvem delu podal analizo reševanja taktične naloge iz pre-

teklega leta. Naloga je obsegala postavitev zasede sovražnikovi koloni. Analiza napak je služila kot izhodišče tokratnemu predavanju o pravilnem sistemu ognja v zasedi. Gre za kombinacijo bočnega in vzdolžnega ognja, imenovano navzkrižni oženj, pri tem pa je potrebno pravilno izbrati teren.

V drugem delu je predavatelj razložil vsebino tematike v »četi v zasedi na začasno okupiranem ozemlju«. O tej temi je bilo veliko napisanega že v reviji Naša obramba. S pomočjo skic je lahko vsakdo videl, kako in kaj mora v tej operaciji delati posameznik.

Predavanje je del obveznega strokovnega dela izobraževanja RVS, ki ga je pripravila komisija za izobraževanje pri občinskem odboru ZRVS Murska Sobota. Predavanja so namenjena vsem članom v občini, še zlasti pa ko koristna mladim, ki so se odločili za vstop v

partizanske, oziroma teritorialne enote. Letos pripravljajo še predavanje o »Zakonu o družbeni samozasčiti, varnosti in notranjih zadevah« ter o »Zakonu o ljudski obrambi, ki ju za nerazporejeno prebivalstvo prirejata oddelek za ljudsko obrambo pri skupščini občine in delavska univerza v Murski Soboti.

FILIP MATKO

DOLENJA VAS PRI RIBNICI

Praznovanje občinskega praznika

Občani ribniške občine bodo tudi letos, kot že nekaj let, praznovali svoj občinski praznik, 26. marec, z vrsto prireditvev in proslav. Po dogovoru bodo letošnje proslave, razen nekaterih izjem, v glavnem v Dolenji vasi. Letošnje praznovanje bo imelo še dodatno obeležje, ker bo obarvano z jubilejnimi proslavami letošnjega leta. Občinski praznik ribniške občine se praznuje na dan, ko so tamkajšnje partizanske enote izvojevale eno izmed največjih zmag na poti do osvoboditve.

V počastitev praznika bo tudi svečana seja občinske skupščine in vodstev družbenopolitičnih organizacij. Organizirali bodo nadalje še pohod na Makoshe in Jelenov žleb. Praznik pa bo obarvan tudi z delovnimi uspehi. V Ribnici bodo odprli novo poslopje otroško-varstvene ustanove, ki nosi ime narodne herojke Majde Silc, ki je bila doma iz Gore nad Sodražico.

Organizator vseh prireditvev na področju kulturne dejavnosti bo domače kulturno-prosvetno društvo »Fran Zbaničnik«, sodelovali pa bodo tudi učenci osnovnih šol v Dolenji vasi in Ribnici ter glasbene šole.

VIKTOR DRAGOŠ

MARIBOR

Področni odbor koroških partizanov

Področni odbor koroških partizanov v Mariboru je imel redno delovno konferenco. Skoraj v celoti jo je posvetil

problemom na Koroškem. Kot je poudaril predsednik odbora tovariš Vilič, se je nekoč Avstrija sklicevala prav na koroške partizane, da je sploh prišlo do podpisa državne pogodbe in so zasedbene države zapustile deželo, danes pa ista država ne izpolnjuje zelo jasno oblikovanih členov o zaščiti slovenske in hrvaške narodnosti v Avstriji in tudi tistih ne, ki prepovedujejo združevanje nemških nacistov.

V lanskem letu je organiziral odbor tudi nabalno akcijo po mariborskih kolektivih. Z denarjem, ki so ga zbrali, je nato lahko skupina koroških otrok letovala v Poreču. Nadalje so spregovorili na zboru tudi o zbiranju oglasov za Vestnik koroških partizanov. Tudi v tej akciji so mariborski kolektivi pokazali veliko razumevanje. Skupaj z Elektrotehnično in strojno šolo, Srednjo ekonomsko šolo ter krajevno skupnostjo Limbuš so oskrbovali partizanska grobišča Zrelec, Medgorje in Radiše na avstrijskem Koroškem. Podprli so tudi prodajo knjige Karla Prušnika »Gamsi na plazu«, tako da bo potreben ponatis. Odbor je poskrbel tudi za stike s turističnimi organizacijami, da bi njihovi vodilci pravilno tolmačili zgodovino teh krajev.

V občini obstaja tudi tesno sodelovanje s taborniki, posebno s taborniškim odredom »Samorastniki«, s klubom koroških Slovencev in Maistrovimi borci. Lani je sedem koroških partizanov prejelo državno odlikovanje. Konferenca se je zaključila s sprejetjem delovnega programa za letos.

LIDIJA POTRČ

RAVNE NA KOROŠKEM

Ravenski taborniki v spomin Prežihovemu Vorancu

Taborniki odreda »Koroški jeklarji« iz Raven na Koroškem so počastili spomin obletnice smrti koroškega pisatelja Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca. Več kot petdeset tabornikov se je podalo na Prežihovino. Najprej so se ustavili v parku na Ravnah in položili venec, nato so nadaljevali pot na domačijo. Zbranim je spregovoril španski borec, domačin Kokal Ivan »Imre«. Opi-

CERKNO

Spominski pohod in tekmovanje

V Cerknem se že intenzivno pripravljajo na drugi spominski pohod na Porezen, ki sta ga lani prvič organizirala Planinsko društvo in krajevna organizacija Zveze borcev NOV Cerkno. Pohod je posvečen spominu na veliko tragedijo v marcu 1944, ko so nemške enote napadle utrjene borce Kosovelove brigade in Gorenjskega vojnega področja ter zajele veliko število borcev. Kasneje so jih 97 ustrelili v Jesenici pri Cerknem.

Lani se je pohoda udeležilo nad 1500 borcev, planincev, tabornikov in drugih. Letos pripravljajo za ta spominski dogodek še smučarsko tekmovanje na Črnem vrhu nad Novaki, ki ga prav tako organizirajo že več let v spomin na prve smučarske tekme na osvobojenem ozemlju v Cerknem leta 1944. Tega tekmovanja se udeležijo predvsem nekdanji borci — smučarski veterani. Prav bi bilo, ko bi tudi to tekmovanje prehajalo na mladi rod, ki bi ohranil spomin na edinstveno smučarsko tekmovanje v neposrednem zaledju bojev enot 9. korpusa.

JANEZ JERMAN

sal je pisateljevo literarno in življenjsko pot. Bila sta dolgoletna prijatelja.

Udeleženci so se nato napotili v Kotlje, kjer so položili venec na pisateljev grob. Mladim je tu spregovorila o pisatelju domačinka Romana Breznik, profesorica slovenskega jezika.

Taborniki so obiskali še Rimski vrelc, gestapovsko postojanko, kjer je spominska plošča s posvetilom:

»Tukaj so leta 1944 hitlerjevi policisti z glavo navzdol križali Roženkovega Anzana, obesili Rožankovega Zepa, ubili Avgusta Kotnica in Mojco Apohaljo in ustrelili Lojzna Stajnerja. Plazili so se po naših tihih gorah — krvava zver — ki brez srca mori in davi.«

Ravenski taborniki se bodo letos udeležili tudi republiške akcije »Prežihovina 77«, ki bo meseca aprila. Udeležili se je bodo vsi slovenski taborniki.

FRANJO SREBOTNIK

ČRNOMELJ

Invalidski šport

Na kegljišču rudnika Kanižarica so se v nedeljo, 20. februarja, pomerili v borbenih partijah invalidi športniki na tradicionalnem kegljaškem tekmovanju. Vsako leto ga pripravijo v počastitev praznika občine Črnomelj, to je na dan obletnice zasedanja SNOS, 19. februarja.

Letos je nastopilo 48 kegljačev, ki so bili razporejeni v osem ekip. Zmagala je ekipa SDI Kočevje. Kegljaci so zastopali sedem SD »Invalid« in dosegli naslednje rezultate:

1. Kočevje	221 točk
2. Trbovlje	213 točk
3. Ljubljana	199 točk
4. Črnomelj I	198 točk
5. Črnomelj II	187 točk
6. Hrastnik	184 točk
7. Domžale	176 točk
8. Zagorje	168 točk

Najbolj zanesljivo je zaigrala ekipa Kočevja in tako v znak priznanja prejela pokal v trajno last, ostale ekipe pa so prejele diplome za sodelovanje. Ekipa iz Zagorja je prejela kipec LIVARJA v spomin na prvo srečanje invalidov Črnomlja in Zagorja, ki je bilo pred dvajsetimi leti.

Organizator tekmovanja je bilo SD »Invalid« iz Črnomlja, ki se še posebej lepo zahvaljuje Temeljni telesnokulturni skupnosti Črnomelj, občinskemu odboru ZZB NOV Črnomelj in podružnici Ljubljanske banke Črnomelj, ki so finančno omogočili izvedbo te športne prireditve.

LOJZE STARIHA

Danimir Matko-Matiček:

Na fotografiji je družina Pirc pred domačo hišo leta 1940. Oče Jože in mati Marija sta aktivno delala za NOB od junija leta 1941. Po aretaciji sina Jožeta in po odhodu sinov Francija in Cirila med partizane (marca leta 1942) sta bila aretirana in zaprta. Mati je umrla v zaporu, oče pa se je vrnil iz internacije po vojni. Močno izčrpan je kmalu umrl.

Prvi od leve proti desni je sin Jože, ki je bil pred aretacijo 11. marca 1942 sekretar okrožnega komiteja KPS za Notranjsko. Najprej je bil v zaporu v Trstu, pozneje pa v Ljubljani. Danes živi v Ljubljani.

V sredini je sin Franci, predvojni skojevec. Na Rakeku je bil prvi sekretar SKOJ — od junija 1941. Med partizane je vstopil 12. marca 1942 in je padel kot rajonski poverjenik VOS za Kočevsko reko.

Tretji od leve proti desni je sin Ciril, član SKOJ od junija 1941. Med partizane je vstopil 12. marca 1942 in je padel v jurišu pri napadu na grad Čušperk (v začetku junija 1942).

Rakek in njegova udarna četa

(5)

Ves čas vojne je bil na vodilnih položajih, med drugim na Primorskem tudi kot komandant divizije.

Konec tega prispevka naj še enkrat bežno in kratko povežem s pričetkom NOB na Rakeku. Maja 1941 so se na pobudo Jožeta Pirca sestali Anton Bavec, Anton Kovač in Anton Krajc, starejši. Razdelili so si delo. Prvi sekretar partijske celice je bil Anton Bavec, po njegovem odhodu v partizane pa je bil sekretar Anton Kovač, ki je po vstopu k partizanom že v aprilu 1942. leta s partizanskim imenom Branko postal komisar čete v Zidanškovem bataljonu. Jože Pirc, ki je imel zveze s tovariši iz Centralnega komiteja KPS in bil tudi v direktnih stikih s partizanskimi enotami, predvsem Kožlješko četo, v katero je večkrat zahajal, je postaj v začetku 1942. leta sekretar okrožnega komiteja KPS za Notranjsko. To funkcijo sta pred njim opravljala tovariša Novak in Popit. Jože Pirc je funkcijo okrožnega sekretarja opravljal do 11. marca 1942. leta, ko je bil skupaj z Marcelom Kromingerjem aretiran v Trstu, kjer sta nakupovala ciklostil za OF. Funkcijo sekretarja OF je do svoje aretacije opravljal izredno iznajdljiv, organizacijsko zelo sposoben in med prebivalci zelo priljubljen Alojz Bukovac, ki je bil takrat poslovodja v trgovini pri Domicelju na Rakeku, kjer je bilo pod njegovim vodstvom organizirano veliko skladišče Osvobodilne fronte. Skladišče orožja smo imeli v jami Kakava v gozdu nad vasjo Rakek.

Dolga bi bila vrsta zaslužnih in delovnih tovarišev in tovarišic, mladincev in mladink, ki so ves čas vojne neustrašno in marljivo delovali v raznih odborih, bili pri partizanih, zaporih, internaciji, kjer so umirali, bili mučeni in preganjani. Preveč jih je,

da bi na tem mestu omenjal vse iz Rakeka, Unca in Ivanjega sela, ki 13. marca praznujejo svoj krajevni praznik. Naj na koncu zapišem: Slava padlim! Krajanom Rakeka pa iskrene čestitke!

V SPOMIN NA RAKOVSKO ČETO

Ko odhajal si vprašal nisi kdaj se vrneš? Tega te tudi mati ni vprašala, saj bila je ena želja sama — zmaga!

Poljubil mater si, stisnil k sebi puško, za njo zapisal partija, juriš, hura za svobodo naroda.

Bil si boj krvav s fašisti, pesem naša je donela po dolini loški in planoti bloški vse tja do Rakeka in Prezida.

Tam na Majerju pri Prezidu strah zabili smo v kosti fašistom, kot hijene so hodili, matere, očete,

so morili, v zapore, internacije jih vlačili, toda naše in njihove vere v zmago niso uklonili.

Pesem naša »Naglo puške smo zgrabili« vse glasneje je donela, ni poznala

ne časa ne vremena pa čeprav snega bilo je skoraj do ramena.

Zaprisege nismo prelomili, če-tudi v borbi vsaki koga smo

krvaveli in trpeli smo zato, da imamo danes svobodo!

Vendar pa mnogi svobode niso dočakali za nas in mladi rod se žrtvovali.

KONEC

Seja občinskega odbora ZRVS

Lanski načrt dela ZRVS je bil zelo konkreten in do podrobnosti izdelan, tako za občinski odbor, kot tudi za osnovne organizacije in aktivne ZRVS v OZD, šoli in KS. Vzorec je bil objavljen v VESTNIKU RO ZRVS. Po vsebini so ti programi zajemali splošno vojaško usposabljanje in idejnopolično izobraževanje RVS, njihovo družbeno dejavnost, vprašanja ljudske obrambe in družbene samozaščite, informativno-propagandne dejavnosti, kadrovske in splošne zadeve iz dela obveznega programa, v dopolnilnem delu programa in ostale dejavnosti ZRVS. To je bilo poudarjeno na zadnji seji občinskega odbora ZRVS, ki je bila 17. februarja letos v Trbovljah.

Na seji so člani odbora in nekaterih komisij potrdili delo odbora v 1976. letu in sprejeli načrt dela za letošnje leto. V poročilu o delu, akcijah, ter problematiki ZRVS, ki ga je pojasnil tovariš Rudi Matko, je bilo med drugimi poudarjeno, da je lanske leto dejavnost, v kateri so bili doseženi pomembni rezultati, živela v znaku jubilejne 35-letnice vstaje slovenskega in jugoslovanskih narodov in narodnosti ter ustanovitve Prve proletarske brigade.

»Letošnji načrt dela«, je dejal Vinko Ustar, predsednik občinskega odbora ZRVS, je nastal v času, ko je celotna družbena aktivnost sredi največjih prizadevanj za uveljavljanje samoupravnih

socialističnih odnosov, kar daje nove razsežnosti podružbljanja, varnosti, družbene samozaščite in splošne ljudske obrambe. Vsebinska in obseg dela v tem programu so analogni letošnjim jubilejnim obletnicam ustanovnega kongresa KPS in prihoda tovariša Tita na čelo KPJ, ter njegovega 85. rojstnega dne, 35-letnice ustanovitve in zasedanja AVNOJ, formiranja brigad in divizij v Sloveniji in 25-letnici obstoja in delovanja organizacije ZRVS. S ozirom na pridobljenje izkušnje zadnjih nekaj let, zavzetosti članov odbora in komisij, ter dosežene uspehe in rezultate, bo sprejeti načrt dela mogoče tudi v tem letu v celoti uresničiti. S. N.

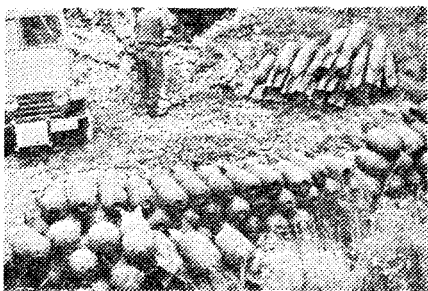
Nevarnost še vedno preži

Soča je reka, znana tudi iz obeh svetovnih vojn. Soške bitke med italijanskimi in avstrijskimi silami v prvi svetovni vojni so se vrstile od druge polovice junija 1915, do konca oktobra 1917. Bitke so bile na reki Soči in v širšem območju njenih bregov, ki jih v zgornjem in srednjem toku tvorijo obronki Julijskih Alp in dinarskega gorskega sistema, v spodnjem toku pa Beneška nižina. V narodnoosvobodilni vojni narodov Jugoslavije so v širšem območju Soče delovale partizanske enote Slovenskega primorja, Benečije in Slovenije (9. korpus). Ti boji so pustili sledove prav do danes.

Kot je znano, pri bojnih dejstvih številna bojna sredstva ne eksplodirajo. Normalen pojav je, da pri padcu na tla ne eksplodirajo približno 5 odstotkov bojnih sredstev, včasih pa je ta odstotek še znatno večji, kar predstavlja glede na število uporabljenih sredstev veliko količino in s tem veliko nevarnost za ljudi in materialne dobrine vsega tega območja, kot je območje novogoriške občine, na katerem so bile fronte dveh svetovnih vojn (soška in goriška fronta). Neeksplodirana bojna sredstva povzročajo vsekakor največje žrtve že med vojno, saj jih je tedaj tudi največ in ni mogoče

pravočasno ukrepati, jih poiskati, deaktivirati in uničiti. Toda ta sredstva povzročajo številne nesreče tudi v miru, tako da se je v novogoriški občini od konca leta 1974 do danes ponesrečilo zaradi takih bojnih sredstev nekaj ljudi oziroma — eden smrtno, dva sta bila teže in eden lažje ranjen. Še več; navzlic vsem ukrepom storjenim po vojni, leže na novogoriškem in širšem ozemlju naše domovine še danes preostala bojna sredstva iz druge svetovne vojne in še celo iz prve svetovne vojne.

Oddelek za ljudsko obrambo in štab za civilno zaščito občine Nova

Priprava za uničenje bojnih sredstev, ki so preostala iz obeh vojn in ki so jih našli na Biljskih gričih in Banjški planoti.

Gorica pogostoma dobivata zahteve posameznikov organizacij združenega dela in družbenopolitičnih skupnosti, naj raziščeta posamezna območja in uničita bojna sredstva, ki so preostala v posameznih krajih. Glede na to, da so sredstva včasih globlje v zemlji, so potrebni tudi posebni aparati in seveda strokovnjaki — minodetektorji — in iskalci min, ki lahko odkrijejo bojna sredstva tudi v večji globini.

V občinskem štabu za civilno zaščito imajo take naprave in tudi strokovnjake, ki so se usposobili v centru za civilno zaščito za iskanje, deaktiviranje in uničevanje bojnih sredstev. Ti so v zadnjih nekaj letih odkrili in uničili 3244 topovskih granat, letalskih in ročnih bomb, protipehotnih in tankovskih min, ki so bile skupaj težke več kot 47.000 kilogramov. Med topovskimi granatami je bila največja tista — kalibra 305 milimetrov in težka 350 kilogramov. Zanimivo je tudi, da so, zložene na enem mestu, našli tudi do 140 topovskih granat skupaj.

Tako sodelovanje med občani in upravnim organom za ljudsko obrambo občine, je v prid vsem nam in našim dobrinam, zaradi tega ga je treba še poglobiti in razširiti.

MILE GOJKOVIČ

Klub upokojenih starešin VS JLA

Iniciativni odbor upokojenih vojnih starešin varnostne službe JLA v Ljubljani je, v sodelovanju s komando ljubljanskega armadnega območja, ustanovil 11. februarja KLUB upokojenih starešin varnostne službe JLA, ki živi na območju Slovenije. Klub je prvi te vrste v Jugoslovanski ljudski armadi in bo štel nad 50 članov.

Udeležencem je na zboru spregovoril o vlogi in nalogah KLUBA upokojenih starešin varnostne službe predstavnik komande ljubljanskega armadnega območja polkovnik Alojz Skufca in še posebej poudaril pomen nadaljnjega negovanja revolucionarnih tradicij narodnoosvobodilnega boja, uresničevanja programa Zveze komunistov Jugoslavije, razvoja socialističnega samoupravljanja in uveljavljanja družbene samozaščite. V razpravi so sklenili, da se bodo vključevali v delo družbenopolitičnih organizacij v kraju bivanja in da bodo, kot poznavalci varnostne problematike, so-

delovali pri reševanju perečih vprašanj družbene samozaščite.

Med pomembne naloge sodijo še: skrb za informiranje o pomembnih in aktualnih vojno-političnih in varnostnih vprašanjih, ki naj pripomore k uspešnemu udejstvovanju članstva v družbeno-politični dejavnosti in na področju družbene samozaščite, zbiranje gradiva o delu varnostne službe JLA, pisanje prispevkov o izkušnjah iz dela varnostne službe JLA. Slednje naj bi bilo prispevek k izobraževanju mladih kadrov varnostne službe JLA in k varnostni vzgoji občanov.

Prav tako so poudarili potrebo po organiziranju skupnih srečanj ob Dnevu varnostne službe, izletih, negovanju tovarišstva in medsebojnih vezi, potrebo po sodelovanju s klubi upokojenih delavcev TNZ in podobnimi organizacijami v Sloveniji in v drugih socialističnih republikah.

Pri uresničevanju svoje dejavnosti bo klub sodeloval z varnostno službo

ljublanskega armadnega območja, ki bo skrbela za informativno in drugo strokovno gradivo, ki je potrebno za informiranje članstva o vseh vojno-političnih in varnostnih vprašanjih.

Na ustanovnem zboru kluba so sprejeli pravila kluba, izvolili 7-članski izvršni in 3-članski nadzorni odbor.

MILE GOJKOVIČ

Z ustanovnega zbora v Domu JLA v Ljubljani.

Nabor — pomemben del oboroženih sil

Izhajajoč iz stališč in zaključkov 10. kongresa ZKJ, iz govora tovariša Tita na Brionih in misli, ki jih je izrekel ob njegovem promoviranju za doktorja vojaških ved, pomeni nabor v procesu nadaljnjega razvoja in modernizacije organiziranja naših oboroženih sil, sestavni del kadrovske politike v naši samoupravni družbi. Komunisti v organih narodne obrambe po posameznih občinskih skupščinah in družbenopolitičnih strukturah morajo dati s tem v zvezi svoj prispevek.

★

Te misli so bile izrečene na posvetovanju z organi za naborne zadeve pri posameznih občinskih skupščinah v Sloveniji. Omenjeno posvetovanje je pred nedavnim organizirala vojaška ustanova Gracijana Škrka z namenom, da bi pregledali dosežene rezultate v minulem obdobju in da bi določili nove naloge za leto, ki je pred nami. Ob upoštevanju ugotovitve, da je nabor kadrovskega vprašanje, ki zahteva stalno izpopolnjevanje in dopolnjevanje ter da mora priti vsak vojaški obveznik (regrut) na pravo mesto, kjer se bo izpopolnjeval za opravljanje nalog v primeru vojne, zavzema nabor pomembno mesto v splošnem sestavu naših oboroženih sil.

Upoštevalo dejstvo, da je človek bil in ostal osnovni činitelj vseh naših hotenj in izhodišč v vsesplošnem ljudskem odporu, imata njegova razporeditev in usposobljenost pomembno vlogo v pripravi in postavitvi na takšno mesto. S služenjem vojaškega roka v JLA se naši mladinci usposabljaajo za izpolnjevanje svojih ustavnih obveznosti, ki izhajajo iz njihove neizpodbitne pravice in dolžnosti po varovanju svoje domovine. V tej luči — kot je v uvodnem referatu poudaril tovariš Arsenije Begović — je potrebno razumeti nabor kot pomembno komponento našega koncepta, od čigar pravilnega reševanja je odvisna mirnodobska in vojna izpopolnitev naših oboroženih sil, od česar je odvisen uspeh v premagovanju šolskih nalog in stopnja borbeno pripravljenosti naših oboroženih sil v celoti. Posebno pomembno vlogo v naboru predstavljajo novosti v zvezi s izborom mladincev, ki naj bi postali komandirji enot in gojenci ŠRO. Tu gre za njihovo šolanje, vključevanje družbenopolitičnih komponent, za skrb o njihovih moralnih, političnih, strokovnih in drugih kvalitetah.

Na posvetovanju je bilo ugotovljeno, da je bil dosežen na tem področju viden napredek, da se programi v popolnosti uresničujejo, da je odziv mladine s tem v zvezi zelo dober in da pri vsem tem ni kakšnih posebnih težav. Na osnovi preverjenih ugotovitev je bilo poudarjeno, da določen odstotek nabornikov iz opravičljivih vzrokov odlaga služenje vojaškega roka (šolanje) in da je zelo majhen odstotek tistih, ki so iz zdravstvenih razlogov nesposobni za vojaško službo.

Ko so udeleženci posvetovanja sprejeli zaključke in smernice za bodoče delo, so tudi sklenili, da se v tem jubilejnem letu, ko praznujemo 40-letnico od kar je prišel na čelo Partije tovariš Tito, ko bomo praznovali njegov 85. rojstni dan, okrepi družbenopolitična aktivnost organov za narodno obrambo, še posebej v prizadevanjih pri pridobivanju mladih za vojaške šole in akademije.

S. NIKOLIČ

Buzeto, Gonars, Gergamo, Sardinija, Calari, strašne sanje. Uši, stenice, lakota, malarija. Imena dovolj zgovorno povedo vse. Rudnik Calari na Sardiniji, otok v Sredozemskem morju, predzadnja postaja na »križevem potu« je nekaj posebnega. Silhueta iz Gonarsa, Buzeta in Bergama se počasi pomikamo naprej, dva kilometra peš hoje, proti rudniku črnega premoga Calari.

To ni trajalo dolgo; vsega šest dni. Prodal sem suknjič za kos sira, ga žvečil dva dni, hodil v srajci. Dva dni zaprt brez kosila in večerje. Vsak večer smo v pol-litrskih pločevinkah kuhali neke vrste kislico. Dvesto ogenjčkov je gorelo. Čudovita slika. Za silo je bilo, da želodec ni bil prazen. Sedmi dan smo obležali. Nobeden od stotih 'ribelov' ni bil sposoben za delo. Dobivali smo kalcij injekcije. Pojavljala se je malarija.

☆

Nočne sanje so bile lepe: gozd, jutro, na tisoče kristalov rose, sončen dan, petje ptic. Misli so letele daleč nazaj, v domovino. Otok Sardinija je bil skalnat, grmičast, gol, lačna pokrajina. Manjkalo je zelenje, še posebej gozd. Imel sem ga pri sebi samo ponoči, v sanjah. Bilo je lepo. Nabirali smo z materjo borovnice, polnili lončke. Mati je razdelila kruh; vsi zadovoljni smo jedli bel kruh. Ob praznikih je spekla potice, piškote, kolače.

Sankali smo se, smučali in drsali po Rinži v počitnicah. Zmrznjena je bila po dolgem in počez. Igrali smo se črnega moža. Čudovite sanje. Pa spet je bil na vrsti gozd, v vsem svojem bogastvu. Kurili smo ogenj, lovili polhe, pekli krompir, jedli pečene polhe.

Začele so me pikati stenice, uši so mi pile kri, me skoraj nosile, toliko jih je bilo. Premetaval sem se, se zbudil, vsedel.

Moj sosed, rom iz Giljan v Makedoniji, je že sedel na pogradu in igral na violino. Mili glas je paral dušo, da sem pozabil na lakoto. Črne oči, polne žalosti so se večale. Tresel je z glavo.

Stresam suho kožo, točim stenice. Vstaneva, deneva slamarice na tla. Okoli slamarice polijevo vodo, Mislija sva, da stenice ne bodo k nama prilezle od strani.

Padale so kar naprej, izpod stropa, pikale. Na koži so nastale rdeče pege. Globoko vdrti oči so čudno gledale iz zatečene glave. V srajcah smo imeli polno uši. Nismo jih pobijali; preveč jih je bilo. Slekli smo srajce, kar v mrazu otresli, da so uši popadale na tla.

☆

Prišel je mesec marec. Prvi paket Rdečega križa iz Argentine. Kaj so naredili 'zelenci' z njim? Raztrgali so vsako cigareto zase, zmešali z medom, sladkorjem, polento, mesno konservo, čokolado. Vse skupaj je bila ena sama velika kepa. Načeli smo jo s prsti, lizali med, pomešan z tobakom. Vojaki v baraki so ugasnili luč. Šli smo ven, v svetlobo lune. Ko so začeli streljati, smo zbežali spet v barake.

To noč so bile sanje lepe, gozd ves v srebru in

zlatu. Z zlatim listjem obložene poti, bakreno drevje, bronastozelene ptice. Na velikih panjih, pokritih s prtički iz čipk, potice, torte, pečeno meso, kruh, vino. Vmes so hodili palčki, z dolgimi sivimi bradami. Ozračje se je spreminjalo. Bilo je polno vseh mogočih barv. Letal sem kot ptica iz veje na vejo.

Jutro nas je našlo spet tam, kjer smo ostali prejšnji večer. Bili smo senca prejšnjega dne. Italijani so nas zmerjali. Slabi, sestrani, lačni, umazani, kosmati, zakrpani jim nismo bili nevarni.

Oči, velike udrte votline, polne lakote, so ostale prazne. Konec vojne je bil še daleč. Pred nami letnica: 1943, 1944, 1945. V Buzetu smo dobivali na teden dni zavojček cigaret Sava. Prekrasne, zlate barve. Domo-

vina je bila v njih. Sedeli smo na pogradih, omamljeni odokusnega dima in tiho čebljali. Zunaj so peli slavčki, zunaj je bil mesec maj. Volja nas je držala po konci.

Na račun 'zelencev' so padli vici. Pak iz Stične, mož v letih, se je oglašil: »Nikar več vicev, Peter! Nima dovolj moči, da bi se smejal!« Naš smeh je bil slab. Kihali smo kakor polhi. Prijemali smo čike, prilepljene na ustih. V tem smo bili pravi mojstri; izvlekli smo iz cigarete zadnji konček dima.

Vsako nedeljo smo šli k maši. Vojakov je bilo več kot ujetnikov. Italijani so nas razkazovali in se hvalili, kako močni da so. Sedeli smo v klopih, na drugi strani Italijanke, starejše ženske, matere. Fašizem jim je pobral sinove. Čudno nasprotje.

Zaigrale so orgle. Čudoviti glasovi. Pozabil sem, da sem lačen. Suh, tanek kaplan je maševal, pel, pil vino.

☆

Dobili smo kosilo: deset fižolčkov, liter kuhane vode in polovico male zemlje za ves dan in majhen kosček sira.

Transport vojaštva za rusko fronto se je ustavil v Milanu, kjer smo čakali vlak za Sardinijo. Mlad oficir je stal s svojo zarobenko pred stopniščem. Objemala sta se, jokala. Brisal ji je oči, čebljala sta in čebljala.

Čprav sem bil hudo lačen, me je ta dogodek prevzel. Ostal mi je vsa štiri leta vojne v neizbrisnem spominu. Zadnja kaplja mi je pritekla na suho, izčrpano kožo pod očesom. Vlak je potegnil. Se zadnji objem in poljub, stroj je zahrumel in vlak je potegnil v majsko jutro. Odpeljali so nas proti Rimu.

Spomnil sem se, da je mlekarica iz Dolge vasi, kočevarica, rekla materi: »Tudi vi, Slovenci, ne boste ostali tukaj. Kolikor vas je pod Italijo, vsi boste živeli na otoku Sardiniji!«

Začela se je velika ofenziva iz Afrike. Prileteli so veliki srebrni ptici, bombardirali Milano, tovarno Fiat, Torino in še druga mesta. Italijani so postali preplašeni. Lažje bolni smo se vrnili iz Sardinije v Bergamo, kjer nas je čakal kotel, poln fižola in mesa.

Bergamo nam je dal spet polno uši in stenice. To so bile tantalove muke. Bil sem zelo izčrpan. Rana na nogi se ni in ni hotela zaceliti. Na njo sem dajal čiste kapljice borove smole.

☆

Razpad Italije. Bežali smo proti švicarski meji, ki je bila najbližja. Sestradi in suh caplam z rano na nogi, s starim vandrovcem, ki je znal italijansko. Ozirom se nazaj, proti taborišču. Kako je mogoče kar nenadoma iz takega bunkerja na svobodo.

Capljava počasi naprej, za kolono. Od daleč se je slišalo grmenje topov. V prvi večji vasi sva se ustavila. Matere so naju žalostno pogledovale. Oče in sin? S kruhom so nama napolnile žepe. Prvo noč sva prespala na prostem; bila je svobodna noč. Čudovit občutek in obeti. Napravila sva si gnezdo iz slame in listja in se pokrila z deko. Stenice niso več padale na glavo.

Naslednje jutro sva se okopala v bližnjem jezeru, oprala perilo z milom, ga sušila na toplem jesenskem soncu, jedla bel kruh, grozdje. Tako spočita, osvežena, oprana sva šla naprej proti švicarski meji.

Skrivala sva se pri nekem ptičarju. Bil je že v letih, droben, suh, kosmat. Lovili smo ptiče pevce vseh vrst, kuhali kostanj, pili neke vrste čaj. Ni bilo slabo. Nalovljene ptiče je prodal v vas, dobil mleko, polento, kruh.

Nekega poznojesenskega dne so nas ujeli fašisti, preoblečeni v nemške uniforme. Predali so nas Nemcem.

Vse skupaj se je začelo znova! Odpeljali so me v taborišče 3-A Mosburg.

PETER VOVK

Petletno dekletce nam je rešilo življenje

Hvaležno in s ponosom se spominjam petletne deklice, ki je rešila življenje štirim partizanom. Bilo je jeseni leta 1944, ko je imel štab Notranjskega odreda sedež na Gornjem jezeru. Takrat so domobranci z Rakeka, Cerknice in drugih postojank pritiskali na osvobodeno ozemlje. Z vsemi možnimi sredstvi so poskušali uničiti odred. Skoraj vsi borci odreda so že bili v zasedah, patroljah ali na stražah, le nekaj nas je ostalo še nerazporejenih. Toda kmalu smo tudi mi dobili nalogo. Bil sem med štirimi borci, ki smo morali postaviti zasedo na skrajnem koncu Otoka, da bi zaustavili domobrance, ki bi poizkušali iz Dolenje vasi prodreti na Otok. Nisem popolnoma razumel takšne odločitve našega štaba, saj je bilo povsem jasno, da je del Rupnikovega domobranskega bataljona že dopoldne zasedel vznožje Javornika od vasi Laze do Dolenje vasi. Bil sem sekretar Skoja in že zaradi tega sem moral ukaz na vsak način izpolniti.

Štirje partizani smo torej prekorčili most v bližini izvira Cerkniskega jezera in se usmerili proti Lazam. Pred vasjo smo ob cestnem jarku naleteli na prestreljeno truplo odrednega obveščevalca, ki je bil žrtev domobranske zasede. V povečanem razmiku smo nadaljevali pot ob robu Javornika. Spominjam se, da mi je bilo precej neprijetno v srcu, da me je obilval mrzel pot, da sem se počutil kot bi stopal po žerjavici. Bili bi lahek plen domobrancev, ki bi pritisnili na nas z ene strani, z druge pa bi nas zadrževalo jezero.

Približno ob dvanajsti uri smo prišli do revnih kmečkih hišic vasi Otok. Tam smo se ustavili le toliko, da se je naš tovariš Mulc poslovil od staršev in sestrice. Po tistem smo si poiskali na skrajnem koncu vasi prostor za zasedo. Nismo si še dobro uredili položaja, ko smo za našimi hrbti zaslišali pretresljiv in obupen otroški vik. Kmalu sem zagledal deklico — bila je sestrica našega mitraljezca — ki je bosonoga pritekla nekaj sto metrov in v solzah kričala: »Bežite! Domobranci gredo!«

Za njo je bila v polkrogu razporejena domobranska četa. Z brzostrelko, pripravljeno na strel, sem ostal kakor vkopan. Nisem vedel kaj nam je storiti. Strmel sem v deklico z dvignjenimi rokami, v njeno kratko obrobljeno krilce, v objokane otroške oči, iz katerih je vel nerazumljiv pogum odraslega človeka.

Bili smo mladi komunisti, vedno pripravljeni na vse, ne glede na številčno premoč sovražnika. Domobranci so se nam korak za korakom približevali. Ne, nihče ni hotel pritisniti na sprožilec. Sovražniki so imeli pred seboj ščit — malo, junaško deklico.

»Fantje, v jezero!« je zavpil mitraljezec. V tem trenutku smo morali pozabiti na našo nalogo. Smrt petletne deklice bi bila za vse nas prehudo breme. Nikoli več nisem videl tiste deklice z Otoka. Morda še kje živi, kot srečna mati in pripoveduje svojim otrokom, kako je bilo takrat, ko je rešila štiri partizane...?

LASO

LAŽNE SANJE

„Veletekstil“

TRGOVSKO IN PROIZVODNO
PODJETJE, 61001 LJUBLJANA
MASARYKOVA 17

Poštni predal: 093
Brzjav: Veletekstil Ljubljana
Telex: 31-179 YU VETEK
Telefon: centrala 312-366

TOZD trgovina na debelo s sedežem,
Masarykova 17

TOZD Trgovina na drobno s sedežem,
Masarykova 17

TOZD izdelava in prodaja modne kon-
fekcije »Modna konfekcija« s sede-
žem, Masarykova 17

TOZD izdelava in prodaja modnih ple-
tenin »Lama« s sedežem, Masary-
kova 17

Poslovalnice TOZD trgovine
na drobno:

- Veletekstil, Čopova 12
- Veletekstil, Mestni trg 7
- Veletekstil, Mestni trg 6
- Veletekstil, Miklošičeva 22
- Veletekstil, Tržaška 37
- Veletekstil, Gosposvetska 1
- Veletekstil, Celovška 99
- Veletekstil, Tavčarjeva 1
- Veletekstil, Čopova - Mestno gle-
dališče
- Veletekstil, Zalog
- Veletekstil, Črnomelj
- Veletekstil, Tržič
- Veletekstil, Celovška 179

Obrati proizvodnje:

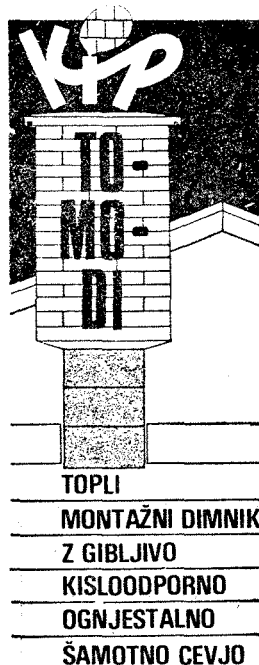
- TOZD Modna konfekcija, Ljublja-
na, Derčeva 33
- TOZD Lama, Ljubljana, Gospos-
ka 4

Telefon: centrala 72-611
direktor 72-420
komerciala 72-028
Telegram: UNIVERSALE DOMŽALE

Če želite biti oblečeni
športno in elegantno
nosite konfekcijo in
pokrivala

»Universale«
Domžale

Uporablja se za peči in kotle od 4.000
do 100.000 Kcal/h

Informacije in strokovni nasveti:

Montažno industrijsko podjetje

61000 Ljubljana, Opekarska 13
Tel. 22-113 in 20-641, Telex: 31 420 YU KIP

Borci, invalidi, rezervni vojaški starešine!

Pri gradnji svojega doma se posvetujte
s strokovnjaki Montažno industrijskega
podjetja!

Gradbeno podjetje »TEHNIKA«

LJUBLJANSKE OPEKARNE

Vošnjakova 8 — Ljubljana

TOZD LJUBLJANSKE OPEKARNE

61000 Ljubljana, Cesta na Vrhovce 2

Telefoni: direktor 61-804, centrala 61-025, industrijska prodajalna 61-965 in 61-805.

Obrati: BRDO 61-802, INDOF 58-546

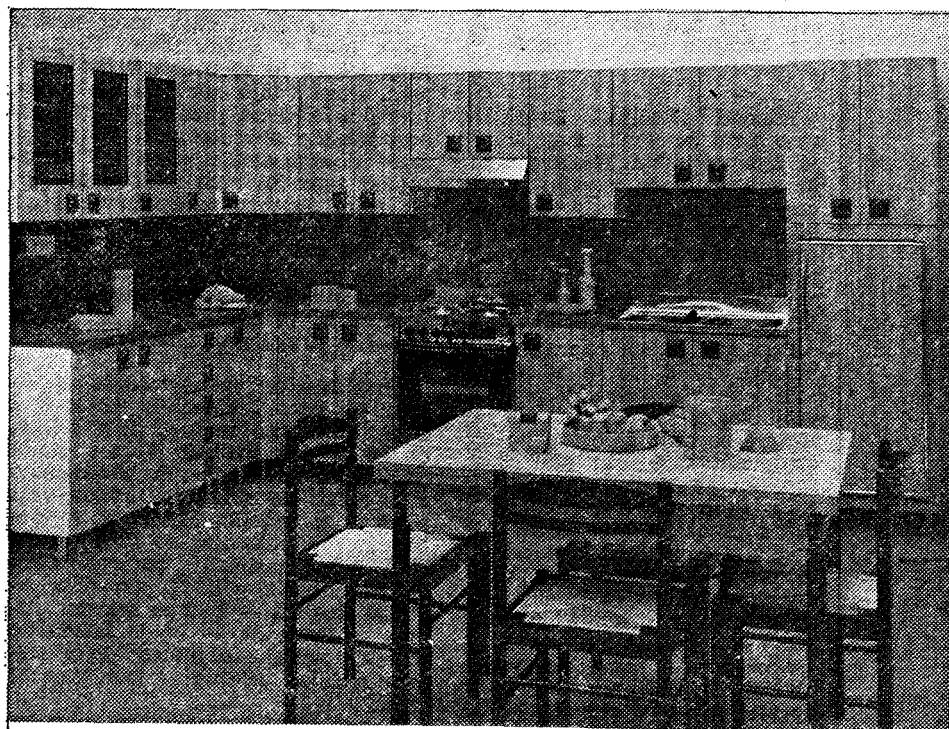
Telesni račun: 50100 601-10077

VAM NUDIJO

Vse vrste opečnih izdelkov za nosilce, predelne stene in strope, ter ostali gradbeni
material — apno, cement, betonsko železo, dimne tuljave, Schiedel dimnike, beton-
ske strešnike.

Iz nove tovarne Keramičnih ploščic v Račjem selu pa kvalitetne sinter glazirane
in neglazirane keramične ploščice.
Informacije 6* 965

KRIŽANKA

KUHINJA TANJA

Naša kuhinja ustvarja udobnost, svetlobo in toplino — nov ambient za nov način življenja.
Zato je kuhinja, ki si jo najbolj želite.
Enostavnost oblik in racionalnost komponibilnih elementov dajeja kuhinji svetlobo, eleganco in
sodoben videz.
Vgrajeni gospodinjski aparati omogočajo gospodinjici dober razpored časa.

TOVARNA POHIŠTVA

AJDOVŠČINA — JUGOSLAVIJA — TELEFON 065-73010/73011 — TELEKS: 34340

	SESTAVIL:	NAJEMNIHA	POSREDOV	GORA V	NATRIJ
	KOPRIVSEK	STANOVANJA	SMRT	TURČIJI	
	SOCIALNI				
	POLOŽAJ				
	TEŽA				
	EMBALAŽE				
	PAVLOVA				KRILLO
					RIMSKE
					KONJENICE
	ST. JAPONS.				
	MESTO				
	PERGAMSKI				
	VLADAR				
	BNŠI SOVJET.				
	TELOVADEC				
RISAL:	SUBTROP.	NAPOTEK	ALOA	DELO	
JAK	ROŽA			ZAROTNIKOV	
				BIHAČ	
KSENOFONTO					
DELO					
ENOTA ZA					
ALKOHOL					NIKALNICA
					GLEDAIŠČE
VULKAN				ORAČ	
NA MINDANAU					
SKUPINA				ROJČ	
ZUŽELK				JOŽE	
					JAZ
					(latin.)
					TONOVSKI
					NACIN
RINA				SPELEOLOG	
				PRAŠEK	
				ZA LASE	ENOTA ZA
					GLASNOST
LITIJ				HAGROBNI	
				SPOMENIK	
				IVAN	
				CARGO	
HRVAŠKA					
IGRALKA				TV-15	ZAGREBSKI
					SLADOLEC
NAŠA					
REKA				TV 15	ZGODEN

Transport

68270 KRŠKO
SLOVENIJA

Telefoni: N. C. (068) 71-031, direktor 71-030, prometnik 71-147, 71-246 — Žiro račun pri SDK Krško št. 51600-601-10290 — Telex 33-780-YU-KTRANS

**Tovorni prevozi – solidno
in po konkurenčnih cenah**

DELO

CASOPISNO
IN GRAFIČNO
PODJETJE LJUBLJANA

Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine.

Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.

V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.

Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«.

Tednik ITD, štirinajstdnevnik NAŠI RAZGLEDI, revijo AVTO, revijo STOP, revijo JANA, ZABAVNIK

obrník

ŠKOFJA LOKA, BLAŽEVA UL. 3

Brzjav: OBRTNIK Škofja Loka — Poštni predal 19

TEKOČI RAČUN PRI SDK 51510-601-11144 — TELEFON: UPRAVA 60-381

Podjetje za vzdrževanje zgradb

Obrati:

mizarstvo, parketarstvo, pečarstvo, keramičarstvo, steklarstvo, plastičarstvo, trgovina z gradbenim materialom.

»KOVINARSKA« KRŠKO

TOVARNA INDUSTRIJSKE OPREME IN KONSTRUKCIJ P. O.

Zelezniška postaja in pošta Krško — Telefon: HC 71-955, direktor 71-265 — Tekoči račun pri SDK Krško, številka 51600-601-10265 — Brzjav: »Kovinarska« Krško — Telex: YU-KOV-33-715

Š P L O Š N O L I V A R S T V O — D O B O V A

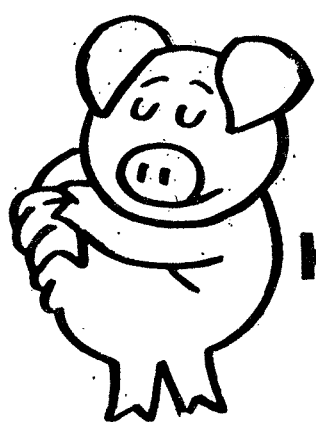
SR SLOVENIJA

ZELEZNIŠKA POSTAJA DOBOVA

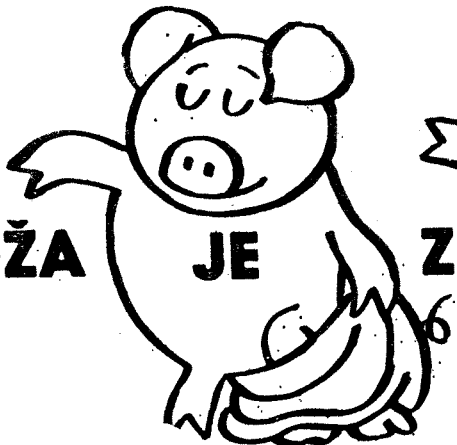
Tekoči račun pri NB Brežice št. 51620-601-10500

Telefon št. 73 608

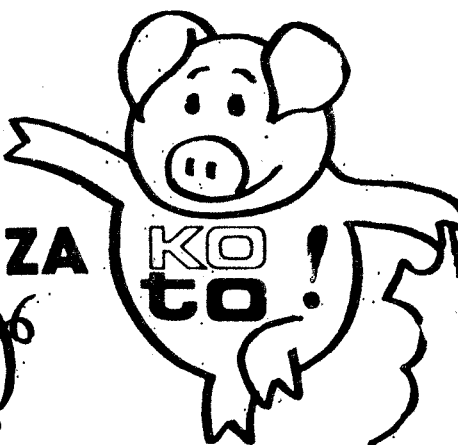
Livarski odlitki

KOŽA

JE

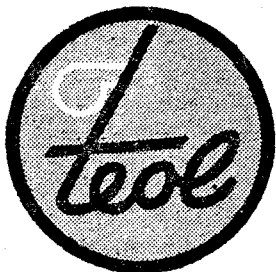

ZA

KO
to!

KO to

koteks tobus
in zbiralnice kmetijskih
zadruge odkupujejo
svinjske kože
po ugodnejši ceni
kot prejšnja leta

„TEOL“ — LJUBLJANA

TOVARNA POMOŽNIH SREDSTEV, SINTETSKIH PRALNIH SUROVIN, TEHNIČNIH IN JEDILNIH OLJ — Brzjav: TEOL LJUBLJANA — Žiro račun 50101-601-15031 — Uprava: Zaloška 54 — 61001 poštni predal 299-VI — Telefoni: h. c. 44-162, direktor 41-728, šef tehnične službe 41-979, šef kadrovske službe 41-357, Tovarniška 48 h. c. 41-304, šef nabave 41-288, šef prodaje 41-321, šef računovodstva 41-368, telex 31324.

PROIZVAJA: tekstilna pomožna sredstva

usnjarska pomožna sredstva

surovine in detergente za šampone

sredstva za hlajenje pri obdelavi kovin

lepilo za čevljarstvo industrijo

etoksilirane proizvode

Janez Zigmund-Janko

V Zerovici na Notranjskem smo se v začetku decembra lani za vedno poslovili od borca Janeza Zigmunda-Janka, ki je bil rojen pred 70. leti. Bil je oče sedmih otrok, ki sta jih z ženo Marjeto vzgojila v napredne in dobre državljane.

Med NOB se je skupaj s štirimi brati vključil v delo OF. Leta 1942 je bil interniran na otok Rab. Po kapitulaciji Italije je stopil med partizane in se je v glavnem zadrževal pri komandi mesta Ribnica.

Po vojni je kmetoval. Za svoje požrtvovalno delo je dobil več odlikovanj.

Simon Primožič

Desetega januarja nas je zapustil za vedno član naše borčevske organizacije in nekdanji borec za severno mejo Simon Primožič iz Pristave pri Trzinu. Med drugo svetovno vojno je nosil prenekateri partizan čevlje, ki jih je izdelal Simon. Med obema vojnama je aktivno sodeloval v naprednih političnih strankah in je tudi zgledno vzgojil svoje otroke.

Vsi ga bomo ohranili v najlepšem spominu.

Andrej Žnidar

Na pokopališču v Skaručni smo se sredi minulega leta poslovili od Andreja Žnidarja iz Skaručne. Pred 82 leti se je rodil v vasi Utik. Že v otroških letih je postal gluhošem. Izučil se je za tesarja.

Tako kot vsa njegova družina je tudi on delal za OF. Okusil je gestapovske zapore. Zelo ga je prizadelo, ko so nemški orožniki zverinsko sredi noči pomorili njegovega brata ženo in sina.

Jože Ravnikar

Pred nedavnim smo se na staro-loškem pokopališču za vedno poslovili od Jožeta Ravnikarja-Kalanovega očeta s Križne gore. Rodil se je leta 1886. Že leta 1915 je v Karpatih tako ozebel, da so mu morali amputirati nekaj prstov na nogah.

Med NOB so mu padli štirje sinovi, hčerka pa je bila med bombardiranjem ubita. Leta 1942 je moral s še preostalimi otroki zapustiti svoj dom. Odgnali so jih v neko taborišče v Nemčijo, kjer so ostali do osvoboditve. Njihov dom je bil požgan, z veliko volje in trdim delom so si zgradili novega.

Jože Ravnikar je bil pošten in spoštovan tovariš. Redno se je udeleževal borčevskih manifestacij in vselej kazal ponos do svojih padlih sinov.

Jože Možek

Na turjaškem pokopališču smo se poslovili od dobrega tovariša in sodelavca Jožeta Možeka.

Vojna vihra ga je našla pripravljenega, sodeloval je v OF, zato so ga avgusta 1942 Italijani aretirali in poslali v internacijo v Padovo.

Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov, vendar je svoje sodelovanje v narodnoosvobodilnem gibanju še z večjo zavzetostjo nadaljeval vse do osvoboditve. Svoje moči in vzore je črpal v svoji družini, ki je vsa sodelovala v narodnoosvobodilnem gibanju. Po vojni je vložil veliko naporov v obnovo kraja in okolice. Bil je aktiven član vseh družbenopolitičnih organizacij. Med drugim je bil tudi dolgoletni predsednik OF. Po vojni si je ustvaril družino, bil pester delavec, pri delih, ki jih je opravljal, vendar se je zaradi bolezni predčasno upokojil.

Predčasna smrt ga je mnogo prežgoda iztrgala njegovi družini.

Albina Gorkič

Proti koncu novembra lani smo na pokopališču Viča v Ljubljani pokopali Albino Gorkič, partizansko mamo in znano medvojno aktivistko OF. Njena sinova sta že zgodaj spomladi leta 1942 odšla med partizane. Sin Vlado je padel februarja 1943.

Pokojna Albina je ves čas aktivno delala kot aktivistka OF in AFŽ ter obveščevalka. Ko so spomladi 1943 italijanski fašisti pobili v naselju Brdo pri Ljubljani vrsto talcev, je Albina vse padle žrtve pripravila za pogreb. Poleti 1944 jo je Gestapo v Ljubljani zaprl.

Tudi po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka.

Vinko Cebašek

Vinko Cebašek se je rodil leta 1903 v Polju pri Vodica. Že v začetku leta 1942 je začel sodelovati z NOB. Spomladi 1944 ga je okupator aretirali. Zaprl so ga v gestapovske zapore v Kamniku in v Begunjah, od tam pa so ga odpeljali v Nemčijo. Po vrnitvi v domovino, čeprav ne več zdrav, se je takoj vključil v družbenopolitično delo. Bil je nosilec reda za zasluge za narod.

Pokopali smo ga sredi lanskega leta.

Franc Mavri

Januarja letos je umrl Franc Mavri, ki se je rodil leta 1897 v Senjskem bregu blizu Kanala. Bil je prvi predsednik OF na svojem terenu. Za zasluge med narodnoosvobodilnim bojem je prejel dve odlikovanji. Njegov najstarejši sin Zdravko je padel med NOB.

Franc Golc

Enaindvajsetega januarja letos so na Bledu pokopali znanega aktivista in predvojnega komunisto Franca Golca. Rodil se je pred 84 leti v Zasu. Izučil se je kolarske obrti. V Kamniku, kjer je nekaj časa delal, se je seznanil s tovarišem Titom.

V prvi svetovni vojni se je bojeval na bojiščih avstroogrške monarhije. Ko je prišel na Rečico, je odprl kolarsko delavnico. Njegovo delo je prekinila osvobodilna vojna, v katero se je vključila vsa Golčeva družina. Franc se je že leta 1940 seznanil z jeseniškimi komunisti. Julija 1941 je imel že stike s partizani — najprej s Stanetom Bokalom. Družina je bila izdana in odpeljana v taborišče blizu Nürnberga. Ko so se v začetku leta 1944 vrnili domov, so nadaljevali z aktivističnim delom. Franc je odšel spomladi 1945 kljub starosti med partizane in to skupaj s 17-letnim sinom. Le-ta je padel blizu Dražgoš.

Franca Golca je spremlila na zadnji poti velika množica ljudi.

Ludvik Torkar

Nekdanji borci in aktivisti NOV Podmežaklja-Jesenice so se sredi decembra lani poslovili od svojega člana Ludvika Torkarja. Rodil se je leta 1918 v Kalu — občina Tolmin. Pred upokojitvijo je bil zaposlen pri podjetju »Vatrostalna — Jesenice«.

Kot rojak iz okupirane Primorske je prehodil trnovo pot primorskega Slovence. V NOV je aktivno sodeloval od 11. septembra 1943. Odlikovan je bil z ordenom za hrabrost in ordenom zasluge za narod.

Tinka Prus

Sredi januarja letos smo se v velikem številu zadnjič poslovili v Metliki od Tinke Prus, ki se je rodila leta 1903. Zelo zgodaj se je vključila v delo OF. Zaradi tega jo je okupator zaprl. Ko se je vrnila na prostost, se je ponovno vključila v aktivistično delo. Postala je član KPJ.

Po osvoboditvi je sodelovala pri obnovi porušene domovine. Postala je prva upravna obrtno-šivilskega podjetja v Metliki. Vsi, ki smo jo poznali, jo bomo ohranili v spominu.

Janez Bogataj

Od Janeza Bogataja-Anžeta so se v Zireh decembra lani zadnjič poslovili. Janez je umrl v starosti 67 let.

Že avgusta 1942 je postal borec Dolomitskega odreda. Pozneje je bil poslan na Dolenjsko — v Kočevski Rog.

Tudi po vojni je z vso zavzetostjo sodeloval pri obnovi porušene domovine.

Herman Gale

Z veliko žalostjo smo se decembra lani na turjaškem pokopališču poslovili od borca in aktivista Hermana Galeta. Rodil se je leta 1910 na Turjaku in se izučil za kolarsko obrt.

Kot zaveden Slovenec se je takoj po okupaciji vključil v NOB. Bil je sekretar rajona Turjak, vojni referent komande mesta v Velikih Laščah in do osvoboditve politkomisar tehnične čete 18. divizije. Za sodelovanje v NOB je dobil več odlikovanj, kot rezervni častnik pa je imel čin kapetana.

Tudi po osvoboditvi je bil aktiven družbenopolitični delavec in si je prizadeval pri izgradnji kraja in okolice.

Na njegovi zadnji poti ga je spremljalo veliko borcev, sodelavcev in krajanov, pevski zbor pa mu je v slovo zapel nekaj pesmi. Žal Hermana, kot dobrega pevca, tokrat ni bilo v tem zboru.

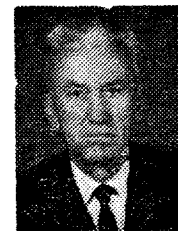
Julij Gliha

V Zireh smo se zadnjič poslovili od Julije Glihe. Pokopali smo ga v začetku decembra lani. Rodil se je leta 1908 v Idriji. Že od avgusta 1943 je organizirano delal za OF, oktobra istega leta pa je postal borec Prešernove brigade. Ko se je pri 31. diviziji ustanovila godba na pihala, je bil njen aktivni član vse do osvoboditve. Tudi po letu 1945 se je aktivno vključil v družbenopolitično delo v Zireh. Veliko zaslug ima pri uspehih tamkajšnje godbe na pihala. Prerana smrt mu je preprečila mnoge načrte.

Marija Žakelj

Petinosemdeset let stara je umrla decembra lani v Zireh Marija Žakelj iz Dobračeve. Bila je mati padlega borca. Tudi sama je, skupno z možem in hčerko, vse od leta 1943 do osvoboditve materialno podpirala narodnoosvobodilno gibanje.

Jože Vesel

Enajstega januarja letos smo pospremili k zadnjemu počitku na piransko pokopališče Jožeta Vesela. Rodil se je pred 73 leti v Poljubnu pri Novem mestu. Že oktobra 1941 je bil aktivist na terenu, po kapitulaciji Italije pa se je vključil v operativne enote NOV. Pri Žužemberku je spomladi leta 1944 v spopadu z okupatorjem težko ranjen.

Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in z redom zasluge za narod tretje stopnje. Kot skromnega borca s plemenitim značajem ga bomo ohranili v lepem spominu.

● Izlet v Dalmacijo

Na večkrat izraženo željo udeležencev NOVJ (iz Slovenije, Istre in zamejstva), ki so svojo borbena pot prehodili skupaj z enotami 8. dalmatinskega udarnega korpusa in pozneje 4. armade, organiziramo **PETDNEVNI IZLET v Dalmacijo in ogled važnejših krajev, kjer so se borile prekomorske brigade.** To manifestacijo posvečamo počastitvi spomina na 40. obletnico prihoda tovariša Tita na čelo KPJ in njegovi 85. obletnici rojstva, 40. obletnici ustanovitve KPS in KPH ter 35. obletnici ustanovitve mornarice NOV Jugoslavije.

Izlet bo v času od 1. do 5. aprila 1977 z ladjo **SLAVIJA**, last Jadrolinije iz Reke in na tem potovanju bomo obiskali naslednje kraje:

LUKA	PRIHOD	ODHOD
Koper		1. 4. 1977 ob 17. uri
Vis	2. 4. 1977 ob 07.00 uri	2. 4. 1977 ob 12.00 uri
Korčula	2. 4. 1977 ob 15.00 uri	2. 4. 1977 ob 19.00 uri
Hvar	2. 4. 1977 ob 21.00 uri	3. 4. 1977 ob 11. uri
Split	3. 4. 1977 ob 13.00 uri	4. 4. 1977 ob 04.00 uri
Šibenik	4. 4. 1977 ob 07.00 uri	4. 4. 1977 ob 11. uri
Zadar	1. 4. 1977 ob 15.30 uri	5. 4. 1977 ob 01.00 uri
Rab	5. 4. 1977 ob 06.00 uri	5. 4. 1977 ob 10.00 uri
Reka	5. 4. 1977 ob 13.30 uri	

Prijave z vplačanim zneskom v celoti sprejema **ZZB NOV Piran** do vključno 8. marca na tek. račun 51410-678-80560 pod oznako »za izlet«.

V primeru, da izlet odpade iz kakršnih koli razlogov, se vplačana sredstva vrnejo.

Vse podrobnejše informacije lahko dobite na **ZZB NOV Piran** (tel. 73-780, sekretar Viktor Zerjal), ki je prevzel tudi skrb za celotno realizacijo izleta. Podrobnejša navodila bo prejel vsak udeleženec brž po prijavi in vplačilu.

PRIPRAVLJALNI ODBOR

● Srečanje borcev 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«

Vabimo borce 5. Prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in njihove svojce na tovariško srečanje, ki bo v soboto, 26. marca 1977 ob 19. uri, v prostorih Doma JLA v Celju, Titov trg 2.

Domicilni odbor
V. prekomorske brigade
»Ivana Turšiča-Iztoka« Celje

● Vabimo smučarje — udeležence NOB

ZZB NOV Cerkno in Smučarski klub ETA Cerkno organizirata v

nedeljo, 13. marca (s pričetkom ob 10. uri!)

3. spominske smučarske tekme za udeležence NOB, posvečene spominu prvim partizanskim smučarskim tekmam, ki so bile 20. in 21. januarja 1945. leta v Cerknem.

Tekmovanje bo na Črnem vrhu nad Cerknim in sicer v veleslalomu za ženske in moške ter v tehnikah za moške.

Startnina je 50 dinarjev (v to oeno je vključen tudi partizanski golaž).

Vabi smučarje — udeležence NOB, da se tekmovanje udeležijo v čim večjem številu; prijave sprejema Smučarski klub ETA Cerkno (telefon: 065-75-030.)

ZZB NOV Cerkno
in Smučarski klub ETA

● Še o srečanju nekdanjih udeleženk strojepisnega tečaja v Črnomlju

V 5. številki vašega lista, ki je izšel 10. februarja 1977, sem prebrala članek tovarišice Marte Vinter iz Ljubljane, v katerem izraža željo, da bi se sestale partizanke, nekdanje udeleženke strojepisnega tečaja v Črnomlju ter proti koncu vojne v Novem mestu. Tovarišica Marta v svojem članku vabi oziroma išče organizacijo ali društvo, ki naj bi prevzelo organizacijo skupnega srečanja nas, tovarišic.

V 7. številki TV-15, z dne 24. februarja 1977, sem ponovno prebrala poziv; »Marta Vinter, javi se!«, ki jo išče tovarišica Sonja Šifrer, predsednica Društva stenografov in strojepiscev v Ljubljani, v katerem izraža željo, da bi njihovo društvo prevzelo organizacijo tega srečanja.

Tovarišici Sonji Šifrer in društvu se

osebno lepo zahvaljujem ter v imenu nas vseh tovarišic, ki živimo v raznih krajih Slovenije, izražam željo, da bi se v jubilejnem letu Komunistične partije in 85. letnice našega maršala Tita, srečale!

Da bi tovarišice laže obudile spomin na dni, ko so obiskovale strojepisne tečaje, ki so se vrstili od 1. 3. 1944 do 1. 6. 1945 (predavateljici sta bili Danica Hudales in Nada Senica, poročena Pukl) prilagam fotografijo tečajnic, ko smo slikane v Novem mestu, junija 1945.

V prvi vrsti druga z desne, sem jaz, Minka Galuf iz Celja, poročena Sernel, Ljubljana, Linhartova 64.

Z željo, da se srečamo, vse tovarišice tovariško pozdravljam!

Minka Sernel,
Ljubljana, Linhartova 64

Zločinci Druschke, Walther Mighalsen, Lerch, Roleri in drugi

Ze deset dni polnijo jugoslovanske časopise vesti o izsleditvi bivališča šefa jeseniške izpostave gestapa Clementa Druschkeja, ki mirno opravlja svoj »Gasthausgeschäft« na Heilige Bergu (Svetem hribu) pri starem nemškem kulturnem središču Heidelbergu. Vest je zbudila ne le pravo senzacijo v javnih obličih, pač pa, kot piše Primorski dnevnik v soboto 19. 2., je tudi izzvala javno izjavo predstavnika zveznega sekretariata za zunanje zadeve M. Kaležića o tem, da bo Jugoslavija zahtevala izročitev zločincev Druschkeja. Oboje je treba samo pozdraviti, ker gre za moralno zadoščenje žrtvam.

V zvezi s tem pa se samo po sebi vsiljuje resno vprašanje prvovrstnega pravnega in političnega pomena, ki ga je — če problem zožimo na primerjavo Druschke — Walther — mogoče poenostavljeno opredeliti z vprašanjem ali bo stališče naših pravosodnih organov glede kazenskega zločinca Druschkeja drugačno, kot je bilo preteklo leto glede pregona Arthurja Paula Waltherja, esesovskega poročnika, komandirja takimenovane »Stützpunkt« v Podgradu ob cesti Reka—Trst, sicer pa pripadnika zloglasnega morilskega odreda »Einsatzkommando Reinhard« za katerega je dokazano, da je sodeloval 30. aprila 1944 v velikem pokolu — sežiganju 263 živih ljudi v slovensko-hrvaški vasi Lipa pri Jelšanah in 18. maja 1944 v sežiganju 69 živih ljudi in uničenju 6 vasi v Brkinih, v dneh od 8. do 11. avgusta pri množičnem uničevanju vasi, odgonu prebivalstva in ropanju imovine v Čičariji ter v mnogih drugih množičnih in skupinskih zločinih (pri javnem obešanju treh ujetih partizanov 11. 5. 1944 v Podgradu). Zločinec pa je še živ in sedaj stanuje v Hamburgu, Altona II. Hohenechstrasse 80. Znano je tudi, da je bil pred leti upravnik nekega igrišča.

Walther, da ne govorimo o Lerchu in Michoesenu, je bil nedvomno hujši zločinec nasploh, še posebej pa pri nas, saj je pred prihodom v Podgrad sodeloval pod Wirthovim »vrtanazijskim« poveljstvom v pobijanju umobolnih in drugih taboriščnikov v Harteimu pri Linzu, kjer je bil menda, kot je sam priznal nemškemu preiskovalnemu sodniku na zaslišanju, odgovoren le za »upravne in ekonomske« posle. V začetku leta 1944 je bil približno tri tedne v Vidmu, vsaj od marca 1944 do konca januarja 1945 pa skupaj z

okoli 12—15 člani Einsatzkommande (med temi sta bila tudi znana zloglasna morilca Mätzig in Oley) v Podgradu. Konec januarja pa je bil skupaj s svojimi nemškimi in italijanskimi rablji premeščen v Dutovlje na Krasu. O njegovi dejavnosti tam pa nimam podatkov.

Sicer pa smo o zločincih Waltherju, Michalsenu, Lerchu in drugih mnogo pisali in objavili med tržaškim procesom od srede februarja do konca aprila 1976 dr. Tone Ferenc, Miodrag Govedarica, V. Tavčar in jaz ter nekajkrat zastavili našim pravosodnim organom javno vprašanje o tem, ali bomo tudi pri nas organizirali kazenski postopek proti tistim zločincem iz »Einsatzkommando Reinhard«, ki so storili zločine tudi pri nas, so še živi in je znano njihovo bivališče. Vendar nismo dobili na to vprašanje nikakršnega odgovora.

Zaradi tega se zastavlja vprašanje, s čim je mogoče opravičiti tako različen odnos do javnih zločincev, ki so počeli zločine na jugoslovanskem ozemlju. Za razjasnitev te zagonetke, bi bilo nujno pojasniti.

1. ali je bilo stališče naših pravosodnih organov glede kazenskega pregona znanih vojnih zločincev, tujih državljanov po tržaškem procesu, bistveno spremenjeno in smemo zaradi tega upati, da bo naši zahtevi za morebitno izročitev Druschkeja sledila tudi zahteva za izročitev Waltherja, Lerca idr?

2. in če to ni, ali izhaja iz tega, da so dejanja na Jesenicah (Druschkejevi zločini) dokazana, v Brkinih (Waltherjevi) pa niso. Ali je postopek naših odgovornih pravosodnih idr. organov za izročitev zločinca odvisen bolj od tega, kje so bili zločini storjeni (npr. v zaostalih Brkinih in Čičariji ali na razvitem Gorenjskem), do kakšne mere so bili ti zločini razkriti in opisani (so slovenski javnosti poznani) in končno še morda najbolj od tega, kolikšen javni pritisk je bil izveden na pristojne organe glede tega?

Vprašanja zastavljam kot bivši borec, ki sem skupaj s tisoči brkinskih in istrskih prebivalcev doživel grozote Waltherjevih, Lerchovih, Michol-senovih, Rolezijevih in drugih zločincev. In žrtve teh zločinov še niso dobile v povojnem obdobju nobenega pravnega zadoščenja.

Vsa dosedanja vprašanja o tem pa so ostala s strani naših pravosodnih organov brez odgovora.

MAKS ZADNIK

Spoštovanim naročnikom

Kako hitro mineva čas! Komaj smo utegnili razknjižiti vsa vplačila naročnine za lansko drugo polletje in že je čas, da pripravimo poštam položnice za letošnje prvo polletje, za din 70.00. Kot vidite, naročnine letos nismo dvignili in ostane za celo leto 140.00 dinarjev. Letos pobiramo naročnico mesec dni prej — v mesecu marcu.

Ker se moramo zaradi varčevanja izogibati vsem nepotrebnim stroškom, prosimo vse tiste, ki ne bodo utegnili plačati pismonošem, naj to store sami in nam nakažejo naročnino na naš tekoči račun pri SDK 50100-678-45195.

Za nemoteno prejemanje časnika je potreben točen naslov naročnika. Na to navidezno malenkost kaj radi pozabljamo. Zato nas redno obveščajte o vsaki nastali spremembi bivališča.

Zadnje čase opažamo vse več reklamacij naročnikov, da TV-15 neredno prejemajo. Največ težav imamo z ekspeditom DELA, kjer se naslovni listki lepijo na izvode. Pri tem delu je zelo malo tehničnih izboljšav, je pa veliko naglice, da je do določenega časa vsa izdaja na pošti v Ljubljani. Naslovni listki včasih izpadejo, naročnik pa je za številko prikrajšan. Pišite nam, telefonirajte nam — mi vam bomo poslali manjkajočo številko časnika.

Vljudno se opravičujemo tistim naročnikom, ki so že sami poravnali naročnino v teh dneh. Priprava položnic traja skoraj mesec dni in zgodilo se bo, da bo kljub temu priromala položnica do naročnika, ki je obveznosti že poravnal. Zavrnete jo z označbo »plačano«.

Kot veste, imamo »Tiskovni sklad pri RO Zveze združenj borcev NOV Slovenije« v Ljubljani. Na tem skladu se zbirajo sredstva kot dodatna finančna pomoč časniku. Naj vam povemo, da so nam potrebna dodatna sredstva za 85 milijonov starih dinarjev, za kritje letos predvidenih stroškov. Ta naj bi se nabrala na tem Tiskovnem skladu, ki ima žiro račun 50100-678-45473 — Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije — tiskovni sklad TV 15, Ljubljana. Na ta žiro račun nakazujte sredstva, ki jih namenjate temu skladu, oziroma časniku TV-15.

UPRAVA

Pionirji in velike obletnice

Pionirji se vsako leto uspešno vključujejo v Jugoslovanske pionirske igre, ki usmerjajo delo pionirskih odredov na solah in v katerih uresničujejo dogovorjene naloge; pionirske igre spodbujajo pionirje k ustvarjalnosti in vedoželjnosti, k osvajanju novih spoznanj in znanj, v igrah pa so hkrati izpolnjene njihove želje in njihova hotenja — več vedeli, bolje znati.

Letos, ko proslavljamo obletnico pomembnih dogodkov, so pionirski odredi v svojih raznolikih delovnih načrtih posvetili vso pozornost praznovanju pomembnih obletnic: petinosemdesetletnici rojstnega dne tovariša Tita, štirideseti obletnici delovanja tovariša Tita na čelu partije in štiridesetletnici ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije. Pravkar imenovanim velikim obletnicam se pridružuje tudi visok jubilej Zveze pionirjev Jugoslavije, petintrideseta obletnica njene ustanovitve.

Pa imajo pionirski odredi v načrtih prireditve, razstave, pohode po partizanskih poteh, najrazličnejša tekmovanja, sodelovanje z borci in s krajevno skupnostjo, vključevali se bodo tudi v republiške in zvezne prireditve, srečanja.

In tako nas bodo šestindvajsetega marca že petnajstič zapored razveselili s Kurirčkovo pošto! Konec aprila bomo lahko spremljali srečanje pionirjev-zgodovinarjev, ko se bodo pod pokroviteljstvom revirskih občin Trbovlje zbrali na svojem, tokrat že osmem srečanju. Proučevali in zbirali bodo gradivo na temo »slovenski komunisti prevzemajo odgovornost za usodo slovenskega naroda« ter skupno s pionirji-likovniki, ki bodo ustvarjali likovna dela na temo »delavec«, kar se da slovesno počastili naše velike obletnice. Med letom bo še veliko podobnih prireditev, srečanj in tekmovanj. S pionirji iz vseh republik in pokrajin se bodo udeležili »pohoda po Titovem rojstnem kraju«, tekmovali za »znak slovenskih partizanskih enot«, se napotili na »pohod po poteh slovenskih partizanskih enot in aktivistov OF«, bogato pionirsko leto pa sklenili z zborom vseh jugoslovanskih pionirjev, ki bo junija v partizanskih Dražgošah.

V letošnje Jugoslovanske pionirske igre z naslovom »narava — zdravje — lepota«, ki potekajo z vodilom, da bi pionirke in pionirji enakopravno sodelovali v boju za lepše, bolj zdravo in čisto okolje ter ob želji, da bi z vzgojo mladih v ljubezni do narave in varovanja zdravega okolja lahko bolj optimistično pričakali jutrišnji dan, se — kot vsako leto — vključuje tudi uredništvo Pionirskega lista, in sicer z natečajem »dober dan, narava«.

Se in še bi lahko pisali o natečajnih nalogah Pionirskega lista, tako bogate in pestre so, vendarle bi danes posebej poudarili, da je v njem zapisano tudi to, da bodo pionirke in pionirji urejali obeležja narodno-osvobodilnega boja in skrbeli zanje!

Pionirski odredi so poslali uredništvu že več dobro zamišljenih načrtov o urejanju spominskih obeležij. Podpisali so tudi dogovore o sodelovanju z Zdrženji borcev in s krajevno skupnostjo ter se obvezali za stalno skrb okolja obeležij, za urejanje cvetličnih nasadov in podobno. Tako bodo pionirji iz Raven na Koroškem skrbeli za okolje spomenika na Brinjevi gori, pionirji iz Gornjega Logatca za partizanske grobove na pokopališču, v Šalovcih so s krajevno skupnostjo v Čepincih podpisali o skrbi za spomenik na Spitebergu. Pionirji na osnovni šoli v Mariboru, ki nosi ime Toneta Čufarja, bodo skrbeli za cvetje ob obeležjih njihovega vzorniku in skrbeli za grob Antona Tanca Čufkovega. Posebno obsežen načrt oskrbovanja spominskih obeležij pa je poslal odbor pionirskega odreda iz Vasi-Fare. Kot doslej, bodo tudi v prihodnje oskrbovali spo-

Tovariš Tito v Predosljah — v osnovni šoli, ki nosi njegovo ime

menik padlim na Zabjaku, skrbeli za partizanska obeležja v domači vasi in okoliških vaseh ter podpisali sporazum o oskrbovanju le-teh tudi v ZB Vas-Fara.

V Čabranski dolini pa bodo na dan mladosti — na dan petinosemdesetega rojstnega dne tovariša Tita — ob vходу v jamo nad Belico, tam, kjer sta padla pionirja kurirja Vinko in Jakec, odkrili tudi spominsko ploščo na piramidi, ki že stoji. S tem ne bodo le izkazali spoštovanja do žrtev, padlih za svobodo! To bo hkrati iskreno in priskrbo dani tovarišu Titu za njegov in naš praznik. Dokaz domovinske ljubezni slovenskih pionirk in pionirjev in z njim obljuba, da bodo njeni zvesti čuvarji!

Pionirsko leto bo torej, če skrbno prisluhnete današnjemu zapisu, potekalo pravzaprav z eno samo mislijo: slediti svetlim vzorom našega narodnoosvobodilnega boja, naše revolucije.

Pa jim zaželimo, pionirkam in pionirjem, srečno!

MARTA LEŠNJAK

Moj očka mi večkrat pripoveduje, kako je bilo med vojno pri nas, na Kočevskem. Pripoveduje, kako so se borili za svobodo, kako so pomagali partizanom. »V naših krajih so bili ljudje zelo zavedni, saj so neizmerno ljubili domovino,« je rekel. Veliko sva govorila tudi o pionirski organizaciji, o katere dejavnosti, ki jo lahko imenujemo boj za svobodo, se je govorilo daleč naokrog. Na fotografiji, ki vam jo pošiljam, so pionirji iz osnovne šole v Osilnici, slikani 1943. leta. »Smeh in dobra volja sta premagala vse težave,« je zapisano pod njo.

MILENA MAVROVIČ

S poti po Jugoslaviji

Ne le Jasenovac in Kragujevac, še mnogo je krajev po Jugoslaviji, ki pričajo o žalosti in trpljenju vojnih dni

Na letošnjem izletu nismo imeli namena obiskati le naše pobrateno mesto Smederevsko Palanko, učenke in učenci Osnovne šole Cvetka Golarja iz Škofje Loke smo si hoteli ogledati tudi nekatere znamenitosti naše dežele, kraje, pomembne iz naše zgodovine, predvsem iz narodnoosvobodilnega boja.

Dva kraja posebno žalostnega spomina sta Jasenovac in Kragujevac.

● Jasenovac

Ni lahko opisati občutke ob pogledu na spomenik žrtvam enega najbolj strašnih taborišč, kjer so ubili 700.000 nedolžnih ljudi. To je kamnit cvet, tulipan, na katerem so verzi pesnika, ki je izginil v tem taboriščnem peklu. Tudi njega so mučili, tudi njemu so izrezali oči, tudi njega so vrgli v jamo. Ustaši so tod morili uboge ciganke s črnimi lasmi, rezali so jim glave, jih klali, nasajali na kole.

Vsak dan so se v Jasenovcu razlegali kriki, ki so šli do kosti.

● Kragujevac

Danes ljubko in mirno mesto, pa vendar ne moremo mimo strašne resnice, o množičnem streljanju srbskih rodoljubov. Za deset padlih in šestindvajset ranjenih Nemcev so nemške oblasti dale postreliti okrog 7.000 Srbov. O tem dogodku nam pretresljivo poje »Krvava bajka« Desanke Maksimović, v kateri avtorica govori o smrti razreda dijakov, o smrti petega b. Mnogi Kragujevčani, starši teh otrok, so prosi, naj pustijo njihove sinove in hčere pri življenju in naj pomorijo nje. Nemci pa jim niso prizanesli. Danes mnogo gomil spominja na pobite Kragujevčane, vse skupaj pa je združeno v mogočen spomenik, ob katerem se vsako leto vrstijo veličastne spominske slovesnosti.

Ne le Jasenovac in Kragujevac, še mnogo je mest po Jugoslaviji, ki pričajo o žalosti in trpljenju vojnih dni, o junaštvu naših narodov in narodnosti.

CIRIL NOVAK

Reševal je tovariša in padel

To zgodbo mi je pripovedovala moja mama... Takrat je bila še majhna, vendar se ji je dogodek dobro vtisnil v spomin

Zgodilo se je zgodaj spomladi leta 1944.

Ena izmed brigad, ki so se borile na cerkljanskem področju, je imela ob Idriji hud spopad z Nemci. Nemci, ki so imeli postojanko v Idriji, so bili številčno veliko močnejši. Napadli so z vso močjo. Partizani so se hrabro borili. Toda nemška premoč je bila očitna. Brigada se je morala umakniti. Partizani so se v splošni zmedri razkropili. Večina se jih je umaknila v hrib proti Bevkovemu vrhu, manjša skupina pa v gozdove na nasprotni breg reke. S seboj so imeli ranjenega tovariša. Zatekli so se v nek na pol podrt senik. Proti večeru je začelo močno deževati. Sklenili so, da bodo ponoči prebredli reko. Toda reka je medtem že močno narasla. Morali so se odločiti. Tvegati pa niso smeli niti trenutka, kajti Nemci bi jih lahko odkrili. Prijeli so se za roke in nekaj najbolj pogumnih je že stopilo v mrzlo vodo. Ranjenega tovariša so dali medse. Toda tok je bil premočan. Pretrgal je njihovo verigo. Ranjenca, ki je bil še slaboten, je za-

čelo odnašati. Dva tovariša sta mu prišlo na pomoč. Enemu je zdrsnilo in ga začelo odnašati, drugi pa je še komaj utegnil rešiti ranjenca.

Vsi, razen, enega partizana, ki je žrtvoval življenje za tovariša, so se rešili!

Potem so prečkali cesto in se začeli vzpenjati po kolovozu, ki je vodil v najbližjo vas. Ko so prišli v vas, bilo je to v Spodnji Idriji, so vstopili v hišo mojega starega očeta, ki je bil terenski politični delavec, kurir. Partizani so posedli okrog peči. Stara mama je ranjenca obvezala in partizanom skuhalo večerjo. Partizani so kmalu polegli in zaspali. Drugi dan zgodaj zjutraj jih je stari oče z vozom odpeljal proti Cerknem, ranjenca pa so od tam spravili v partizansko bolnišnico Franjo.

To zgodbo mi je pripovedovala moja mama... Takrat je bila še majhna, vendar se ji je ta dogodek dobro vtisnil v spomin.

DARIJ BAJT

RAZVIJANJE IN NEGOVANJE
REVOLUCIONARNIH TRADICIJ
V OBDOBJU NAŠEGA ČASA

TAKO JE PRAN: V ZEMLJO KVA ZDAJ SAHA,
JE PTIC NI, PREKO BELEGA POLJA.
SVET JE LEDEN, SAJ ZRAK JE LEDENI.
OD TUD JE DANES DALJE DO LJUDI.
IN BLIZU DO ZEMLJE KOT NIKDAR PREJ...
ČESA MAJ JEŠ V SVETU SE POSLEDIŠ
KOT ZRNO SEM, KI V MRTEVCAS ZORI.
NOV KOŠEC PRIDE, VSE NAS
POKOŠI.

Umetniki – vojne žrtve

Karel Destovnik-Kajuh, Miran Jarc, Hinko Smrekar so bili samo trije izmed mnogih naših kulturnikov, ki so žrtvovali svoja življenja za svobodo

Kruta vojna vihra ni nikomur prizanašala. Tudi pesniki, pisatelji, slikarji in drugi kulturni ustvarjalci so padli pod fašističnimi streli ali umrli za posledicami trpljenja v okupatorjevih koncentracijskih taboriščih. Karel Destovnik-Kajuh, Miran Jarc in Hinko Smrekar, o katerih bom spregovorila danes, so bili samo trije izmed mnogih naših kulturnikov, ki so žrtvovali svoja življenja za svobodo.

Prav vsi poznamo Karla Destovnika-Kajuha, mladega pesnika, ki je bil na predno usmerjen že pred vojno. Po vdoru Nemcev v našo državo je bil nekaj časa zaprt v gestapovskih zaporih, leta 1941 je prišel v Ljubljano, kjer je živel ilegalno in pesnikoval. Leta 1943 je odšel k partizanom in se udeleževal pohodov po vsej Dolenjski in Notranjski. V januarju 1944 se je s 14. divizijo napotil iz Bele krajine na Štajersko in padel v boju s fašisti pri Zavodnjah nad Belimi vodami blizu Šoštanja.

Žrtev fašističnih morilcev je bil tudi pesnik iz Bele krajine — Miran Jarc. Že pred vojno se je kot umetnik zelo uveljavil. Med okupacijo so ga Italijani s šestimi drugimi Ljubljancami namerali odpeljati v internacijo. Pri Verdu pa so vlak napadli partizani in osvobodili večino transporta. Dne 24. avgusta 1942, dva meseca pozneje, je pesnik padel v italijanski roki ofenzivi.

Grob Mirana Jarca je nekje blizu Pule, v temnih roških gozdovih.

Hinka Smrekarja, enega izmed naših najboljših risarjev in karikaturistov,

je na smrt obsodilo naglo sodišče. Obsojen je bil brez javne razprave in brez možnosti, da bi se branil.

Ta velikan naših karikaturistov se je rodil 13. julija 1883 v Ljubljani kot sin preprostih staršev. Talent za risanje je pokazal že kot gimnazijec. Po maturi je študiral pravo na Dunaju, vendar se je po nekaj letih odločil, da bo slikar. Bil je nerazdružljiv s pisateljem Ivanom Cankarjem. Med prvo svetovno vojno ga je avstrijska oblast preganjala. Zaprt je bil na policiji v Ljubljani, na Ljubljanskem gradu in v internacijskem taborišču v Avstriji. Bil je slabega zdravja. Zgradil si je majhno bajto, ki ji je pravil Vila kurnik. Tu je narisal ilustracije, ki jih vsi poznamo: Levstikovega »Martina Krpana« in Milčinskega »Skavta Petra« ter »Ptičke brez gnezda«.

Hinka Smrekarja so italijanski fašisti ustrelili 1. oktobra 1942 v Gramozni jami za ljubljanskim pokopališčem; ustrelili so umetnika, ki je s svojimi karikaturami obsodil fašistično okupacijo in fašistične voditelje.

Vsi ti umetniki, ki so se borili proti vojnemu nasilju in ustvarjali pot v lepši, pravični svet, so padli kot nedolžne žrtve, a še danes živijo med nami, v svojih delih in s svojim delom.

IRENA KUNSTEK

Smrekarjev avtoportret

Karel Destovnik-Kajuh

Aretacija

Bilo je leta 1942. Moja babica je imela trgovino. Bila je terenska politična delavka. Takrat je bil moj oče star šest let. Zvečer je nekdo potrkal na vrata. Babica je šla odpret. Pred vrati so bili fašisti. Na kapah so imeli čofe. Povedali so ji, da je aretirana. V omari je imela pisma za partizane in »Slovenskega poročevalca«. Medtem ko so se fašisti ukvarjali z babico, je očka pisma »Slovenskega poročevalca« vrgel v Ljubljano. Povedati moram, da so moji starši med vojno živeli v Ljubljani in da hodim v peti razred osnovne šole v Kopru, ki nosi ime Janka Premra-Vojka. Da se povrnem nazaj: Babico so odpeljali in jo obsodili na šest let zaporov!

Leta 1945, ko je bilo konec vojne, so babico osvobodili.

TANJA REJEC

Vojna

Bila je vojna. Moja stara mama se je v zgonjih jutranjih urah odpravila v vas po mleko. Doma je pustila dve hčerki. Ko se je vrnila, je videla okrog hiše mnogo sovražnikov. Lahko bi zbežala, toda zaradi otrok ni hotela. Prijeli so jo ter ji grozili s smrtjo, a ni spregovorila. Njo in hčerko so sicer pustili, a požgali so hišo. Do konca vojne je družina moje mame živela pri tujih ljudeh, po kletel in kaščah.

Novo hišo jim je prinesla šele svoboda.

IVANKA BREŽIČ

Na pobočju Gabrške gore

Zgodbo o loncu so še dolgo pripovedovali, povsod je rodila veliko smeha, in borci Poljanske čete se ob njej še danes sladko nasmejejo

Marca 1943 je Poljanska četa taborila na pobočju Gabrške gore.

Sonce je zašlo in temne sence so naznanjale prihod noči, ko je komandir Dimač sklical zbor in napovedal daljši pohod. Borci so bili takoj pripravljeni, kot se spodobi za vojake narodnoosvobodilne vojske. Zadnji ukaz se je glasil: »Najstrožja tišina!« Potem se je kolona osemdesetih borcev začela pomikati v smeri Blegoša mimo Mladega in Starega vrha.

Bila je nepozabna slika:

Iz vasi v dolini so mežikale luči. Tudi v hribih se je kdaj pa kdaj zasvetila luč na kmetiji poljanskega kmeta. Za žetinjami je bilo slišati šumenje potoka Karlovščica, ki brzi po dolini mimo Logarjeve kmetije in se v Hotavljah zlije v Soro. Visoko v grapi ob potoku je pozdravljaj Karlovški mlin, v katerem sta Marička in Ciril mlela žito okoliškim kmetom pa tudi partizanom.

Ko je kolona prišla do pobočja Blegoša, ga je presekala počez in zakorčila v bukov gozd. Borci so hodili po mehkeem listju. Kmalu je vzšel mesec in jim osvetlil pot. Na čelu je hodila predhodnica s puškomitraljezi. Pred predhodnico, tam na koncu kolone, so hodili intendant in kuhar s svojim pomočnikom. Prav iz repa kolone so se največkrat širile čudne vonjave, ki so

izvirale iz kuharjevega nahrbtnika, polnega začimb. Kuhar je bil Albin Ramovš-Tarzan. Partizan močne postave in zato je dobil tudi takšno partizansko ime. Ta večer je poleg polnega nahrbtnika nosil še več desetlitrski lonec, ki ga je četa nujno potrebovala za kuho.

Tako se je kolona tiho prebijala naprej.

Naenkrat pa zaslišijo partizani neobičajen šum. Kuharju Tarzanu se je lonec odpel in se valil po pobočju v dolino. Odkakoval je od bukovih debel in pri tem povzročal peklenjski trušč. Nato je obležal v grapi. Borci so se spogledali in ko so ugotovili, da gre za lonec, so prasnili v krohote ter začeli zbijati šale na račun »ubogega« lonca. »Srečo, da je imel revež, ker ni padel v nemško zasedo!« Ali pa ne! »Le-ta bi najbrž odvrnila orožje, zbežala od strahu!« se je spomnil nekdo. »Mislili bi, da se vali proti njim partizanska granata!«

Ko so se partizani proti jutru ustavili v prazni domačiji kmeta Filipa (od leta 1942 je bil interniran v Nemčijo zaradi podpore partizanom), je bila prva intendantova skrb, da poskrbi za nov lonec. To je tudi kmalu naredil.

Zgodbo o loncu so še dolgo pripovedovali, povsod je rodila veliko smeha, in borci Poljanske čete se ob njej še danes sladko nasmejejo.

TJAŠA MRAVLJE

kramljanje

»Nimam vašega časnika, vendar imam lepo priložnost, da TV 15 prebiram iz tedna v teden,« piše tovarišica Marija iz Žalca.

»S posebno pozornostjo se vedno ustavim na mladinskih straneh. V današnji, peti številki, sem prebrala pogovor z učiteljico, ki je sestra Minke Namestnik-Sonje padle borke Pohorskega bataljona. Ker mnogokrat prelistavam knjigo Franceta Filipiča, kjer so naslikani vsi borci in vse borke tega herojskega bataljona, se mnogokrat zagledam tudi v fotografijo lepe Sonje, rojene v Rušah. Če pa zasledim zanimanje pri mladini za padle borce, mi je še posebno toplo pri srcu. Zato priporočam, da se Mihelca in Anica iz Oplotnice res še enkrat odpravita, kot ste jima svetovali tudi vi, do učiteljice, pa jo poprosita za Sonjino fotografijo in njen življenjepis. Mladim priporočam tudi, da preberejo knjigo Manice Lobnikove Mrtvi odred, ki je izšla letos v Prešernovi družbi. Ta knjiga lepo opisuje, kako so borci Pohorskega bataljona preživljali poslednje trenutke svojega življenja. Enega izmed teh borcev so živega ujeli. Bil je ranjen in se ni mogel sam ustreliti, kot je naročil komandant Grega. Sojetnika je prosil, naj pove vsem, kako hrabro so se borili do poslednjega diha. Ta sojetnik je Miha Andrej Ernežnik, je še živ in domuje v Podgorju pri Slovenj Gradcu. Obiščite ga in veliko vam bo povedal! Mi, ki smo prav v tem poslednjem boju Pohorskega bataljona izgubili svoje najdražje, smo čustveno le preveč obremenjeni, da bi lahko govorili. Veste, v Pohorskem bataljonu je padla tudi moja sestra z možem! Ob koncu bi rada povedala, kako našo bolečino razumejo prireditelji še tradicionalne spominske slovesnosti, ki je vsako leto osmega januarja na kraju tega žalostnega spomina. To so: občinska skupščina in ZB Slovenska Bistrica ter Oplotnica. Deležni smo posebne pozornosti in vsako leto nas preseneti s povsem drugačnim obeležjem te prireditve, vedno polne spoštovanja in ljubezni do padlih borcev Pohorskega bataljona, za kar smo jim iskreno hvaležni. Nas, najbližji svojcev, je vedno manj! Zato nam je toliko bolj toplo pri srcu, ko vidimo, da mladi rod ne pozablja na žrtve in da te žrtve ne bodo nikoli osamljene.«

Kaj bi vam povedala?

Ne zamerite, da smo pismo v celoti objavili, čeprav to ni bila vaša želja. So besede, tako se mi zdi, ki jih ne smemo ohraniti samo zase. Vaše sodijo mednje! Toliko v opravičilo. Zeleni bi tudi vedeti, kdo je bila vaša sestra in kakšna živi v vaših spominih. Obračala sem liste knjige Franceta Filipiča »Pohorski bataljon«, a je nisem našla. Naj odgovor na vprašanje, ki sem vam jih postavila, pa fotografija, lahko jih je tudi več, obogate rubriko »Naslovljeno na TV 15 za mladino« v eni izmed prihodnjih števil našega časnika.

Za slednje vas, spoštovana tovarišica, prosimo.

Partizanski humor je tako redek gost na naši strani, pa bi se želela ob koncu današnjega kramljanja Tjaši Mravljje iz Maribora za njeno zgodbo o partizanskem loncu še posebej zahvaliti. Imaš še kaj na zalogi?

Lepo pozdravljeni!

Mile

besede in dejanja

● Prijeten spomin v mesecu žena

Novembra 1944 sta se fotografirali v Daruvaru. Niti slutili nista, da bosta po vojni živeli v istem mestu in vendar se je zgodilo. Prva z leve je Manda Vargaš-Klajn, uslužbenka v sekretariatu za zunanje zadeve in nosilec Partizanske spomenice 1941, poleg nje pa je Andja Kopač-Balenović, znana s partizanskim imenom Sitna. Tudi ona je nosilec Partizanske spomenice 1941.

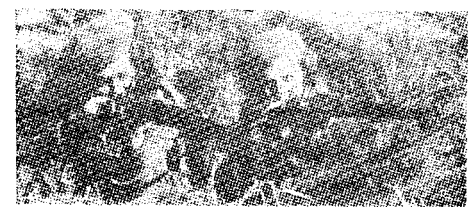

● Jugoslovanka v splošnem ljudskem odporu

Se nikoli niso bili pri nas boljši pogoji za masovno angažiranje žene na vseh področjih družbenega dela, pomembnih za nadaljni razvoj samoupravnih odnosov, še posebno pa v aktivnosti splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite. Danes je v naši državi zaposlenih približno dva milijona žensk, to je 34 odstotkov od vseh zaposlenih. Kot so poudarili na zboru ZZB NOV Jugoslavije je v tej zvezi koncept vključevanja ženske v splošni ljudski odpor popolnoma upravičen. Zato naj bi se družbeno-politične organizacije v večji meri zavzele za širšo aktivnost žensk tako v pripravah za odpor kot tudi v pridobivanju osnovnega znanja in spretnosti v ravnanju z orožjem in vojni taktiki.

V času ko se pripravljamo na 11. kongres ZKJ, je pravi trenutek, da tudi ženska dobi mesto, ki ji v naši družbi zaslužen pripada. Ta predlog zavezuje tudi ZZB NOV Jugoslavije, da poskrbi, da se bodo sprejeti sklepi resnično realizirali.

POLITIKA — 1. 3. 1977

● Razmetavanje s časom

Tudi v naši armadi se je pojavilo vprašanje o dolgih in brezplodnih sestankih. Tako se je ta problem sprožil celo na sestanku Zveze komunistov. Za zainteresiranim posameznikom se zdi škoda izgubljenega časa na sestankih, posebno v primerih, ko se govori o vsemogočih rečeh, za katere pa so govorniki premalo strokovno pripravljene, poslušalci pa premalo poučeni. Tako ni pravih rezultatov in ostajajo problemi nerešeni.

Nemalokrat se zgodi, da so celo starešine obveščene o tematici zadnji hip in seveda ne utegnejo prebrati vsega potrebnega materiala. Zato se praktično le maloštevilni lahko vključijo v razpravo, prav redki pa so sposobni tudi kaj konkretnega in konstruktivnega predlagati. Tako se na sestanku neha govoriti o problemu, ampak tečejo besede predvsem okoli njega.

Poleg te slabosti pa je zelo pogosto še ena. Namreč, da se o istih stvareh

razpravlja na različnih forumih in se mora zato vedno začeti vse znova. Tako ravnanje so komunisti v armadi poimenovali »mrtev tek« in zahtevali, da se stvari najhitreje izboljšajo v osnovi.

NAŠA ARMIA — 24. 2. 1977

● Delo zahteva znanje

Šipad ima danes pod svojim okriljem okoli dvesto temeljnih organizacij združenega dela, kar pomeni štiri petine in še malce več bosanskohercegovega gozdarstva in lesne industrije. Tričetr delavcev iz te panoge je zaposlenih v Šipadu. Letos bo podjetje povečalo proizvodnjo za 17 odstotkov. Kako. Celotna SOZD ima preveč delovne sile, kar je posledica tako ekstenzivnega gospodarjenja in zaposlovanja v minulem obdobju kot tudi pomanjkljive organizacije. Zato letos v Šipadu skorajda ne bodo sprejemali novih delavcev, temveč bodo deset let povečanja proizvodnje dosegli samo z večjo produktivnostjo iz notranjih rezerv.

Po drugi strani pa bodo poskrbeli tudi za izboljšanje kakovosti in konkurenčnosti. Kakovost je danes temelj dobre proizvodnje. Povsod po svetu se najbolje plačuje delovna ura strokovnjaka. In tu je njihova velika priložnost: imajo že veliko nezaposlenih gozdarjev, lesnih inženirjev, arhitektov, elektroinženirjev, strojnikov itd. Državam v razvoju manjkajo prav takšni strokovnjaki. Zakaj ne bi izvažali njihovega dela in znanja? Šipad to počne vse bolj. Letos bodo povečali izvoz glede na lanskega za 40 odstotkov.

GOSPODARSKI VESTNIK — 17. 2. 1977

● Dvajset mladinskih brigad

Mladi v Vinkovcih so že pričeli formirati mladinske delovne brigade. Razdelili jih bodo po članih iz osnovnih in srednjih šol, pa delovnih organizacij, kot tudi po članih iz mestnih občinskih organizacij. Razveseljivo je slišati, da so se prijavi v mladinske delovne brigade tudi prebivalci kmečkih področij, ki bodo sodelovali v lokalnih in drugih akcijah. V dvajsetih brigadah bo vključenih približno 1500 mladincev iz vrst šolske, delavske in kmečke mladine. Poleg lokalnih del pa bodo sodelovali tudi na republiških in zveznih akcijah.

VJESNIK — 1. 3. 1977

● Makedonski sindikati

V organizacijah združenega dela v Makedoniji dajejo poudarek idejnopolitičnemu in strokovnemu usposabljanju sindikalnih in drugih kadrov v organizaciji združenega dela. Na zadnji seji komisije za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito predsedstva sveta Zveze sindikatov Makedonije so ocenili, da so sindikalne organizacije lani dosegle pri organiziranju družbene samozaščite lepe rezultate. Pravzaprav je lanske dejavnost potekala na podlagi smernic o uresničevanju družbene samozaščite in vseljudske obrambe, ki jih je že na začetku leta na posebni seji sprejelo predsedstvo ZS Makedonije. Rezultati, ki so jih dosegli, so dobra podlaga za nadaljne angažiranje sindikalnih organizacij. Tako bodo med drugim vsakega delavca v delovni organizaciji seznanili z njegovimi nalogami in mestom v vojnih razmerah.

DELAVSKA ENOTNOST — 26. 2. 1977

Adolf Pušnik

(7)

NASTANEK IN RAZVOJ STALINIZMA

Od mednarodnih dejavnikov sta bila odločilna predvsem dva: britanski, kateremu je po jaltškem sporazumu pripadalo 90 odstotkov vpliva v Grčiji, ter sovjetski, ki je nihal med nevmešavanjem ter končnim vmešavanjem, toda v britansko korist.

Nemški umik iz Aten, 12. oktobra 1944. leta, so izkoristili britanski padalci in druge enote ter zasedli strateško pomembne točke v Atenah ter drugih mestih. Če bi bilo politično in vojaško vodstvo grške vstaje enotnejše, sposobnejše ter bolj daljnovidno, potem bi nedvomno lahko z obširnejšo politično in vojaško akcijo zasedlo prazen prostor ter postavilo Britance in jaltski dogovor pred vrata. ELAS je namreč ta čas nadzoroval več kot dve tretjini svobodnega grškega ozemlja.

Toda kar so zamudili in zgrešili 1944. leta, bi lahko nadoknadili in popravili v drugi, zadnji fazi državljanske vojne, od 1946. do 1949. leta. Takrat pa je bil v začetku 1949. leta, na pritisk zunanjih dejavnikov (Moskve) odstavljen dotedanji vrhovni vojaški poveljnik, general Markos, njegovo mesto pa je prevzel promoskovski Zahariades. Novo vodstvo se je preusmerilo od prejšnje aktivne strategije in taktike, v pasivno, v t. im. »taktiko utrjenih planin«, kar je bil samo odraz tovrstne nove politične taktike, ki je pripeljala do dokončnega poraza vstaje.

Britanski premier Churchill je po koncu državljanske vojne v Grčiji, v Spodnjem domu parlamenta izjavil, da je britanska vlada zelo hvaležna Stalinu, ker se ni preveč zainteresiral za grške probleme in ker sploh ni imel namena, vmešavati se v zadeve te dežele.

Ugotovimo torej lahko, da je jaltški imperialistični sporazum v rškem primeru vzdržal preizkušnjo, še posebno zato, ker bi bila zmaga grških partizanov in KP še en ideološki in politični nasprotnik več v razkrinkavanju stalinizma. V primeru španske in grške državljanske vojne je Stalinova politika — ob upoštevanju notranjih slabosti in drugih dejavnikov v teh vojnah — slavila »zmago«, toda dve odločilni bitki je Stalin za vedno in nepovratno izgubil: jugoslovanska in kitajska socialistična revolucija sta bili premočni in predbro vođeni, da bi si jih lahko podredil intelektualno tolikanj podhranjeni kremenjski hazjajin.

● STALINOVİ POGLEDI DO BERLINA

Ponoči, 30. junija 1934. leta, je Hitler v krvavem pokolu likvidiral poveljujoče kadre enot SA s kapitonom Röhmom na čelu. Le-ta je predstavljal narodnosocialistično desničarsko radikalno skupino, ki ni bila zadovoljna s Hitlerjevo politiko ter je načrtovala »drugo revolucijo«. Drugo zarotniško skupino so sestavljali častniki nemške armade pod vodstvom generalov Bredowa in Schleicherja, katera je težila po obnovitvi monarhije. Ti skupini sta se povezali z namenom, da vržeta Hitlerja z oblasti ter — ena ali druga — prevzame oblast. A Hitler ju je prehitel in likvidiral.

Še v toku te noči, je Stalin sklical sejo Politbiroja CK, na kateri so razpravljali in pretresali položaj v Rajhu. Seje so se udeležili tudi general Bersin, šef vojaške obveščevalne službe, komisar za zunanje zadeve Litvinov, general Radek, načelnik obveščevalnega oddelka pri CK, ter Artuzov, vodja zunanje-političnega oddelka GPU (tajne državne politič-

ne policije), vendar le-ti niso bili člani tega organa. Stalinov povzetek razprave v Politbiroju in stališče je bilo: »Dogodki v Nemčiji nikakor ne kažejo na zlom narodnosocialistične vlade. Nasprotno, privedi morajo do utrditve te vlade in okrepitve Hitlerja«.

Po Leninovi smrti je bil Stalin neprestano naklonjen sodelovanju in prijateljstvu z Nemčijo. Po sovjetskih virih se je Nemčija — kot ena izmed poraženik iz prve svetovne vojne — izognila tistim določilom versajske mirovne pogodbe, ki so omejevali njeno vojaško dejavnost (izobraževanje topniških in tankovskih častnikov, konstruiranje letal, vojnokemične raziskave idr.) s pomočjo in na tleh — ZSSR. Obe armadi sta namreč v obdobju 1922—1930. leta na tehničnem in izobraževalnem področju kar najtesneje sodelovali, žal pa je ta stran politične zgodovine večini premalo znana. Vojaške in gospodarske vizi med Nemčijo in ZSSR so bile do prihoda Hitlerja na mesto kanclerja kar najboljše. Poleg Stalina sta bila v državopartijskem vrhu najvnetejša zagovornika prijateljstva in sodelovanja še V. Molotov in zunanji minister Litvinov.

29. septembra 1933. leta je komisar za zunanje zadeve Litvinov na zasedanju sovjetskega kongresa podal naslednjo oceno: »Mi smo bili z Nemčijo deset let povezani s tesnimi gospodarskimi in političnimi odnosi. Mi smo bili edina velika država, ki z versajsko pogodbo in njenimi posledicami ni hotela imeti nobenega opravka. Nismo se zmenili za pravice in prednosti, ki jih je ta pogodba priznala. Nemčija zavzema prvo mesto v naši zunanji trgovini. Nemčija in mi imamo izredno korist od političnih in gospodarskih vezi med nami. Ti odnosi so Nemčiji pomagali, da lahko drzneje in samozvestneje govori včerajšnjim zmagovalcem«.

Tako je torej sovjetski zunanji minister ocenjeval stanje in perspektive sovjetsko-nemških odnosov in to osem mesecev po prihodu Hitlerja na krmilo nemškega Rajha. V citiranem ekspoziju pred sovjetskim kongresom je Litvinov sicer nadaljeval še s celo vrsto argumentov, ki so po sovjetski uradni oceni govorili v prid in korist obojestranskega sodelovanja med Moskvo in Berlinom.

Več kot zanimiv je zadnji, zgoraj citirani stavek, iz katerega zelo sugestivno in impresivno veje duh stalinistične politike do berlinskega diktatorja. Toda, Stalin je obračal, Hitler pa je njegovo politiko postavil na glavo, a to šele šest let kasneje, 22. junija 1941. leta, z napadom na ZSSR.

Ta čas pa je kremeljski gospodar še naprej živel v blaženi in prijetni utvari o komplementarnosti zunanje-političnih interesov dveh diktatorjev.

13. junija 1934. leta se je Litvinov v Berlinu sestal z baronom Constantinom von Neurathom, tedanjim Hitlerjevim zunanjim ministrom. Letemu je poudaril članstvo v vzhodno-evropski zvezi, katero je nameravala ustanoviti SZ, vendar je von Neurath to odklonil. Naslednji dan, 14. junija, pa se je Hitler sešel z Mussolinijem v Benetkah ter s tem jasno nakazal težišče svojih zunanje-političnih interesov. Dve leti pozneje, 25. novembra 1936. leta, sta nemška in japonska vlada v Berlinu podpisali zvezo proti Kominterni (in seveda SZ), poleg le-te pa še tajno pogodbo o vojno-političnem sodelovanju in nastopu proti tretjim državam. (se nadaljuje)

TV 15

•TV-15• izhaja vsak teden — izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 kot glasilo Zveze združenih borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin SR Slovenije

Uprava in naročniški oddelček •TV-15•, Miklošičeva 28, pp 598/XI., 61000 Ljubljana; Tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana telefon 320-486

● Glavni in odgovorni urednik: SILVO TERŠEK
● Novinarji: NEVA MUŽIČ, MILENA ŠTRAJNAR, TONE URBAS, LEOPOLD VERBOVŠEK, MILAN VOGEL
● Tehnični urednik: SINE KOVIČ
● Tajnica uredništva: MARA OKORN
● Telefon uredništva: 327-780
Letna naročnina 140 dinarjev, za inozemstvo 160 dinarjev, posamezna številka v prosti prodaji 3 dinarjev

Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo •TV-15•, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana
Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za •TV-15• ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

● Tisk in klisjeji: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35